

Vangsten in de
21e eeuw

Toolkit

Praktische benadering voor duurzame kustvisserijgemeenschappen

Voor meer informatie zie: www.gifsproject.eu

Het gifs-projectteam

Tim Acott, Alizée Angelini, Suzy Armsden, Samer Bagaeen, Melanie Baker, Chris Bellamy, Kathy Belpaeme, Vince Bevan, Peter Birkett, Sieme Bossier, Esther Brown, Niall Burnside, Sean Coates, Esther Copete Murillo, Kathy Crowther, Heidi Debergh, Andrew Church, Wendy Curran, Jack Dooms, Isabelle Durin, Caroline Edney, Jeremy Evans, Alessandra Garcia Furtado, Lucy Hattersley, Lucas Herry, Olivia Jamin, Nathalie Keersebilck, Kathrine Kemsley, Michaela Kennard, Fakhar Khalid, Raoul Kleppe, Bertrand le Gallic, Melody Leplat, Ann-Katrien Lescrauwaet, Marie Lesueur, Amanda Lewis, Joost Lievense, Suzanne Louail, Robert Love, Tiny Maenhout, Simon Mardle, Sil Maslov, Mike McGibbon, Niek Meijer, Nelle Meyers, Myriam Nourry, Bernadette Oakenfull, Johanne Orchard-Webb, Frank Rallings, David Picault, Ruth Pirllet, Yvonne Rijsbergen-Nieuwenhuize, Marleen Roelofs, Myriam Robert, Nicolas Roncin, Carole Ropars, Amdeep Sanghera, Graham Sharp, Richie Simon, Anna Temmerman, Julie Urquhart, Gerard van Keken, Guirec Vannier, Bianca Veldman-Lukas, Thomas Verleye, Danielle Vernes, Karen Ward, Judith Watson, Martin Wilcox, Meredith Williams, Peter Wisse, Minghua Zhao.

Medewerkers van de gifs-gemeenschap

Ineke Bliet, Joy Collins, Roya Hesam, Jeannet, Miriam and Ali Jaffari, Paul Joy, Foort Lockerse, Phillip Ornsby, Yasmin Ornsby, Leen Schouls, Wim Schuit, Klaas van de Ketterij, Kris van der Werve, Mark Woodley.

Onze bijzondere dank gaat uit naar de vele mensen die betrokken waren bij de verschillende GIFS-activiteiten en zonder wie dit project niet mogelijk was geweest.

Corry en Herman Aalberts, Johan Aalberts, Jaap Broodman, Jenny Carey-Wood, Robert Clark, Sander de Nooijer, Elise Dooms, Els Goudt, John Humphreys, Annelies Joose, Albert Kramer, Mojca, Michiel and Zala Kuipers, Lieven and Tonny Kusse, Janneke Lindenbergh, Henk Marijs, Jan Marijs, Liesbeth Marteiijn de Ridder, Andy Riches, Janny Schroevers, Roy Stein, Jimmy Theune, Johanna and Joy Schroevers, Peter Sijnke, Kikketv Sluis, Aart van Belzen, Leo van Belzen, Neel van Belzen, Wannes van Belzen, Toos van Belzen-Tuithof, Gertrude van de Ketterij, Christiaan van der Zwan, Erwin Veldman, Cora Werkhoven, Derrick West, Cynthia Westerweel, Anja Willems.

Belangrijkste Auteurs

Tim Acott en Julie Urquhart

Meewerkende Auteurs

Andrew Church, Michaela Kennard,
Bertrand le Gallic, Melody Leplat,
Ann-Katrien Lescrauwaet, Myriam Nourry,
Johanne Orchard-Webb, Marleen Roelofs,
Carole Ropars, Minghua Zhao

Redacteurs

Julie Urquhart, Tim Acott en Frank Rallings

Redactieteam

Esther Brown, Bertrand le Gallic,
Ann-Katrien Lescrauwaet, Suzanne Louail,
Amdeep Sanghera

Ontwerp

Marketing Department,
Universiteit van Greenwich

Afbeelding Op Voopagina

Vince Bevan

Photography

Tim Acott & Julie Urquhart
unless stated otherwise

Vertaling

Erik Dupont

Gepubliceerd door de Universiteit van Greenwich

Voorgesteld citaat: Acott, T., Urquhart, J., Church,
A., Kennard, M., le Gallic, B., Leplat, M., Lescrauwaet,
A.-K., Nourry, M., Orchard-Webb, J., Roelofs,
M., Ropars, C. and Zhao, M. (2014),
21st Century Catch, Toolkit voorbereid als
onderdeel van INTERREG 4a 2 Seas GIFS
(Geografie van duurzame kustvisserij)-project,
Universiteit van Greenwich, Chatham.

INHOUD

Toolkit

Lijst van afkortingen	4
Begrippenlijst	5
Inleiding	7
Over deze toolkit	9
Hoofdstuk 1: Beleidskader voor de kustvisserij	15
Wat verstaan we onder kustvisserij?	15
Visserijbeleid	16
Hoofdstuk 2: Duurzaamheid en vissersgemeenschappen	21
Is de kustvisserij belangrijk?	22
Ecosysteemdiensten, totale economische waarde en GIFS	24
Hoofdstuk 3: Inzicht in het beheer van de kustvisserij	29
Verkenning van de formele mechanismen en structuren van visserijbeheer	30
Een casestudiebenadering voor onderzoek van het kustvisserijbeheer	32
Als we de resultaten vertalen naar	35
Casestudie: Kustbeheer en kustvisserij in Nieuwpoort, België	36
Hoofdstuk 4: Economische benaderingen om de kustvisserij te waarderen	39
Een regionale vergelijking van de winstgevendheid van kustvisserijvloten	42
Een schatting van de indirecte economische gevolgen van de zeevisserij	47
De economische bijdrage beoordelen die de visserij aan het toerisme levert	51
De niet-marktwaarde voordelen van de kustvisserij bepalen	56

INHOUD Toolkit

Hoofdstuk 5: Onderzoek naar de sociale en culturele waarden van kustvisserijgemeenschappen	59
Participatieve methoden op basis van dialoog voor het benoemen van de gedeelde waarden in een gemeenschap	63
Wat de kustvisserij bijdraagt aan het besef van plaats van inwoners en toeristen	68
‘Vissersplaatsen ervaren’: meten van de gehechtheid van inwoners aan hun woonplaats	69
Casestudie: Het belang van de visserij voor het besef van plaats – vergelijking van Engeland, Frankrijk, België en Nederland	73
Beoordelen van de betekenis van de visserij voor het besef van plaats van toeristen	74
Casestudie: Toerisme en garnalenvisserij te paard in Oostduinkerke, België	76
Onderzoek naar de culturele betekenis van de kustvisserij door fotografie	77
Fotoproject ‘Mensen, plaats, vis’	78
Onderzoeken van de culturele waarden van de kustvisserij door ‘photo elicitation’	80
Casestudie: Onderzoek naar culturele waarden in Oostduinkerke, België	82
De bijdrage van vrouwen aan de sociale cohesie in kustvisserijgemeenschappen	83
Place branding en place making: visserijergoed in Arnemuiden, Nederland	88
Hoofdstuk 6: Kennisproductie en kennisuitwisseling	99
Ontwikkeling en samenstelling van educatief materiaal voor op de visserij gebaseerde en door vissers geleide educatie voor de hele gemeenschap	101
Een participatieve benadering voor het vastleggen van de lokale ecologische kennis van vissers	106
Kustvisserij toen en nu: een methodologische benadering	108
Hoofdstuk 7: Het GIFS-project: Concluderende samenvatting	113

Lijst met afkortingen

Toolkit

AE	Alternatieve educatie	IFCA	Inshore Fisheries and Conservation Authority - Britse instantie voor kustvisserij en milieubeheer
BBC	British Broadcasting Company	IFREMER	L'Institut Français de Recherche pour l'Exploitation de la Mer - Frans onderzoeksinstituut voor exploitatie van de zee
CDPMEM/	Les Comités Départementaux et Régionaux des	IUU	Illegale, niet-aangegeven en ongereguleerde visserij
CRPMEM	Pêches Maritimes - Departementale en regionale comités voor kust- en zeevisserij	IMD	Materiële deprivatie-index
CEFAS	Centrum voor milieu, visserij en aquacultuurwetenschap	ITQ	Individueel overdraagbare quota
CES	Culturele ecosysteemdiensten	JRC	Joint Research Centre
CFP	Gemeenschappelijk visserijbeleid	JRC of GCO	Joint Research Centre - Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek
KM	Keuzemodellering	LEK	Lokale ecologische kennis
CPO	Cooperative Producer Organisation- Producentencoöperatie	MCA	Multicriteria-analyse
CPUE	Vangst per inspanningseenheid	MEA	Millennium-ecosysteemevaluatie
CW	Contingente waardering	MMO	Marine Management Organisation - Organisatie voor maritiem beheer
DGCIS	Directoraat-generaal voor de concurrentie van de industrie en diensten	BMG	Beschermde maritiem gebied
DMV	Weloverwogen monetaire waardebeoordeling	MRO	Maritieme ruimtelijke ordening
DPMA	Franse overheidsorgaan voor uitvoering van het visserijbeleid	NEAFO	Follow-up ecosysteembeoordeling Verenigd Koninkrijk
EAFM	Ecosysteemgerichte benadering van het visserijbeheer	NGO	Niet-gouvernementele organisatie
EU	Europese Unie	PEI	Foto-elicitatievraaggesprek
FAO	Food and Agricultural Organization - Voedsel- en Landbouworganisatie	RNLI	Royal National Lifeboat Institution- Brits koninklijk nationaal instituut voor reddingsboten
FIS	Informatiesysteem voor de visserij	SWOT	Sterke en zwakke punten, kansen en bedreigingen
FLAG	Locatie actiegroep voor de visserij	TAC	Totaal toegestane vangsten
FQA	Vaste quotumtoewijzing	RKM	Reiskostenmethode
GIFS	Geografie van de kustvisserij en duurzaamheid	TDM	Ontwerp op maat methode
BTW	Bruto toegevoegde waarde	TEW	Totale economische waarde
GIS	Geografische informatiesystemen	TSO	The Stationery Office
GPS	Global Positioning System	UNESCO	Organisatie der Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
HFPS	Hastings Fishermen's Protection Society - Belangenvereniging voor vissers in Hastings	VLIZ	Vlaams Instituut voor de Zee
HPM	Hedonische prijsmethode	WTP	Bereidheid te betalen
ICES	International Council for the Exploration of the Sea - Internationale Raad voor het onderzoek van de zee		
ICM	Geïntegreerd kustbeheer		
ICZM	Geïntegreerd beheer van kustgebieden		

Woordenlijst

Toolkit

Actief vistuig

De vis wordt gevangen door de doelsoort op te jagen, bv. met sleepnetten.

Blaauwe groei

Een Europese strategie voor duurzame groei in de mariene en maritieme sector.

Culturele ecosysteemdiensten

Het immateriële profijt dat mensen hebben van ecosystemen door geestelijke verrijking, kennisontwikkeling, reflectie, recreatie en esthetische ervaringen.

Econometrische analyse

Het gebruik van wiskundige en statistische methoden om economische gegevens te analyseren

Ecosysteemdiensten

Het profijt dat mensen hebben van ecosystemen, in de Millennium Ecosystem Assessment geclassificeerd als producerende diensten, regulerende diensten, ondersteunende diensten en culturele diensten.

Bruto toegevoegde waarde

Een meeteenheid voor de hoeveelheid goederen en diensten die geproduceerd wordt in een gebied (of een specifieke sector) minus de kosten van ingekochte grondstoffen die nodig zijn voor de productie.

Kustvisserij

GIFS gaat uit van de definitie: visserij tot 12 zeemijl uit de kust

Interdisciplinair

Onderzoek dat geïntegreerd is in twee of meer academische disciplines, waarbij de onderzoekers over de grenzen van hun vakgebied heen gaan om gecoördineerde resultaten te produceren.

Plaatselijke ecologische kennis

Kennis van een specifieke groep mensen over hun plaatselijke ecosysteem.

Multidisciplinair

Eén onderzoek dat put uit meerdere academische disciplines, maar waarbij de onderzoekers binnen de grenzen van hun vakgebied blijven.

Participatie

Een dialoog met belanghebbenden om na te gaan wat de meningen zijn, als basis voor besluitvorming.

Passief vistuig

De visvangst vindt plaats doordat de doelsoort zich voortbeweegt in de richting van het vistuig (bv. vallen).

Pelagisch

Soorten die in de openwaterkolom leven.

Place making

Nadruk op de identiteit en het karakteristieke van een plaats, vooral bij het ontwerp van openbare ruimtes die bedoeld zijn voor het welzijn en het profijt van de inwoners.

Besef van plaats

De karakteristieke kenmerken die een plaats bijzonder en uniek maken, waaronder ook de betekenis die mensen toekennen aan die plaats of setting en hun perceptie ervan.

Kwalitatief onderzoek

Wordt gebruikt om een grondig inzicht te krijgen in menselijke gedragingen en houdingen, met behulp van methoden zoals interviews, focusgroepen, etnografie etc.

Kwantitatief onderzoek

Onderzoek met behulp van getalsmatige analyses door de toepassing van wiskundige modellen en statistieken, in de sociale wetenschappen ook vragenlijsten en enquêtes.

Quotum

Een vangstaandeel, om de hoeveelheid vis die gevangen mag worden te reguleren.

Sociaal kapitaal

Netwerken tussen mensen en de gemeenschappelijke waarden of voordelen ten gevolge van die netwerken.

Sociale cohesie

De verbondenheid tussen mensen in een samenleving of gemeenschap.

Belanghebbenden

Individueel, groepen of organisaties die belang hebben of betrokken zijn bij een bepaalde plaats of activiteit.

Gesleept vistuig

Vistuig, zoals sleepnetten, dat achter een vissersboot aan wordt gesleept, ook wel actief of mobiel vistuig genoemd.

Inleiding

Toolkit

Hoe waarderen wij de sociale, economische en culturele betekenis van de kustvisserij?

De toolkit *Vangsten in de 21e eeuw* is het resultaat van het INTERREG IVa 2 Zeeën-project GIFS (Geografie van kustvisserij en duurzaamheid, *Geography of inshore fishing and sustainability: turn around : first original name*). Het GIFS-project liep tussen januari 2012 en september 2014 en was een samenwerkingsverband van zes partners uit vier Europese landen die grenzen aan het zuidelijk deel van de Noordzee en het Kanaal. Het doel van GIFS was inzicht te krijgen in de sociale, economische en culturele betekenis van de kustvisserij en deze vast te leggen voor het visserijbeleid, strategieën voor stads- en dorpsvernieuwing in kustplaatsen en duurzame gemeenschapsontwikkeling. Het GIFS-project bestond uit een serie onderzoeksprojecten, activiteiten voor stads- en dorpsvernieuwing en casestudy's in Zuid-Engeland, Noord-Frankrijk, Vlaanderen en Zuid-Nederland (figuur 1). Samen met plaatselijke belanghebbenden en gemeenschappen voerden de GIFS-partners een verkenning uit naar de geografische diversiteit van en de overeenkomsten tussen vissers- en andere havens en de mensen langs het Kanaal en de zuidelijke Noordzee.

Foto: Vince Bevan

- 1 Universiteit van Greenwich
- 2 Universiteit van Brighton
- 3 Universiteit Bretagne Occidentale
- 4 AGROCAMBUS L'OUEST
- 5 Vlaams Instituut voor de Zee
- 6 Gemeente Middelburg

Figuur 1: De 2 Zeeën-regio en de plaatsen waar de partnerinstituten van GIFS gevestigd zijn.

De kustvisserij staat op een kruispunt, haar toekomst is onzeker. De quotagebonden soorten staan onder druk door toegenomen regelgeving en beperkingen voort de toegang tot visbestanden, in combinatie met een onzekere markt en zorgen over milieu en duurzaamheid. Naast voedselvoorziening en de daaruit voortvloeiende bijdrage aan de kusteconomie zorgt de kustvisserij ook voor een reeks bredere sociale en culturele waarden en voordelen, zoals cultureel erfgoed, gemeenschappelijke identiteit en sociale cohesie een. Doel van het GIFS-project was deze waarden in kaart te brengen en methoden te ontwikkelen voor het vastleggen van de vaak immateriële voordelen, evenals het economische belang van de visserij, voor bestuurders en beleidsmakers.

Het internationale werk in het kader van INTERREG is uitdagend: samenwerking maakt complexe grensoverschrijdende projecten tot een succes. In het geval van GIFS hadden de partners grote ambitie om collectief samen te werken aan alle aspecten van het project. Zo konden de problemen

die de kustgemeenschappen aan het Kanaal en de zuidelijke Noordzee met elkaar gemeen hadden, gezamenlijk worden aangepakt, wat leidde tot een wijde variëteit aan resultaten en het besef dat men een gemeenschappelijke toekomst tegemoet ziet.

De brede samenwerking binnen GIFS strekte zich uit tot de gemeenschappen waarin de partners werkzaam waren en de landelijke en regionale beleidsmakers in de afzonderlijke landen. Zo was er een nauwe relatie met de FLAG (*Hastings Fisheries Local Action Group, een actiegroep voor de visserij in Hastings*), waarvan de leden het project vanaf het begin begeleidden om te zorgen dat het aansloot bij de praktijk, en stelden de gemeente Middelburg en de inwoners van Arnemuiden gezamenlijk een programma op voor economische vernieuwing en verbetering van de openbare ruimte.

Deze toolkit is het resultaat van die samenwerking, met nuttige uitkomsten en adviezen hoe de sociale, economische en culturele betekenis van de hedendaagse kustvisserij, te waarderen.

Foto: Vince Bevan

Over deze

De bedoeling van deze toolkit is het geven van nuttige informatie voor een beter inzicht in de sociale, economische en culturele waarde van de kustvisserij, met voorbeelden van in de praktijk toegepaste methoden. Hoe meer begrip er is voor het bijzondere karakter en de betekenis van de kustvisserij, des te meer zullen mensen zich willen sterk maken voor het behoud om de levenswijze en de manier van levensonderhoud van onze verschillende kustvisserijgemeenschappen.

Het bijzondere van deze toolkit is dat hij put uit verschillende benaderingen vanuit de economie, ruimtelijke ordening, sociale geografie, sociale wetenschappen en kunst, en dat daarnaast wordt samengewerkt met de plaatselijke gemeenschap om inzicht te krijgen in de kustvisserij. Het GIFS-project combineert op unieke wijze interdisciplinair onderzoek, interactie met mensen uit het veld en diepgaande betrokkenheid van de gemeenschap.

In deze toolkit wordt het principe achter alle gebruikte methoden beschreven en wordt aangeven waar, waarvoor, hoe en in welke omstandigheden ze kunnen worden toegepast. Er is advies over de toepassing op verschillende geografische schaal en over praktische kwesties, bv. hoeveel tijd en geld ervoor nodig is.

Toolkit

Foto: Vince Bevan

Foto: Vince Bevan

Wat is de toolkit?

De toolkit biedt een empirisch onderbouwd kader voor het vaststellen van de sociaal-economische en culturele waarde van de kustvisserij, en benadrukt de noodzaak van een grondiger inzicht in deze waarde. Door het ontwikkelen van methodologische benaderingen en praktische casestudy's aan beide zijden van het Kanaal en de zuidelijke Noordzee, verschaft hij technieken die vissersgemeenschappen, bestuurders en beleidsmakers kunnen gebruiken om inzicht te krijgen in het belang van de kustvisserij, zowel op economisch als op sociaal en cultureel gebied – denk aan erfgoed en gemeenschappelijke identiteit.

Eenvoudig gezegd: bij kwantitatieve methoden is er sprake van gegevens die kunnen worden uitgedrukt in cijfers, bij kwalitatieve methoden gaat het om niet-getalsmatige gegevens, bv. uitgeschreven interviews, foto's of tekstuele gegevens.

Deze toolkit bevat een breed scala aan kwantitatieve en kwalitatieve methoden (zie tabel 12 op pag. 60). Dit is doelbewust gedaan, want om inzicht te krijgen in de complexiteit en diversiteit van sociale, economische en culturele waarden, moet men gebruik maken van methoden uit divers onderzoeksdisciplines. Een voorbeeld: er zijn nadrukkelijk vernieuwende economische methoden gehanteerd om grondbeginselen te ontwikkelen van de economische prestaties en pottenties van de kustvisserij. Daarnaast zijn technieken voor burgerparticipatie en -betrokkenheid toegepast om een beter inzicht te krijgen in de complexiteit van het sociale leven en culturele uitingen in vissersgemeenschappen. Onderzoek naar de bruikbaarheid van al deze methoden samen, kan inzicht bieden in de rijke verscheidenheid aan culturen en activiteiten in kustvisserijgemeenschappen aan het begin van de 21e eeuw. Zo'n holistische benadering maakt degelijk onderzoek mogelijk, ondersteund door de dagelijkse ervaringen van degenen die wonen en werken in deze gemeenschappen.

Voor wie is de toolkit bedoeld?

De toolkit is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is hoe in de waardebeoordeling van de kustvisserij: economisch, sociaal, cultureel en ecologisch gezien en in haar rol bij duurzame ontwikkelingsgemeenschap. De kit biedt voor elk wat wils: stedenbouwkundigen die voor de lokale overheid werken, leden van een FLAG (plaatselijke visserijactiegroep), visserij- of maritiem planologen, wetenschappers of belangstellende inwoners van een vissersplaats aan de kust. Hij is bedoeld als hulpmiddel bij het nemen van gefundeerde beslissingen, maar ook bij het op waarde schatten van de plaatselijke kustvisserijvloot door de gemeenschap.

Hoe is deze toolkit ontwikkeld?

De methoden en benaderingswijzen in deze toolkit zijn ontwikkeld en toegepast als onderdeel van het GIFS-project (GIFS = *geography of inshore fishing and sustainability*, atlas van kustvisserij en duurzaamheid). Veel van de gebruikte methoden zijn toegepast in een grensoverschrijdend samenwerkingsverband, waardoor kennisuitwisseling en vergelijkend onderzoek mogelijk werd tussen de vier deelnemende landen: Engeland, Frankrijk, België en Nederland.

Verschillende casestudy's maakten deel uit van het GIFS-onderzoek; twee daarvan vormen het centrale element van het GIFS-werk.

- Arnhem, Nederland: GIFS cofinancierde een herinrichtingsproject in dit historische vissersstadje, om Arnhem aantrekkelijker te maken voor bewoners en bezoekers, en om de ontwikkeling van nieuwe economische kansen te stimuleren. In nauwe samenwerking met de plaatselijke gemeenschap werd een twee jaar durend programma uitgevoerd om de openbare ruimte een aantrekkelijker uitstraling te geven. Zo was geborgd dat de herinrichting kon rekenen op draagvlak en werd uitgevoerd op een wijze die recht deed aan het historische vissersverleden van het dorp.
- Hastings, Engeland: hier werd in het kader van het GIFS-project nauw samengewerkt met partners uit de gemeenschap, zoals de FLAG en de HFPS (*Hastings Fishermen's Protection Society*, een vissersvereniging), om een reeks ontwikkelde methoden in te zetten voor een casestudy op één locatie. Hierdoor kon de waarde van de visserij in Hastings op meerdere wijzen worden bepaald, bijvoorbeeld door middel van enquêtes voor bewoners en toeristen, participerende methoden met bewoners en belanghebbenden, de ontwikkeling van nieuw onderwijsmateriaal met medewerking van vissers en een gedetailleerde casestudy naar het plaatselijke bestuur met betrekking tot kustvisserij.

Foto: Vince Bevan

Wat kan ik met deze toolkit?

De toolkit biedt een reeks methoden voor het beoordelen van de economische, sociale en culturele betekenis van de kustvisserij, en beschrijft praktische methoden voor de herinrichting van kustplaatsen. Deze tools kunnen worden gebruikt op plaatselijk, maar ook op regionaal of landelijk niveau en geeft voorbeelden van empirisch onderzoek, praktische toepassingen en uit de creatieve sector .

Een belangrijk onderdeel van de toolkit is het aanmoedigen van het publiek om na te denken over de wijze waarop de sociaal-economische en culturele betekenis van de kustvisserij kan worden gewaardeerd:

- in financieel opzicht – bijvoorbeeld door met behulp van economische waarderingsmethoden een schatting te maken van de economische waarde van het immateriële belang van de kustvisserij, zoals haar bijdrage aan het toerisme
- kwantitatief – bijvoorbeeld door het directe economische nut van de visserijsector of historische trends in werkgelegenheid en aanvoer vast te stellen
- kwalitatief – door de culturele diversiteit en waarde van de kustvisserij te onderzoeken door middel van interviews of fotografie

Waarvoor kan deze toolkit worden gebruikt en voor wie is hij van belang – voorbeelden:

- Visserijorganisaties, ngo's en visserijgemeenschappen: bewijs verzamelen voor de vaak impliciet veronderstelde, maar niet expliciet gedocumenteerde, sociaal-culturele waarde van de kustvisserij, als onderdeel van bottom up strategieën samenleving voor het in stand houden van de elen middelen van bestaan en identiteit.
- Met een door bewijs onderbouwde methode informatie bieden voor beleidsmakers op het gebied van sociaal beleid, of op stedenbouwkundig gebied
- Personeel in de toeristische sector: leren werken met vanuit de gemeenschap ontwikkelde herinrichtingsprojecten, om door het ontwikkelen van verantwoorde toeristische activiteiten te komen tot duurzame economische vernieuwing.
- Leraren die visserij willen opnemen in het deel van hun leerplan dat betrekking heeft op de eigen streek ondernemers die op zoek zijn naar potentiële economische kansen die direct (bv. nieuwe visproducten/zeevruchten) of indirect (bv. toerisme) verband houden met de kustvisserij.

Hoe de toolkit is opgebouwd

Deze toolkit bestaat uit zeven hoofdstukken. Na de **Inleiding** en het onderdeel **Over deze toolkit** wordt in hoofdstuk 1 de context van het beleid voor de kustvisserij uiteengezet. In hoofdstuk 2 komen enkele van de belangrijkste vraagstukken over de kustvisserij aan de orde, zoals duurzaamheid en de middelen van bestaan van de gemeenschap.

In hoofdstuk 3-6 worden de benaderingen en casestudy's van het GIFS-project uiteengezet en verdeeld in vier thema's: bestuur, economie, gemeenschap en kennis. Ieder onderdeel beschrijft bepaalde tools of methoden die zijn ontwikkeld, met waar mogelijk casestudy's als voorbeeld van de toepassing ervan. Om de gebruikers in staat te stellen de toolkit in hun eigen context te gebruiken, wordt van elke methode een korte definitie gegeven en verteld wanneer en hoe je hem kunt gebruiken.

Verder is er informatie over financiële zaken en de beperkingen die de methode heeft. Waar casestudy's worden gegeven, zijn deze bedoeld ter illustratie van de rol die de gebruikte methode kan spelen, de reden waarom hij gebruikt werd, wat het beoogde doel was en wat het resultaat was.

In hoofdstuk 7, ten slotte, volgt de conclusie met een samenvatting van het totale effect en de belangrijkste resultaten van het GIFS-project, met suggesties voor acties die bijdragen aan het begrijpen en herkennen van de sociaal-economische en culturele waarde van de kustvisserij.

De verschillende hoofdstukken in de toolkit kunnen afzonderlijk of achter elkaar worden gelezen. Er zijn veel voorbeelden van praktische methoden waarnaar indien nodig kan worden verwezen, en die men kan verkennen door middel van casestudy's waarbij ze in praktijk zijn gebracht.

Inzicht in bestuur
van kustvisserij

Economische methoden
voor de waardering van de
kustvisserij

Onderzoek naar de sociale
en culturele waarde van
kustvisserijgemeenschappen

Kennisontwikkeling
en -uitwisseling

Beleidskader voor de kustvisserij

1

Om de methoden en benaderingen uit deze toolkit zo effectief mogelijk te kunnen gebruiken, moet men* weten wat de GIFS-definitie van kustvisserij is en de beleidscontext begrijpen waarin de kustvisserij opereert in de regio's aan de zuidelijke Noordzee en het Kanaal.

Wat verstaan we onder kustvisserij?

GIFS was met name gericht op de kustvisserij. De definities van 'kustvisserij' verschillen echter nogal tussen de diverse lidstaten (kader 1). Het is niet gemakkelijk om kustvisserij te definiëren: gaat het om de lengte of het motorvermogen van het schip, het aantal dagen op zee, de gebruikte uitrusting, de afstand die afgelegd wordt vanaf de haven, of de soorten waarop gevestigd wordt?

Foto: Vince Bevan

Kader 1: Vergelijking van definities van kustvisserij

In Engeland vallen onder de kustvisserijvloot vaartuigen met een lengte van minder dan 10 meter die in het algemeen opereren in kustwateren tot 6 zeemijl uit de kust waar de beheersregeling voor de kustvisserij van toepassing is, hoewel ze kunnen werken tot de twaalfmijlsgrens van de territoriale wateren. In 2010 waren er in Engeland 2569 vaartuigen onder de 10 meter geregistreerd en 552 boven de 10 meter [1]. Hoewel de vaartuigen onder de 10 meter ongeveer 82% van de Engelse vloot uitmaken, nemen ze slechts ca. 6,5% van het vangstvolume voor hun rekening. [1].

In Frankrijk is de visserij in de wetgeving onderverdeeld in petite pêche (korter dan 24 uur uit de haven), pêche cotière (tussen 24 en 96 uur uit de haven), pêche au large (tussen 96 uur en 20 dagen uit de haven) en grande pêche (langer dan 20 dagen uit de haven). Het Franse instituut voor maritiem onderzoek Ifremer definieert de vloten iets anders; in zijn definitie vallen onder de kustvisserij vaartuigen die meer dan 75% van de tijd opereren in territoriale wateren tot 12 zeemijl uit de kust. Om administratieve redenen wordt kustvisserij gedefinieerd als 'vaartuigen die zich minder dan 24 uur achtereen op zee bevinden'. In 2003 waren er 7900 vissersschepen in Frankrijk, de meeste daarvan (6400) onder de 12 meter. Van de boten onder de 12 meter worden er 1350 beschouwd als ambachtelijke vissersvaartuigen (12-24 meter).

In België bestond de commerciële vissersvloot in 2010 uit 89 vaartuigen. 46 daarvan behoorden tot het kleine vloot segment met een maximum motorvermogen van 221 kW. Sinds februari 2006 is de juridische definitie van het begrip kustvisserijvloot: 'alle vissersvaartuigen met een motorvermogen van 221 kW of minder, met inbegrip van eventueel extra vermogen en een tonnage van niet meer dan 70 GT, die reizen maken met een maximale duur zoals vastgesteld door de minister (momenteel 48 uur).' Eigenaren van vaartuigen moeten zich actief laten registreren om deel uit te maken van de kustvisserijvloot. (Bron: <http://www.vliz.be/imis/imis.php?module=ref&refid=210294> ; <http://www.vliz.be/imis/imis.php?module=ref&refid=209014>).

In Nederland is de definitie van kustvisserij: 'vissen binnen de twaalfmijlszone met schepen die niet langer dan 24 meter zijn met een maximumvermogen van 300 kW'. (Bron: Zeeuwse Visveilingen NV in Vlissingen.) De Nederlandse vloot bestaat in hoofdzaak uit 393 kotters (voornamelijk boomkor trawlers). Het motorvermogen is gemiddeld 745 kW en ca. 15% van de bedrijven bezit meer dan één vaartuig. Dit is ook de vloot die vist in verafgelegen wateren, die bestaat uit 17 vrieshek trawlers, 79 vaartuigen voor het oogsten van schelpdieren die gebruikt worden voor de mosselkweek en 33 kokkelschepen. (Bron: http://www.fao.org/fishery/countrysector/FI-CP_NL/en).

Visserij is meer dan alleen de middelen van bestaan van individuen; het is een levenswijze die bijdraagt aan de identiteit en de eigenheid van kustgemeenschappen.

In EU-verband wordt de term 'kleinschalige visserij' gebruikt, om onderscheid te maken tussen kleinschalige en grote trawlers. In 2011 publiceerde het Europees Parlement een onderzoek genaamd Characteristics of Small-Scale Coastal Fisheries in Europe [2]. In dit onderzoek wordt uitgelegd dat het moeilijk is om tot een gezamenlijke definitie te komen voor alle lidstaten. Geadviseerd wordt de meest specifieke beschikbare beschrijving te gebruiken: 'vaartuigen die minder dan 12 m lang zijn en geen sleepnetten gebruiken'. Er zijn echter traditionele vissers in de zuidelijke Noordzee en het Kanaal die wel sleepnetten gebruiken, maar toch worden beschouwd als typische 'kustvissers' (zoals bodemtrawlers die op Noordzeegarnaal vissen en pelagische trawlers die op sprout en haring vissen). In het kader van

het GIFS-project definiëren we kustvisserij breed als 'visserijactiviteiten die worden uitgevoerd door vaartuigen die opereren binnen 12 zeemijl van de kust' (evenals het oogsten van schelpdieren te voet, of, in één voorbeeld, te paard). Hoewel het niet mogelijk was tot één definitie te komen, wilden we de diverse visserijactiviteiten in de verschillende lidstaten aan bod laten komen. Daarbij werd rekening gehouden met het grote onderscheid tussen 'kleinschalige' en 'industriële' visserij.

Visserijbeleid

De strategische doelen van het visserijbeleid leiden tot maatregelen die invloed hebben op de activiteiten van vissers en de gemeenschap waarin zij leven. Door de controle op input en output (restricties wat betreft vistuig, gesloten gebieden/seizoenen, quota) worden beperkingen opgelegd met betrekking tot de tijd, plaats en de hoeveelheid vis die mag worden aangeland, met als doel een maximale duurzame opbrengst uit de visstand. Omdat de verschillende belanghebbenden hardnekkig aan hun zienswijze vasthouden, is het visserijbeleid vaak omstreden. Daarom is het belangrijk de bredere context van de besluitvorming in het oog te houden en potentiële synergie (en conflicten) tussen de verschillende belanghebbenden in kaart te brengen.

In Europa wordt de visserij gereguleerd in het gemeenschappelijk visserijbeleid (GVB). Het GVB dateert van 1983 en is een reactie op de uitputting van de visstand door overbevissing. Het doel was de introductie van instandhoudings- en beheersbeleid om te komen tot een duurzame exploitatie van zeevisserij/visgronden. De belangrijkste maatregel uit het GVB voor het visserijbeheer was het instellen van een bovengrens aan de hoeveelheid vis die jaarlijks mag worden gevangen uit een bepaald bestand, de totaal toegestane vangst (TTV). De vangstquota voor de lidstaten worden daarvan afgeleid, op basis van historisch vastgestelde rechten. TTV's worden vastgesteld op basis van de evaluatie van de visstand door de Internationale Raad voor het onderzoek der zee (IROZ), na politieke onderhandelingen tussen de lidstaten. De lidstaten verdelen de quota op landelijk niveau (zie kader 2) en houden daarnaast toezicht op technische maatregelen zoals de maaswijdte van de netten, gesloten seizoenen, gesloten gebieden of het ontmantelen van de vloot.

¹ NB: Vaak bestaat meer dan 50% van de vangst van kleinschalige vissers uit ongequoteerde soorten.

Kader 2: Landelijke aanpak quotaverdeling en visserijbeheer

Engeland: Quota worden toegewezen door de Marine Management Organisation (MMO) aan de 23 producentenorganisaties (die het merendeel van de vaartuigen boven de 10 meter vertegenwoordigen), de kustvisserijvloot (onder de 10 meter) en de niet-sectorgebonden vloot (d.w.z. vaartuigen boven de 10 meter die geen lid zijn van een producentenorganisatie). FQA-eenheden (*fixed quota allocation units*, vastgestelde quota-eenheden) worden toegewezen aan individuele schepen uit een groep of aan een groep als collectief. (Deze kunnen echter worden overgedragen, ook tussen de kust- en de zeevisserijvloot onderling.).

Daarnaast is de MMO in Engeland verantwoordelijk voor regelgeving en vergunningverlening in de visserij. De tien IFCA's (Inshore Fisheries and Conservation Authorities, autoriteiten voor visserij en milieubehoud bij de kust) zijn verantwoordelijk voor het duurzame beheer van de kustvisserij in hun regio.

Frankrijk: Het Directoraat voor zeevisserij en aquacultuur (DPMA) reguleert en beheert de visserij in Frankrijk. Het wijst quota toe aan producentenorganisaties op basis van historische visserijactiviteiten, waarbij een deel van de quota gereserveerd is voor vissers die geen banden hebben met een producentenorganisatie. Er is geen aparte kustvisserijorganisatie, maar de kustvisserij wordt vertegenwoordigd door de Comités Départementaux et Régionaux des Pêches Maritimes (CDPMEM/CRPMEM) en producentenorganisaties.

België: De visserij wordt beheerd door het Ministerie van Landbouw en Visserij/departement Zeevisserij; er is geen aparte kustvisserijorganisatie. Quota worden collectief beheerd door de overheid en de industrie. Binnen de enige erkende producentenorganisatie, de Rederscentrale, is een quotacommissie actief, die bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende vlootsectoren.

Nederland: De visserij valt onder het Ministerie van Economische Zaken. De landelijke TTV wordt onderverdeeld in individueel overdraagbare quota (ITQ's), die eigendom zijn van vissers. Er zijn coöperatieve producentenorganisaties (CPO's), op basis van soort, bv. mosselen, oesters of garnalen, of op basis van herkomst, bv. Urk, Wieringen, Texel.

Het herziene GVB legt de nadruk op specifieke steun voor de kleinschalige visserij, wat lokale vissersgemeenschappen kan helpen bij het stimuleren en diversifiëren van de lokale economie en het verbeteren van de levensvatbaarheid van deze sector op de lange termijn.

Het GVB is een aantal malen herzien. De laatste herziening ging in op 1 januari 2014 en heeft tot doel de visserij in Europa te hervormen door het rendement en het concurrentievermogen van de sector te verbeteren, een verbod op teruggooi, decentralisatie van de besluitvorming, steun voor kleinschalige visserij en door de juridisch bindende afspraak om te vissen op een duurzaam niveau. Het nieuwe Europees Fonds Maritieme Zaken en Visserij gaat het herziene GVB implementeren en helpen bij het stimuleren van Europa's 'blauwe economie'. Het herziene GVB legt de nadruk op specifieke steun voor de kleinschalige visserij, wat lokale vissersgemeenschappen kan helpen bij het stimuleren en verbreden van de lokale economie en het verbeteren van de levensvatbaarheid van deze sector op de lange termijn.

Er zijn enorme verschillen tussen de kustvisserij/ kleinschalige visserij en de grootschalige visserij wat betreft hun sociale, economische en ecologische effecten. Daarom werd in het groenboek over de herziening van het gemeenschappelijke visserijbeleid

(22.4.2009 – COM (2009) 163) gedifferentieerd beheer geopperd als een manier om sociale doelen in het beleid op te nemen: één beheersregeling voor de grootschalige visserij met capaciteitsaanpassing en economische efficiëntie, en één voor de kleinschalige visserij in kustplaatsen, met de focus op sociale doelstellingen. De Verordening betreffende het nieuwe gemeenschappelijke visserijbeleid ((EU) Nr. 1380/2013) werd van kracht in december 2013 en houdt het volgende in:

- Het beleid moet bijdragen tot verhoging van de productiviteit en een redelijke levensstandaard voor de visserijsector met inbegrip van kleinschalige vissers.
- Het beleid moet de kustvisserij bevorderen, rekening houdend met sociaal-economische aspecten.
- Gezien de precaire economische toestand van de visserijsector en het feit dat bepaalde kustgemeenschappen afhankelijk zijn van de visserij, heeft het beleid tot doel de relatieve stabiliteit van de visserijactiviteiten te handhaven door het verdelen van vangstmogelijkheden onder de lidstaten, op basis van een voorspelbaar aandeel van de visbestanden per lidstaat.
- Lidstaten moeten zich inspannen om met voorrang toegang te geven aan kleinschalige vissers, traditionele vissers en kustvissers. Dit voorrangbeleid is gebaseerd op regels die de toegang tot de bestanden beperken binnen de twaalfmijlszones van de lidstaten.

Het beleid is dus gericht op erkenning van de kleinschalige visserij en haar sociale en culturele waarde, wat bemoedigend is. Minder duidelijk is echter hoe de sociale doelstellingen in het beleid moeten worden geïmplementeerd. In het verleden richtte het beleid zich vaak op biologische en economische doelstellingen (waaronder ook werkgelegenheid en veiligheid) – wat begrijpelijk is, gezien de verplichting om een eind te maken aan de uitputting van de visstand en om maritieme rijkdommen te behouden. Daarnaast delen economen en ecologen hun visie, stilzwijgend gesteund door beleidsmakers, gebaseerd op kwantitatieve methodologieën en systeemmodellen [3]. Dergelijke methoden zijn meetbaar, vergelijkbaar en in overeenstemming met beleid dat uitgaat van cijfers. De maatschappij is echter complex, onoverzichtelijk en moeilijk te omschrijven. Om haar te begrijpen, is een meer holistische en multidisciplinaire benadering nodig die stoelt op een breed scala aan benaderingen, technieken en expertise.

Uit wetenschappelijke en overige literatuur wordt steeds duidelijker dat de kustvisserij veel belangrijke sociaal nut/opbrengst te bieden heeft, vooral in afgelegen en achtergestelde gebieden. In het VK, bijvoorbeeld, levert de kustvisserij minstens 45% van de werkgelegenheid in de visserij, exclusief informele en gezinsarbeid [4]. Verder wordt erkend dat de visserij meer is dan een puur individueel bestaansmiddel; het is een levenswijze die bijdraagt aan de identiteit en de eigenheid van gemeenschappen en levert 'het cement dat de samenleving bijeenhoudt' [5] (p. 56). Het definiëren en

kwantificeren van deze waarden is vaak moeilijk. Dit kan een van de redenen zijn waarom beleidsmakers zo veel moeite hebben om duidelijke socio-culturele doelstellingen te formuleren. Toch staat vast dat we deze moeten integreren, willen we komen tot een duurzaam visserijbeheer en duurzame vissersgemeenschappen voor de toekomst.

De toolkit biedt niet alleen een kader voor het verzamelen van bewijsmateriaal ten behoeve van beleidsvorming van onderop, maar geeft ook methoden om groepen in de samenleving inzicht te verschaffen in de betekenis van de kustvisserij voor kustplaatsen. Inzicht in het beleidskader waarbinnen beleidsmakers opereren, is daarvoor cruciaal: hoe komen beslissingen tot stand, op welke feiten baseren beleidsmakers zich en welke politieke krachten zijn van invloed (in positieve zin of beperkend) op het wel of niet betrekken van bepaalde bewijsmiddelen bij het besluitvormingsproces? Om de doelstellingen van het herziene GVB te bereiken, is het essentieel dat er geïntegreerde methoden zijn voor het begrijpen en waarderen van de sociale, economische en culturele betekenis van de kleinschalige visserij en van haar invloed op het milieu. Deze toolkit biedt een handleiding voor methoden waarmee deze doelen kunnen worden bereikt. Beleidsmakers kunnen hem gebruiken om hun beslissingen op degelijke en geloofwaardige wijze feitelijk te onderbouwen. Gemeenschappen krijgen instrumenten aangereikt voor het begrijpen en beïnvloeden van beleids- en planologische beslissingen en besluiten die van invloed zijn op hun bestaansmiddelen en levenswijze.

[1] MMO. UK Sea Fisheries Statistics 2010. In: Almond S., Thomas B., editors. London: Marine Management Organisation, National Statistics & Defra; 2011.

[2] Macfadyen G., Salz P., Cappell R. Characteristics of Small-Scale Coastal Fisheries in Europe. Directorate-General for Internal Policies; 2011.

[3] Urquhart J., Acott A., Reed M., Courtney P. Setting an agenda for social science research in fisheries policy in Northern Europe. Fisheries Research. 2011; 108:240-7.

[4] PMSU. Net Benefits: A sustainable and profitable future for UK fishing. In: Cabinet Office PMSU, editor. London 2004.

[5] Brookfield K., Gray T., Hatchard J. The concept of fisheries-dependent communities. A comparative analysis of four UK case studies: Shetland, Peterhead, North Shields and Lowestoft. Fisheries Research. 2005; 72:55-69.

Duurzaamheid en vissersgemeenschappen

2

Het begrip culturele ecosysteemdiensten, gecombineerd met economische en niet-economische waarderingmethoden, kan ons helpen bij het nadenken over het verborgen of immateriële nut van de kustvisserij.

Tegenwoordig wordt algemeen erkend dat het belangrijk is inzicht te hebben in de sociale, economische en ecologische aspecten van het beheer van natuurlijke hulpbronnen. De relatie tussen deze drie elementen wordt gewoonlijk het 'basistriplet' genoemd. Sinds het midden van de jaren 80 is de term 'duurzame ontwikkeling' steeds belangrijker geworden als het gaat om de invloed van de mens op het milieu waarvan hij afhankelijk is. De term duurzame ontwikkeling is omstreden en heeft verschillende betekenissen voor verschillende belanghebbenden. Wel zijn velen het erover eens dat we, behalve met economische en ecologische aspecten, ook rekening moeten houden met sociale en culturele aspecten om onze natuurlijke omgeving effectief te beheren. Dit geldt in het bijzonder voor het visserijbeheer, waarbij in het verleden aantoonbaar de nadruk lag op biologische en economische aspecten en minder op sociale en culturele vraagstukken [2]. De Europese Unie, het Biodiversiteitsverdrag en andere VN-organen propageren een 'benadering op basis van ecosystemen' en 'beheer op basis van ecosystemen' als hoeksteen voor duurzame ontwikkelingsplannen voor de lange termijn, vooral voor ontwikkelingsstrategieën met betrekking tot natuurlijke hulpbronnen, zoals visbestanden.

Foto: Vince Bevan

GIFS wilde dit gebrek aan aandacht voor de sociale en culturele aspecten van het visserijbeheer, en voor de betekenis ervan voor de middelen van bestaan en de duurzame economische ontwikkeling in kustgemeenschappen aanpakken. Het project richtte zich op de volgende vier onderwerpen met betrekking tot visserijbeheer:

- Bestuur
- Stads- en dorpsvernieuwing
- Economie
- Kennis

Het doel van GIFS was het belang van elk van deze aspecten in relatie tot het visserijbeheer te onderzoeken. De zeevisserij verbindt de grotendeels onzichtbare onderzee wereld met het leefmilieu op het land, hoewel de meeste vissers alleen in contact komen met deze verborgen wereld door middel van hun netten, fuiken, boten enz. Het visserijbeheer werd tot nu toe gedomineerd door belangrijke kwesties als de biologische duurzaamheid van verschillende vissoorten en de economische voordelen van het aanlanden en verwerken van de vangst. Hierbij werd echter geen rekening gehouden met wat de visserij zoal betekent voor de diverse kustgemeenschappen: voor de persoonlijke of gemeenschappelijke identiteit, maar mogelijk als setting voor toeristische activiteiten. Bij het kijken naar de bredere betekenis van de zeevisserij is het van groot belang dat we bedenken hoe we inzicht kunnen krijgen in de bijdrage die de visserij aan de samenleving levert en hoe deze op waarde te schatten. GIFS biedt een uitgebreide reeks methoden waarmee we niet alleen te weten kunnen komen wat de zeevisserij voor gemeenschappen betekent, maar ook waar nieuwe economische kansen voor de duurzame ontwikkeling van kustgemeenschappen kunnen liggen.

Is de kustvisserij belangrijk?

Een andere manier om hierover na te denken, is onszelf afvragen: is de kustvisserij belangrijk? Die vraag kan op veel manieren worden beantwoord. Eén invloedrijke manier is de betekenis van de visserij te benaderen in termen van 'ecosysteemdiensten'.

Steeds vaker wordt het beheer van natuurlijke hulpbronnen, waaronder de visserij, bekeken op basis van ecosystemen, omdat beleidsmakers worstelen met de invloed van de mens op de mondiale ecosystemen. Het begrip 'ecosysteembeheer' ontstond in de jaren 60 van de 20e eeuw, als reactie op de zorgen die er leefden over de biodiversiteitscrisis [3]. Tegenwoordig is er toenemende aandacht voor ecosystemendiensten als een manier om waarden die verband houden met het ecosysteem te integreren in beleidskaders. Het Millennium Ecosystem Assessment (MEA) [4] maakte de term 'ecosysteemdiensten' populair, omdat het beschreef hoe de mens voordeel heeft van ecosystemen die bijdragen aan het welzijn [5]. Hieronder vallen producerende diensten, regulerende diensten, culturele diensten en ondersteunende diensten (kader 3). Deze benadering was een poging om de kloof tussen ecologie en economie te overbruggen [6] en om een verband te leggen tussen het welzijn van de samenleving en het milieu [7, 8].

Het MEA (2005) introduceerde een nieuw denkkader met betrekking tot ecologische/sociale systemen en had een verreikende invloed in de wereld van beleid en wetenschap [9]. Ook kwam er een debat op gang over de wijze waarop de relatie tussen ecosystemen en de mens gestalte zou moeten krijgen.

In wezen tracht het MEA de betekenis van de natuurlijke omgeving voor de samenleving vast te leggen. Dit concept is direct relevant voor het visserijbeheer, waar vooral het idee leeft dat de zeevisserij een (voedsel) producerende ecosystemedienst is. Dit is in essentie inderdaad waarvoor de visserij bedoeld is, maar de activiteiten van de kustvisserij brengen nog een heel scala aan andere voordelen voor kustgemeenschappen met zich mee. Tijdens het GIFS-project werd steeds duidelijker dat men de kustvisserij moet zien in de context van haar brede aanbod van culturele diensten, naast producerende diensten.

Ecosysteemdiensten, totale economische waarde en GIFS

GIFS liet zich inspireren door de vraag hoe mensen de activiteiten en de omgeving van de kustvisserij 'waarderen'. Het idee van waardebeoordeling kan op veel manieren worden toegepast; het MEA [10] doet dit:

"als instrument waarmee beleidsmakers de wisselwerking tussen alternatieve methoden voor ecosystemebeheer en sociale gedragslijnen beter kunnen evalueren, waardoor het gebruik van ecosystemen en de veelsoortige diensten die ze verlenen verandert" (pag. 34).

Kader 3: Ecosysteemdiensten

Het MEA definieert ecosystemendiensten als het nut dat ecosystemen hebben voor de mens. Producerende, regulerende en culturele diensten hebben rechtstreeks invloed op de mens; ondersteunende diensten maken de andere diensten mogelijk [1].

Producerende diensten

Producten verkregen uit ecosystemen

- Voedsel
- Zoet water
- Brandhout
- Vezels
- Biochemische producten
- Genetische hulpbronnen

Regulerende diensten

Voordelen verkregen uit de regulering van ecosystemeprocessen

- Regulatie van het klimaat
- Regulatie van ziekten
- Regulatie van water
- Zuivering van water
- Bestuiving

Culturele diensten

Immaterieel nut verkregen uit ecosystemen

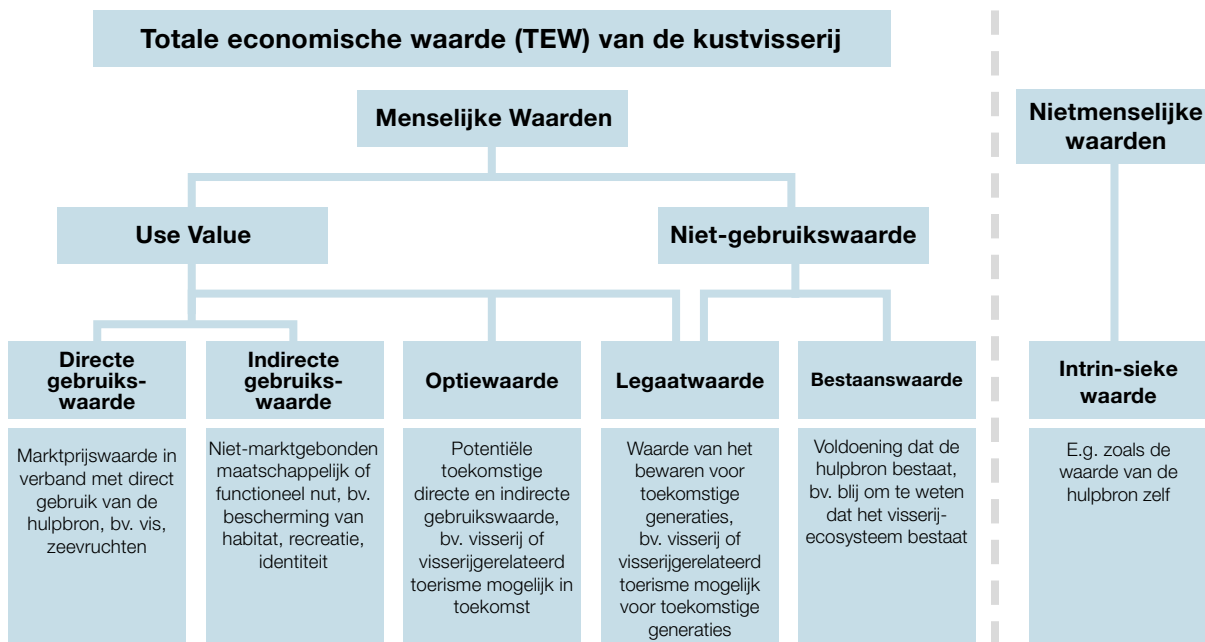
- Spiritueel en religieus
- Recreatie en ecotoerisme
- Esthetisch
- Inspirerend

Ondersteunende diensten

Diensten nodig voor de productie van alle andere ecosystemendiensten

- Bodemvorming
- Kringloop van voedingsstoffen
- Primaire productie

Dit is een nogal ingewikkelde omschrijving. In het kader van GIFS wilde het team dit idee vereenvoudigen, zodat het meer praktisch nut heeft voor een grote groep mensen. Het begrip 'waarde' kan worden gesplitst in twee brede categorieën: intrinsieke waarde (iets dat op zichzelf van waarde is) en instrumentele waarde (iets dat waarde heeft omdat het nuttig is voor de mens). GIFS bekeek de kustvisserij in het licht van haar brede nut voor de mens (met inbegrip van de betekenis die sommigen hechten aan de intrinsieke waarde van de natuur). In de beleidsvorming maakte het idee van 'totale economische waarde' (TEW) opgang, in relatie tot het beheer van natuurlijke rijkdommen in het algemeen en tot de waardering van ecosystemendiensten in het bijzonder (figuur 2).

Figuur 2: Totale economische waarde (aanpassing van [11])

De economie biedt weliswaar een scala aan waarderingmethoden voor de meeste types gebruiksen niet-gebruikswaarden, maar GIFS onderkende dat de mogelijke betekenis van de kustvisserij voor kustgemeenschappen ook anders kan worden aangetoond. Met behulp van het begrip culturele ecosystemendiensten, gecombineerd met economische en niet-economische waarderingmethoden, kunnen we nadenken over het verborgen of immateriële nut van de kustvisserij [6] [12] [13]. Welke invloed heeft de aanwezigheid van visserij bijvoorbeeld

op de esthetische kenmerken van een plaats, welke recreatiemogelijkheden kan de kustvisserij in een gebied voort brengen? Deze culturele ecosystemendiensten hebben gevolgen voor de ontwikkeling van nieuwe economische kansen en stads- en dorpsvernieuwing in kustplaatsen.

Voor een beter begrip van de benaderingen die in GIFS worden gebruikt, geeft figuur 3 de relatie weer tussen TEW, ecosystemendiensten en kustvisserij.

Kader 4: Totale economische waarde

Omgevingseconomie meer in het bijzonder de milieuwaardering, erkent dat niet alle elementen (of assets) van een ecosysteem in geld uit te drukken zijn. Andere zogenaamde 'maatschappelijke opbrengsten' die voorkomen uit ecosystemen hebben geen directe marktprijs, maar dragen wel bij aan het welzijn van de mensheid. Met het concept totale economische waarde (TEW) wordt getracht een maatstaf te bieden waarmee de voorkeuren die mensen hebben voor een natuurlijk systeem kunnen worden uitgedrukt in geld.

Figuur 2 laat zien dat de TEW van de kustvisserij bestaat uit een combinatie van gebruikswaarden en niet-gebruikswaarden. De gebruikswaarde kan 'direct' zijn (d.w.z. visvangst) of 'indirect' (d.w.z. maatschappelijke waarden met betrekking tot recreatie, identiteit, erfgoed, die verband houden met de visserij enz., of functionele waarden met betrekking tot ecosysteemregulatie). Optiewaarden hebben betrekking op de keuze om de bron te beschermen voor toekomstig gebruik en kunnen zowel direct als indirect zijn.

Niet-gebruikswaarden bestaan grotendeels uit rentmeesterschappen bestaanswaarden. De bestaanswaarde is de waargenomen waarde van een bezit, onafhankelijk van zijn huidige of toekomstige gebruik, d.w.z. simpelweg omdat hij er is. Rentmeesterschap is de waarde die verband houdt met het doorgeven van de hulpbron aan toekomstige generaties.

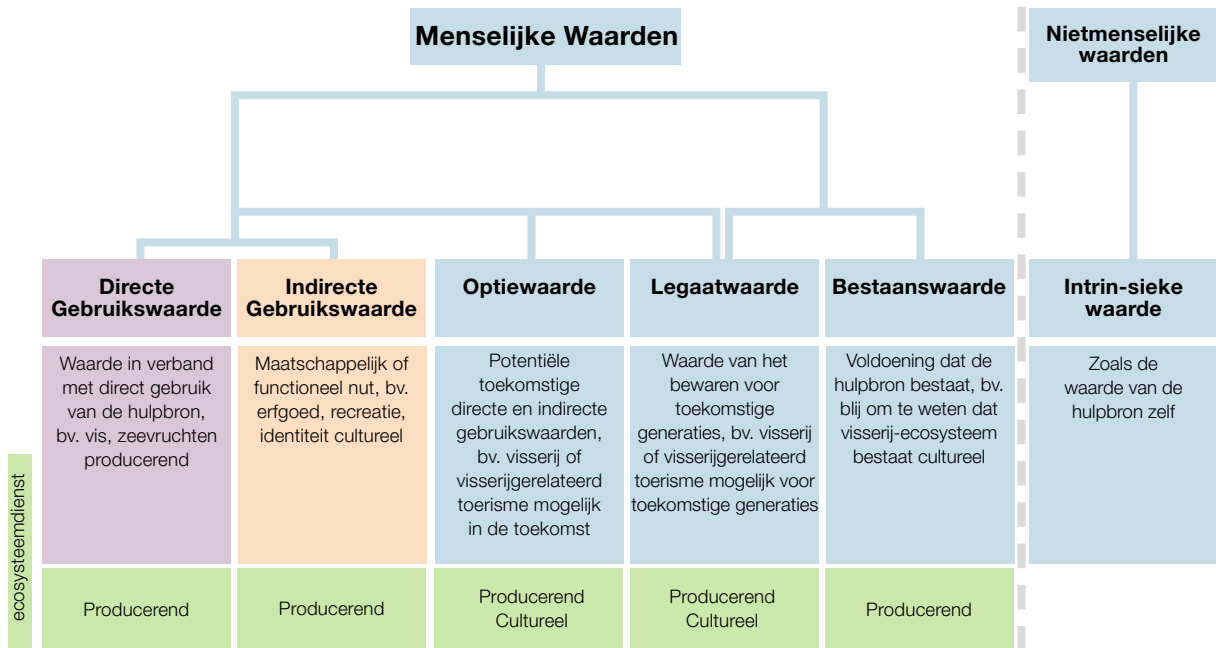
Door het opnemen van een economische waarde voor de niet-marktvoordelen (indirecte gebruikswaarde + niet-gebruikswaarde) die mensen krijgen van een ecosysteem, kunnen deze ook worden meegenomen in een kosten-baten analyse. Dan is het mogelijk om betere beslissingen te nemen, waarbij rekening wordt gehouden met de ecologische en sociale waarden van een natuurlijke hulpbron in ruimere zin.

Men moet echter niet vergeten dat de TEW gerelateerd is aan de waardering van menselijke voorkeuren (menselijke waarden in figuur 2) en niet aan de intrinsieke waarde (de waarde van iets op zichzelf, niet-menselijke waarden genoemd in figuur 2).

Deze grafiek illustreert de diverse menselijke waarden die in verband kunnen worden gebracht met de kustvisserij. Twee belangrijke verschillen zijn er tussen directe en indirecte gebruikswaarde. Voor deze toolkit interpreteren we de directe gebruikswaarde als de economische waarde die samenhangt met het directe gebruik van de natuurlijke rijkdommen van de zee, zoals het vangen van vis om als voedsel te verkopen (een producerende ecosystemedienst). Maar de kustvisserij genereert ook indirecte gebruikswaarden (erfgoed, identiteit etc.). Deze waarden kunnen een marktprijs hebben, die kan worden berekend met behulp van kostprijsbenaderingen (bv. inkomsten uit toerisme bij het nemen van toeristen aan boord van

een vissersschip). Maar dit zijn ook de immateriële culturele eigenschappen die een belangrijke individuele of maatschappelijke functie kunnen hebben, maar die niet kunnen worden gewaardeerd met een kostprijsbenadering. Het vastleggen van deze 'immateriële' waarden vereist het gebruik van andere waarderingsmethoden, in aanvulling op marktmaatregelen, bijvoorbeeld niet-markt-waarderingsmethoden of kwantitatief/kwalitatief sociaal onderzoek. Een van de sterke punten van de GIFS-benadering is de holistische multidisciplinaire wijze waarop alle waarden worden vastgelegd die de kustvisserij oplevert voor een duurzame gemeenschapsontwikkeling.

Figuur 3: waarden van ecosysteemdiensten van de zeevisserij in GIFS met behulp van TEW.

In de volgende hoofdstukken volgt een beschrijving van de methodologische benaderingen die zijn ontwikkeld en een aantal casestudy's waarbij deze methoden werden toegepast.

[1] MEA. Chapter 2: Ecosystems and Their Services. Ecosystems and Human Well-Being: A Framework for Assessment. Island Press, Washington D.C.: Millennium Ecosystem Assessment; 2005.

[2] Symes D., Phillipson J. Whatever became of social objectives in fisheries policy? Fisheries Research. 2009; 95:1-5.

[3] Grumbine E.R. What is ecosystem management? Conservation Biology. 1994; 8:27-38.

[4] Assessment MEA. Ecosystems and Human Well-being: Synthesis. Washington, DC: Island Press; 2005.

[5] Mace G.M., Norris K., Fitter A.H. Biodiversity and ecosystem services: a multilayered relationship. Trends in ecology & evolution. 2012; 27:19-26.

[6] Chan K.M.A., Satterfield T., Goldstein J. Rethinking ecosystem services to better address and navigate cultural values. Ecological Economics. 2012; 74:8-18.

[7] Mace G.M., Bateman I. Conceptual framework and methodology. The UK National Ecosystem Assessment: Technical Report. Cambridge: UNEP-WCMC; 2011.

[8] Costanza R, D'Arge R, De Groot R Farber S,, Grasso M, Hannon B, Limburg K, Maeem S, O'Neill RV, Paruelo J, Raskin RG, Sutton P, van den Belt M., The value of the world's ecosystem services and natural capital. Nature. 1997; 387:253-26.

[9] Carpentera S, Mooney H, Agard J, Capistrano D, DeFries R.S, Díaz S, Dietz T, Duraiapph AK, Oteng-Yeboah A, Pereira HM, Perrings C, Reid WV, Sarukhan RJ, Scholes RJ, Whyte A. Science for managing ecosystem services: Beyond the Millennium Ecosystem Assessment. Proceedings of the national academy of sciences of the United States of America. 2009; 106:1305-12.

[10] MEA. Ecosystems and Human Well-Being, Synthesis Report. Washington, D.C.: Island Press; 2005.

[11] Turner R.K., Pearce D., Bateman I. Environmental Economics: An Elementary Introduction. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf; 1994.

[12] Milcu A.I., Hanspach J., Abson D., Fischer J. Cultural Ecosystem Services: A Literature Review and Prospects for Future Research. Ecology and Society. 2013; 18:44.

[13] Daniel T.C., Muhar A., Arnberger A., Aznar O., Boyd J.W., Chan K.M.A. et al. Contributions of cultural services to the ecosystem services agenda. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2012; 109:8812-9.

Inzicht in het beheer van de kustvisserij

3

We willen begrijpen hoe de kustvisserij verschillend uitwerkt in wettelijke, sociale, economische en politieke regelingen in de verschillende landen en regio's.

Voor kustgebieden gelden veel verschillende vormen van beleid en beheer die vaak worden gehanteerd in een gecompliceerde setting van belanghebbenden. De kustvisserij wordt niet alleen beïnvloed door deze beleidsvormen, maar speelt zelf ook een belangrijke rol bij het in de praktijk brengen van deze vormen van visserijbeheer. Geïntegreerd beheer van kustgebieden (ICZM - Integrated Coastal Zone Management), lokale ontwikkelingsplannen, maritieme ruimtelijke ordening (MRO), beheer van habitats en planten- en diersoorten aan de kust en beschermde maritieme gebieden (BMG) zijn een paar voorbeelden van beheer waar de kustvisserij zowel bij betrokken is alsmede de gevolgen van ondervindt. Het wordt algemeen erkend dat voor de planning en het beheer van de visserij een op ecosysteemgerichte benadering moet worden ingevoerd om te voldoen aan het EU-beleid en internationale verdragen. Aan de andere kant wordt ook steeds meer ingezien dat meer overkoepelende en participatieve beheerstructuren nodig zijn om dit te kunnen realiseren. Het formuleren en invoeren van succesvolle werkwijzen is echter geen sinecure. Het vereist inzicht in de verschillende juridische, maatschappelijke en politieke structuren in de verschillende landen en regio's en in de manier waarop de kustvisserij in deze structuren is opgenomen.

Foto: Vince Bevan

Om grondig inzicht te krijgen in de mechanismen voor het beheer van de kustvisserij is de tweeledige benadering nodig:

- **Van bovenaf:** de kenmerken onderzoeken en beschrijven van de formele mechanismen en structuren voor visserijbeheer die in de verschillende regio's worden toegepast.
- **Van onderaf:** inzicht verkrijgen in de maatschappelijke en politieke bestuursprocessen (macht, sociaal kapitaal, participatie, identiteit) en in de specifieke wijze waarop vissers en gemeenschap hierbij in de verschillende regio's bij betrokken zijn. Bij deze benadering worden voorbeelden van casestudies gebruikt voor het analyseren van de rol van het lokale visserijbeheer en de positieve manieren waarop de bestaande infrastructuur en bestuursprocessen betrokken zijn bij kwesties inzake economie, milieu en sociaal-culturele duurzaamheid.

Naast een grondig inzicht in de specifieke wijze waarop het beheer in elke casestudie geregeld is, richt dit onderzoek zich op het verkrijgen van inzicht in de wijze waarop de kustvisserij is opgenomen in de bestaande beheermechanismen (zoals ICZM, MRO). Het onderzoek is bedoeld om:

- mogelijkheden en mogelijke spanningsvelden te identificeren voor verdere integratie van het visserijbeheer in het kustbeheer;
- geschikte beheersstructuren voor verschillende gebieden te identificeren, afhankelijk van het soort visserij, de schaalgrootte en de belanghebbenden.
- de beste praktijken te identificeren voor het beheer van de kustgebieden en de kustvisserij in het studiegebied, evenals mogelijke win-win situaties voor de visserijsector en de verwevenheid met de bredere kustgemeenschap, op basis van de casestudies

Verkenning van de formele mechanismen en structuren van visserijbeheer

Deze benadering van bovenaf heeft als belangrijkste doel tot een snelle beoordeling te komen van de formele regelingen voor visserijbeheer op nationaal en regionaal niveau. De verkenning beschrijft de interactie van de kustvisserij met de beleidsvorming en belangrijke besluitvormers op diverse bestuursniveaus (lokaal, nationaal en Europees niveau) en brengt de formele mechanismen en structuren in kaart die zijn ingevoerd om deze interacties voor geïntegreerd kust- en zeebeheer te ondersteunen.

Stap 1: Achtergrondstudie. De relevante literatuur wordt bekeken om voor het ontwerp van de vragenlijst informatie te verzamelen over formeel vastgelegde instrumenten (wetgeving, beleid en plannen, officiële organisaties en mechanismen, zoals adviesraden).

Stap 2: Ontwerp van de vragenlijst. Het vragenlijstonderzoek is ontworpen om deskundige oordelen en meningen vast te leggen en opgezet vanuit het oogpunt van de basisbeginselen ICZM en MRO. Bij het ontwerp van de vragenlijst is rekening gehouden met alle basisbeginselen van ICZM en MRO. In de vragen wordt echter aandacht besteed aan deze beginselen aan de hand van kwesties die rechtstreeks verband houden met de kustvisserij, zoals:

- concrete kwesties over beleid, organisatie en beheer van de kustvisserij
- de relatie met andere sectoren en beleidsmaatregelen
- de vertegenwoordiging van de kustvisserij in overlegorganen op lokaal, nationaal en internationaal niveau
- het bestaan van overeenkomsten, kwaliteitslabels of medezeggenschapsregelingen voor kustvissers
- de aanwezigheid van specifieke programma's voor training, educatie en toezicht op het gebied van de kustvisserij
- het gebruik van lokale middelen en lokale kennis

Het gebruik van een vragenlijst om een deskundig oordeel te verkrijgen in aanvulling op een literatuurstudie wordt als waardevol beschouwd omdat het informatie toevoegt over bijvoorbeeld de wijze waarop netwerken en contacten werken, in welke mate rekening wordt gehouden met de kustvisserij en dergelijke. De bevindingen van deze verkenning worden gestaafd en gevalideerd met relevante literatuur om diepgang te creëren en een

vollediger beeld te schetsen. Deze verkennende fase heeft bovendien de aanzet gegeven tot het uitvoeren van gedetailleerdere casestudies (zie pagina 32).

Stap 3: Gegevens verzamelen. De vragenlijst is naar specifieke deskundigen gestuurd, die geselecteerd zijn op basis van hun betrokkenheid bij het kustvisserijbeheer en het kust- en zeebeheer in bredere zin. De geselecteerde respondenten waren doorgaans werkzaam voor producentenorganisaties, ministeries, niet-gouvernementele organisaties (NGO's) of bestuursorganisaties op nationaal en subnationaal niveau. De deskundigen is gevraagd om vanuit hun eigen persoonlijke professionele oogpunt te reageren en niet als vertegenwoordiger van hun organisatie.

De vragenlijsten zijn in september 2012 naar 29 mensen gestuurd (10 Engeland, 7 Frankrijk, 9 in Nederland, 3 in België). Bij geen respons werd per email een herinnering verstuurd of telefonisch contact opgenomen. In januari 2013 waren in totaal negentien ingevulde vragenlijsten binnengekomen.

Het onderzoek is uitgevoerd in de voertalen van België, Nederland, Frankrijk en Engeland. Respondenten in België, Nederland en Frankrijk zijn per email benaderd door een centrale coördinator in België. In Frankrijk hielden partners van GIFS de enquêtes per telefoon en in Engeland werden de vraaggesprekken afgenomen tijdens een persoonlijke ontmoeting en/of telefonisch

Stap 4: Gegevens analyseren. Er is gekozen voor een thematische analyse (zie tekstvak 6 op pagina 34) met het accent op het vaststellen, bestuderen en vastleggen van 'thema's' binnen de gegevens. De thema's zijn patronen in de verschillende

Foto: Vince Bevan

gegevensreeksen die van belang zijn voor de omschrijving van een verschijnsel en verband houden met een specifieke onderzoeksvraag. Deze thema's worden vervolgens als categorieën gebruikt voor de analyse. Voor de literatuurstudie en de vragenlijst zijn de thema's gebaseerd op de beginselen van ICZM en MRO, zodat de onderzoekers conclusies konden trekken om de rol te verkennen die de kustvisserij speelt bij ICZM en MRO. Hier volgt een selectie van de thema's die uit de analyse naar voren zijn gekomen.

- Organisatie voor kustvisserijbeheer
- Training en educatie
- Kustvisserijbeleid
- Formele afspraken over kustvisserij
- Gezamenlijk kustvisserijbeheer
- Verwevenheid van de visserij met andere sectoren
- Lokale ecologische kennis
- kwaliteitslabels

Overwegingen bij het toepassen van deze methode

Bij de methodologie die in dit verkennend stadium is toegepast, zijn deskundigen benaderd met een vragenlijst. Omdat de deskundigen is gevraagd om vanuit hun eigen persoonlijke professionele oogpunt te reageren en niet als officiële vertegenwoordigers van hun organisatie, moeten de antwoorden zorgvuldig worden geïnterpreteerd in combinatie met de uitkomsten van de literatuurstudie. Het aantal antwoorden en het belang van de kustvisserij waren bovendien verschillend in de bestudeerde in onderzochte. Bij het analyseren van de resultaten moet hier rekening mee worden gehouden.

Waar helpt deze methode me mee?

- Een snelle beoordeling te maken van de officiële regelingen voor visserijbeheer op nationaal en regionaal niveau.
- Door het inventariserende karakter kan deze benadering als verkennende studie dienen voor gedetailleerdere lokale casestudies.

Een casestudie benadering voor onderzoek van het kustvisserijbeheer

Op acht locaties in het 2 Zeeëengebied zijn gedetailleerde casestudies uitgevoerd om de verschillende vormen van visserijbeheer op lokaal niveau te onderzoeken: in Nieuwpoort in België, Arnemuiden in Nederland, Hastings, North Devon, Cornwall en North Norfolk in het Verenigd Koninkrijk, en in Baie de Granville en Baie de Saint Brieuc in Frankrijk (figuur 4).

Figuur 4: Locatie van de acht onderzochte casestudies van visserijbeheer

Inleiding voor het gebruik van de casestudies

Een casestudy kan worden omschreven als een 'Intensieve studie van een persoon, groep of plaats gedurende een bepaalde periode. Het onderzoek wordt doorgaans ter plaatse gedaan' (pag. 276) [2]. Bij een casestudie kunnen een aantal afzonderlijke methoden worden toegepast. In dit voorbeeld van het beheer in visserijgemeenschappen is een combinatie van methoden toegepast, waaronder een verkennende bijeenkomst met belangrijke leden van de gemeenschap, literatuuronderzoek en gedetailleerde, semi-gestructureerde vraaggesprekken met een doelgerichte (zie hieronder) geselecteerde steekproefgroep. De verkregen gegevens zijn vervolgens thematisch geanalyseerd (zie pag. 33 en figuur 5).

De casestudies zijn geselecteerd op basis van de bevindingen van de ter verkenning uitgevoerde snelle beoordeling (zie hierboven). Door verder te bouwen op de relatie tussen elke GIFS-partner en de betreffende casestudies kon contact worden gelegd met belangrijke belanghebbenden, samengewerkt worden aan het ontwikkelen van de methodologie en een beter

inzicht worden verkregen in de complexiteit van de bestuursprocessen in de verschillende landen van het GIFS-studiegebied.

Waarom deze benadering?

Met deze benadering kunnen gedetailleerde kwalitatieve gegevens worden verkregen over complexe en dynamische maatschappelijke bestuursprocessen (zoals macht, sociaal kapitaal, participatie en identiteit). Dit is met name waardevol bij het bestuderen van de kustvisserij, niet alleen vanwege het diverse en wisselende karakter van elke locatie en vissersvloot, maar ook vanwege de relatieve gevolgen van deze maatschappelijke processen voor kleine gemeenschappen. Dankzij de gedetailleerde gegevens die GIFS door middel van casestudies heeft verkregen, kon een analyse worden gemaakt van het visserijbeheer, niet alleen vanuit beleidstechnisch oogpunt, maar ook vanuit politiek-maatschappelijk oogpunt, zodat inzicht wordt verkregen in wie erbij betrokken zijn, wie invloedrijk zijn en waarom. Bij een casestudie benadering wordt beter rekening gehouden met de impact van deze unieke context en de onderlinge verbanden.

Met een casestudie benadering kan inzicht worden verkregen in de maatschappelijke bestuursprocessen (zoals macht, sociaal kapitaal, participatie en identiteit) en de verschillen in beleving van de vissers en de gemeenschap.

Door gebruik te maken van casestudies worden diverse gegevensbronnen aangeboord die benut kunnen worden om te controleren of er niets ontbreekt en geïdentificeerde thema's te versterken om zo het vertrouwen in de resultaten te vergroten [3]. Een casestudie benadering is ook uitermate geschikt om complexe organisatiestructuren en hiermee samenhangende politiek-maatschappelijke verschijnselen te onderzoeken en wordt hier vaak voor gebruikt [3].

Toepassing van deze methodologie

Stap 1: Bepaal een steekproef strategie

Voor deze studie is een 'doelgerichte steekproefstrategie' gebruikt (zie onderstaand tekstvak). De steekproefgroep is op elke locatie geïnformeerd tijdens een uitgebreide verkennende bijeenkomst met een belangrijk lid van de gemeenschap/belangrijke belanghebbende om de sensitiviteit van het project voor de lokale context te waarborgen en de toegang tot deelnemers en achtergrondgegevens voor de studie te verbeteren. Dit type steekproefgroep kan vaak verder groeien en zich verder ontwikkelen naar gelang de bevindingen van de eerste vraaggesprekken. De eerste steekproefgroep van ondervraagden wordt samengesteld op basis van de relevante onderzoekscriteria die toegespitst zijn op de doelstellingen van het project. De selectiecriteria voor deelname aan dit project waren bijvoorbeeld:

- Belanghebbenden uit verschillende sectoren die bij de visserijvloot betrokken zijn, zoals de overheidssector, het bedrijfsleven, de vrijwilligerssector en de visserij zelf, om vanuit diverse oogpunten inzicht te krijgen in de aard van hun betrokkenheid.
- Belanghebbenden op verschillende bestuursniveaus, van lokaal tot regionaal, nationaal en internationaal niveau, om op verschillende niveaus inzicht te krijgen in hoe en waarom de vloot al dan niet wordt betrokken/participeert op verschillende niveaus.
- Belanghebbenden die op verschillende niveaus ervaring hebben met de gemeenschap om zicht te krijgen op de groeiende rol van het visserijbeheer en de participatie in de loop der tijd.

Figuur 5: Methodologie die voor de casestudies is gebruikt

Bij een doelgerichte steekproefstrategie

Neemt de onderzoeker een steekproef op basis van een reeks criteria, zoals specialistische kennis van het onderwerp of bereidheid om aan het onderzoek deel te nemen [1].

De volgende lijst geeft de sectoren weer waaruit belanghebbenden voor deelname aan een vraaggesprek voor deze casestudies doorgaans zijn gekozen:

- Visveiling
- Lid van de actiegroep voor de visserij in Hastings, FLAG
- Havenmeester
- Training en educatie
- Industrie
- Lokaal politicus
- Lobbyist op nationaal niveau
- Regionale organisatie voor natuurbescherming
- Wetenschap en academische wereld
- Toerisme

Stap 2: De opzet voor het vraaggesprek ontwerpen. Er zijn semi-gestructureerde vraaggesprekken gehouden op basis van een handleiding (zie tekstvak 5)

Tekstvak 5: Handleiding vraaggesprek

De handleiding voor het vraaggesprek bevat geen specifieke vragen, maar een lijst met te bespreken onderwerpen. De handleiding is bedoeld om ervoor te zorgen dat alle onderwerpen besproken worden en ruimte te bieden om nieuwe onderwerpen aan te boren die mogelijk niet naar voren zouden zijn gekomen in een gestructureerde of vaststaande opzet. Het ontwerp van de handleiding is grotendeels gebaseerd op de belangrijkste onderzoeksdoelstellingen en op thema's en vragen die tijdens het literatuuronderzoek naar voren zijn gekomen. De handleiding biedt de mogelijkheid om tijdens het vraaggesprek thema's uit te breiden of toe te voegen.

Stap 3: De handleiding voor het vraaggesprek testen. In Hastings zijn diverse proef vraaggesprekken gehouden om de geschiktheid te testen van de onderwerpen die in de handleiding zijn opgenomen. De onderwerpen zijn op basis van deze proefgesprekken aangepast en vereenvoudigd. Het onderzoekende en evoluerende karakter van de handleiding richt zich op het verbeteren van de waarde van de bevindingen door ruimte te bieden aan open discussies als de deelnemer zich op zijn gemak voelde bij het taalgebruik en de toegankelijkheid van de gestelde vragen [4].

Stap 4: Vraaggesprekken afnemen. De duur van het vraaggesprek is afhankelijk van de beschikbaarheid van de deelnemer. Het biedt voordelen om een vraaggesprek af te nemen tijdens een persoonlijke ontmoeting op de werkplek van de deelnemer of in een openbare ruimte, om zeker te zijn van een goede communicatie en de deelnemer meer gemak, comfort en privacy te bieden. Het digitaal opnemen van de vraaggesprekken kan de nauwkeurigheid van de verzamelde gegevens vergroten. Als de deelnemer vraagt om het gesprek niet op te nemen, kunnen aantekeningen worden gemaakt. Stuur de informatie over het onderzoek en de toestemmingsformulieren (de ethische procedures) bij voorkeur van tevoren op zodat deze tijdens het vraaggesprek besproken kunnen worden om er zeker van te zijn dat de deelnemers weten wat het project inhoudt, wat er tijdens het vraaggesprek van ze wordt verwacht, dat ze zich op elk moment mogen terugtrekken en welke stappen er worden genomen om de anonimiteit van de verzamelde gegevens te waarborgen.

Stap 5: Gegevens analyseren. In dit voorbeeld is voor het analyseren van de gegevens gekozen voor een thematische analyse (zie tekstvak 6) [1] (er kunnen ook andere methoden worden gebruikt). Bij de thematische analyse zijn de teksten van de vraaggesprekken geanalyseerd om hoofdthema's, overeenkomsten en verschillen tussen de casestudies vast te stellen. Thematische analyse is geen eenduidige methode en tijdens de analyse zijn vele stappen herhaald of teruggevoerd naar eerdere stappen. Om de bevindingen te bevestigen, kan het zinvol zijn om volledige citaten van de ondervraagden te gebruiken om hoofdthema's aan te tonen.

Tekstvak 6: Thematische analyse

1. Vertrouwd raken met de teksten: lezen en herlezen.
2. Benoeming van de hoofdthema's en subthema's.
3. Interpretatie van de hoofdthema's binnen de context van het onderzoek.

Verder gebruik van de resultaten

Bij deze benadering wordt verkend hoe gemeenschappen het visserijbeheer benaderen, zowel van bovenaf als van onderaf. Er worden tevens vergelijkingen getrokken tussen de verschillende casestudies. Dit leidt tot een groter inzicht in de wijzen waarop lokale kennis met succes kan worden toegepast op het duurzaam beheer van de natuurlijke rijkdommen van de zee, dat op zijn beurt weer leidt tot een sterkere betrokkenheid vanuit de gemeenschap binnen de bestuurskaders.

De resultaten van de casestudie in het Belgische Nieuwpoort worden in deze toolkit als voorbeeld gegeven van de bevindingen (zie hieronder). De volledige resultaten en bevindingen van alle casestudies zijn te vinden in het hoofdrapport van GIFS <http://www.gifsproject.eu/en/themes/coastal-zone-governance-and-marine-fishing>. Voor elke casestudie wordt een samenvatting gegeven van de belangrijkste wijzen waarop binnen de bestaande infrastructuur en bestuursprocessen positief wordt omgegaan met economische, politiek-maatschappelijke en milieukwesties. Naast een grondig inzicht in het visserijbeheer voor elke casestudie geeft dit onderzoek tevens inzicht in de conceptualisering van gezamenlijke en participatieve vormen van visserijbeheer die gebruikt kunnen worden om de ontwikkeling van deze vormen van visserijbeheer aan te geven en door te geven aan andere visserijgemeenschappen. Het gevarieerde beeld van het visserijbeheer dat uit de casestudies naar voren is gekomen en het aantal gemeenschappelijke kwesties rond de uitdagingen en mogelijkheden voor gezamenlijk beheer, kan worden gebruikt om de beste praktijken voor visserijbeheer te illustreren. Verwacht wordt dat deze visies en inzichten over de mogelijkheden voor kustvisserijbeheer vorm zullen geven aan nationale, regionale en EU-strategieën en beleid voor de kustvisserij.

Waar helpt deze methodeme mee?

- Een succesvolle betrokkenheid vanuit de visserij en de gemeenschap te waarborgen door inzicht te verkrijgen in de specifieke bestuursprocessen op dit gebied (zoals macht, sociaal kapitaal, wegen naar participatie en identiteit).
- Goede werkwijzen te identificeren in lokale structuren voor visserijbeheer om toe te werken naar doelen voor een duurzame samenleving.
- Na te gaan wat de belemmeringen zijn voor een meer integrale en gezamenlijke benadering van visserijbeheer zodat deze kunnen worden weggenomen of gecompenseerd.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Als deze methode wordt toegepast op meerdere casestudies in verschillende landen, biedt het samenwerken met partners op relevante locaties grote voordelen voor de logistiek en de kwaliteit van het onderzoek, zoals het spreken van de eigen taal, betere toegang tot belanghebbenden, aanwezige basiskennis van de casestudies en logistiek gemak. Dit zijn belangrijke overwegingen voor degenen die een vergelijkende studie willen doen.

Deze methodologie kost zowel deelnemers als onderzoekers veel tijd en middelen, wat een belangrijke overweging moet zijn bij de planning van het onderzoek. Het houden van semi-gestructureerde vraaggesprekken kan echter vertrouwen scheppen tussen de ondervraagden en de vraagsteller, zodat de deelnemers gedetailleerd kunnen weergeven hoe ze over het landschap van visserijbeheer denken (zowel positief als kritisch).

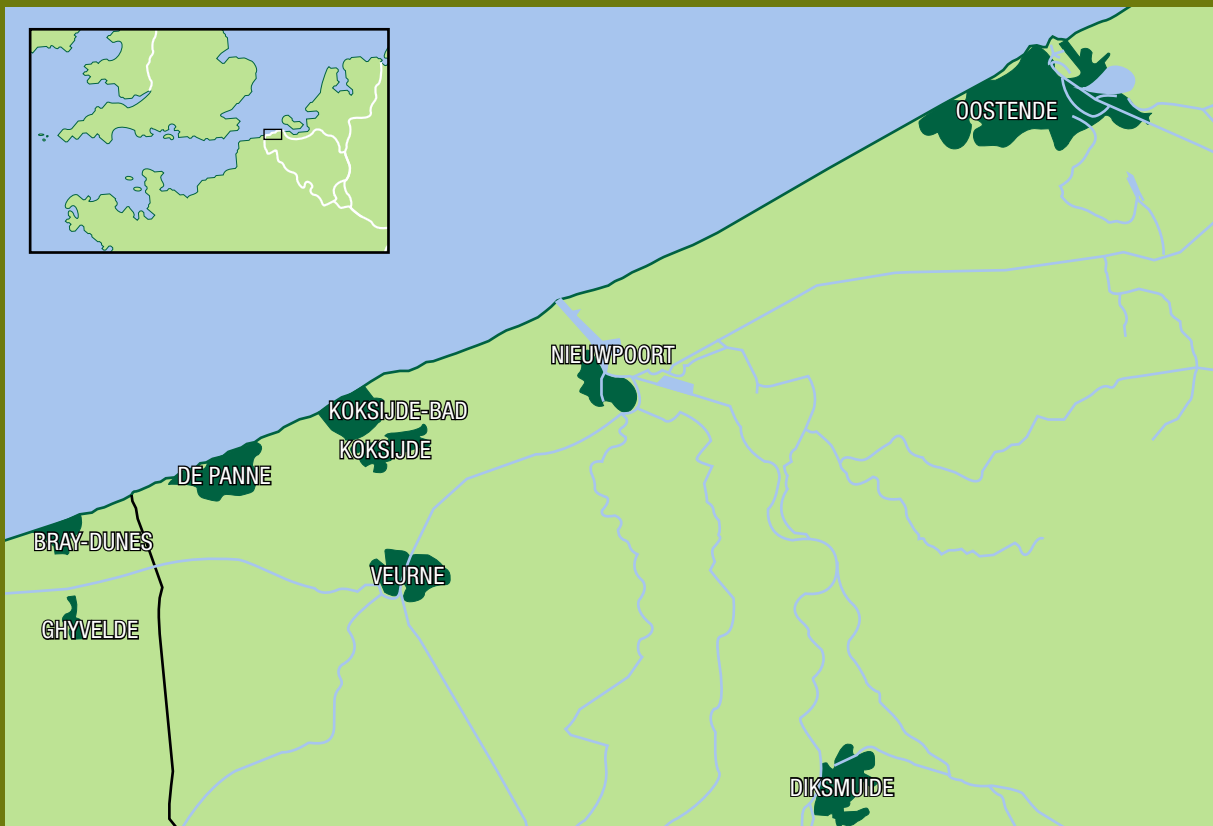
De waarde van deze methode bestaat uit het beoordelen van de persoonlijke ervaringen en beelden van belanghebbenden in een bepaalde maatschappelijke context. Zulke complexe gegevens kunnen niet snel verkregen worden met kwantitatieve vragenlijsten. Vanwege het subjectieve

karakter van de bevindingen moeten de resultaten van de vraaggesprekken zorgvuldig worden gepresenteerd binnen de bredere context van de casestudie zodat de lezer de gegevens als zodanig kan plaatsen.

Als de vraaggesprekken door verschillende onderzoekers worden gehouden (zoals bij dit project) leidt dit onvermijdelijk tot een variabele invloed van onderzoekers gedurende het onderzoek. Het onderzoeksteam kan deze variabele beperken door samen te werken aan het ontwikkelen van de methodologie en te waarborgen dat een gemeenschappelijke handleiding voor vraaggesprekken en analysekader wordt vastgesteld dat geschikt is voor alle casestudielocaties

Casestudie

Kustbeheer en kustvisserij in Nieuwpoort, België

Figuur 6: Locatie van de casestudie van Nieuwpoort

De casestudie van Nieuwpoort, die hier is samengevat, onderzoekt of/hoe de kustvisserij is gekoppeld en ingebed in het beheer van het kustgebied en of/hoe de bestaande bestuursprocessen de binnenvisserij kunnen versterken.

De identiteit van Nieuwpoort is nauw verbonden met de visserij. Het is ook een van de Belgische kustplaatsen waar de huidige visserij sterk gekoppeld is aan het

toerisme. De gemeenteraad speelt hierbij een duidelijke rol omdat hij eigenaar is van de visveiling. In 2014 stonden in totaal negen commerciële vissersschepen geregistreerd bij de haven van Nieuwpoort. Zes daarvan beschikken over de kenmerken om te mogen worden opgenomen in het register van het kustvlootsegment, maar slechts een van deze schepen heeft daarvoor gekozen.

De recreatieve visserij in al haar verschillende vormen neemt echter steeds meer in belang toe als economische activiteit of als motor voor de omzet in het gebied. In deze casestudie is nagegaan hoe de verbanden met de publieke sector en het toerisme werken ter ondersteuning van de visserij van Nieuwpoort en omgeving. De resultaten kunnen helpen bij het formuleren van specifieke aanbevelingen ten behoeve van een duurzame en dynamische kustvisserijvloot voor de toekomst.

Er is een gevarieerd aantal belanghebbenden geselecteerd voor deelname aan de vraaggesprekken (zie tabel 1).

Ondervraagde	Sector / functie
Deelnemer A	Oud-visser/Coöperatie
Deelnemer B	Bedrijfsleven (restaurant)
Deelnemer C	Gemeenteraad / Actiegroep FLAG
Deelnemer D	Visserijorganisatie + eigenaar viswinkel
Deelnemer E	Politicus 1 lokale overheid (visserij + visveiling)
Deelnemer F	Politicus 2 lokale overheid (toerisme)
Deelnemer G	Lokale overheid /ambtenaar
Deelnemer H	Actief visser

Tabel 1: Steekproefgroep voor de Nieuwpoort casestudie

Met behulp van de handleiding voor de vraaggesprekken in Nieuwpoort zijn de volgende thema's verkend:

- bestuur;
- het bestuurlijk landschap in de zin van overheersende structuren, belanghebbenden, belangen, wegen naar en belemmeringen voor participatie;
- voorbeelden van samenwerkingsverbanden en verbanden tussen sectoren (bijvoorbeeld op het gebied van natuurbescherming, toerisme, cultuur/erfgoed, en training en educatie).

De handleiding voor de vraaggesprekken is voor de verschillende belanghebbenden aangepast aan hun interesses en expertise.

Bij een thematische analyse van de teksten van de vraaggesprekken (zie tekstvak 6) zijn de volgende hoofdthema's geïdentificeerd:

- **Ondervertegenwoordiging van de vissers van Nieuwpoort in bestuursstructuren:** de vissers zijn momenteel vertegenwoordigd via de centrale redersvereniging. Men vond echter dat deze vereniging de belangen van de kustvisserij niet goed behartigde. Desondanks waren de deelnemers van mening dat het weinig zinvol zou zijn om een aparte organisatie te hebben om hun belangen te vertegenwoordigen, gezien de beperkte omvang van de vloot van Nieuwpoort.
- **Nauwe samenwerking tussen visserij en lokale overheid:** de visveiling van Nieuwpoort wordt erkend als een katalysator voor andere economische bedrijvigheid in de stad (viswinkels, restaurants, toerisme). Alle ondervraagden benadrukten hoe belangrijk het voor de bredere kusteconomie was om de kustvisserijvloot te ondersteunen.
- **Belang van de visserij voor de stad omdat ze bijdraagt aan het toerisme en het vermarkten van de stad:** gemeenteraad en visserij zoeken voortdurend naar wegen om in combinatie met het toerisme nieuwe projecten te ontwikkelen die verband houden met de visserij en de visserijgemeenschap.
- **Innovatie van de toeleveringsketen om een betere prijs voor de vis te waarborgen:** mogelijkheden om een betere prijs te krijgen plus rechtstreekse verkoop van verse vis aan de consument en nauwere samenwerking tussen vissers, handelaren en lokale restaurants.
- **Interacties met de sectoren milieu en natuurbescherming door het verzamelen van gegevens, het labelen van vis en maritieme ruimtelijke ordening:** er heerst een algemeen besef dat er voor vissers een nieuwe taak is weggelegd met bijvoorbeeld een grotere betrokkenheid bij gezamenlijk beheer en medewerking aan visserijonderzoek.

Uit de analyse van de thema's kwamen een aantal hoofdconclusies en duurzaamheidskwesaties naar voren voor de casestudie van Nieuwpoort. Ten eerste is de visserij in Nieuwpoort uniek voor België, met name door de rol van de gemeenteraad. Het

in stand houden van een bloeiende visserijtak in Nieuwpoort is een belangrijke politieke prioriteit voor de gemeenteraad. De gemeenteraad, die eigenaar en exploitant is van de visveiling, onderhoudt ook nauwe banden met de resterende vissers. Wat ook uniek is voor Nieuwpoort is het bestaan van een organisatie (Promovis) die de visserij van Nieuwpoort promoot en de commerciële visserijvloot en vismarkt ondersteunt. Van alle Belgische kustgemeenten wordt met name Nieuwpoort geassocieerd met verse vis. Dit komt door de locatie van de visveiling in het midden van de stad, de vele viswinkels en de aan de visserij gerelateerde activiteiten die voor verschillende doelgroepen worden georganiseerd (zoals toeristen en scholen). Toerisme en visserij zijn sterk met elkaar verweven in Nieuwpoort. De gemeenteraad wil investeren in kleinschalige visserij (vers gevangen vis) als een nichemarkt, maar de huidige wetgeving vormt nog een ernstige belemmering voor deze overstap.

De semi-gestructureerde vraaggesprekken gaven inzicht in het visserijbeheer in Nieuwpoort. De belangrijkste bevindingen staan in het hoofdrapport <http://www.gifsproject.eu/en/themes/coastal-zone-governance-and-marine-fishing>.

[1] Brewer JD. *Ethnography*. Buckingham: Open University Press; 2000.

[2] Hay I. *Qualitative research methods in human geography*. 2e editie ed. Oxford: Oxford University Press; 2005.

[3] Yin RK. *Case study research. Design and methods*. 4e editie ed. Thousand Oaks, California: Sage; 2009.

[4] Fielding N, Thomas H. *Qualitative interviews* In: Gilbert N, redacteur. *Researching social life*. Londen: Sage; 2008. p. 245-65.

Figuur 7: N58 en N93 voor de visveiling van Nieuwpoort (Bron: VLIZ, Collectie Daniel Moeyaert).

Economische benaderingen om de kustvisserij te waarderen

4

In het GIFS-project is een reeks economische benaderingen toegepast om de economische gevolgen van de kustvisserij te bepalen in het studiegebied in Engeland, Frankrijk, België en Nederland.

Het doel was om technieken toe te passen om de rechtstreekse bijdrage van de kustvisserij aan de lokale economieën te bepalen en te kijken welke invloed de aanwezigheid van de visserij heeft op bedrijven upstream in de lokale economie (zoals leveranciers). Bovendien kunnen vissersvloten in kustplaatsen als een magneet werken voor het toerisme. Bij de studie zijn dan ook technieken voor economische waardering toegepast om de toeristische waarde van de kustvisserij te schatten.

De methoden die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, kunnen een beeld te geven van hoe het geld door een lokale economie stroomt, met speciale aandacht voor de economische verbanden tussen de kustvisserij en de rest van de lokale economie. De benaderingen die aan de orde komen, kunnen ook aangeven dat de kustvisserij een bredere maatschappelijke en culturele invloed heeft op kustplaatsen. Waardering van de diverse voordelen van de kustvisserij (zoals de toeristische waarde) kan beleidsmakers informeren bij de besluitvorming voor het toekennen van subsidies, het vaststellen van quota's of andere regelgeving en bij het vaststellen van bestemmingsplannen. Waarderingen kunnen lokale gemeenschappen de stimulans geven om te erkennen dat de kustvisserij een grote bijdrage levert aan hun lokale economieën levert en deze te waarderen.

Het doel van dit hoofdstuk is een inleiding te geven over de economische benaderingen die in het GIFS-project zijn gebruikt om lezers inzicht te geven in wat er kan worden bereikt en te besluiten of deze technieken nuttig zijn voor hun eigen situatie. Er is geen specialistische economische kennis nodig om de voorbeelden te kunnen begrijpen. In tekstvak 7 wordt echter wel een beschrijving gegeven van een aantal sleutelbegrippen en beginselen van economische waardering om de lezer inzicht te geven in de economische concepten die ten grondslag liggen aan deze casestudies.

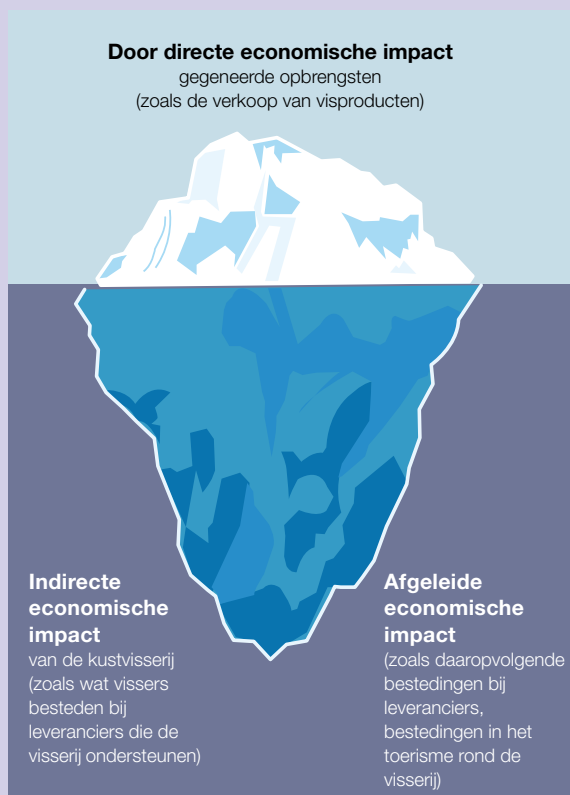
Foto: Vince Bevan

Tekstvak 7: Economie... verklaring van de sleutelbegrippen

In hoofdstuk 2 is het kader van de totale economische waarde (TEV) geïntroduceerd als een methode om de kustvisserij te waarderen, waarbij zowel de marktprijswaarden (zoals de verkoop van visproducten) en de niet-marktwaarden (zoals recreatie) kunnen worden opgenomen (zie pagina 25). In het GIFS-project is een reeks economische technieken toegepast waarmee zowel de directe en de indirecte gebruikswaarden van de kustvisserijvloot kunnen worden geschat (zie tekstvak 4 op pagina 26 voor een verklaring van deze begrippen).

Sleutelbegrip 1

Directe economische impact. De directe economische impact heeft betrekking op de directe gebruikswaarden en betreft producten en diensten die een marktwaarde hebben. In de context van de kustvisserij hebben we het dan over de vangst en verkoop van visproducten. Dit is vrij eenvoudig te meten door bijvoorbeeld de waarde van de aanlandingen te beoordelen of de opbrengsten van de visverkoop. De directe economische impact (bijvoorbeeld door de verkoop van visproducten) is echter slechts het topje van de ijsberg (zie figuur 8). De lokale economie ondervindt hier grotere economische gevolgen van, die geclassificeerd worden als directe en afgeleide gevolgen (zie sleutelbegrippen 2 en 3).

Figuur 8: De directe, indirecte en afgeleide economische gevolgen van de kustvisserij.

Sleutelbegrip 2

Indirecte economische impact. De indirecte economische gevolgen (een soort indirecte gebruikswaarden) hebben betrekking op de bestedingen die plaatsvinden als gevolg van de visserij (zoals vissers die kopen bij leveranciers, bootreparaties, en dergelijke) en overige bestedingen downstream.

Sleutelbegrip 3

Afgeleide economische impact. De afgeleide economische impact heeft betrekking op het besteden van opbrengsten in de lokale economie, bestaande uit de lonen van de vissers en leveranciers, plus de overloopeffecten van de visserij (soms de 'positieve neveneffecten' genoemd), zoals bestedingen in het aan de visserij gerelateerde toerisme. Deze ronden van vervolgbestedingen kunnen aanzienlijke gevolgen hebben voor de lokale economie, wat het multiplicatoreffect wordt genoemd (zie sleutelbegrip 4).

Sleutelbegrip 4

Het multiplicatoreffect. Het multiplicatoreffect verwijst naar de geldomloop in een lokale economie. Er zal ongetwijfeld wat geld weglekken (bijvoorbeeld doordat inwoners rekeningen van nutsvoorzieningen aan een nationale leverancier betalen), maar een deel wordt herbested in de lokale economie. Voor een duurzame ontwikkeling van de lokale economie is het van belang om het weglekkende bedrag te verkleinen om het bedrag dat wordt herbested (en mogelijk nogmaals wordt herbested) te maximaliseren. Dit vergroot de lokale welvaart (een visser besteedt bijvoorbeeld 10 euro in de hengelsportzaak, de eigenaar van de hengelsportzaak besteedt die 10 euro weer bij de slager, die weer 10 euro uitgeeft in de kroeg, enzovoort) en creëert nieuwe bedrijfsmogelijkheden. Een voorbeeld van hoe economische lekkage kan worden beperkt, is het stimuleren van de bestedingen bij zelfstandige bedrijven die in lokaal eigendom zijn in plaats van bij ketens of bedrijven die eigendom zijn van multinationals. Transition Towns, zoals Lewes in East Sussex in Engeland, stimuleren de lokale bestedingen met

initiatieven als de 'Lewes-pond', die ontworpen is om bij lokale winkeliers te worden besteed en herbested.

Sleutelbegrip 5

Niet-marktwaarde voordelen. Niet-marktwaarde voordelen zijn een soort indirecte gebruikerswaarde die weergeeft welk profijt de gemeenschap in kwestie heeft van het gebruik van de hulpbron die geen monetaire waarde heeft. Bij de kustvisserij kan dit bestaan uit bijvoorbeeld toerisme en recreatie (zoals kijken naar het aanlanden van de schepen), de culturele identiteit die gekoppeld is aan vissershavens, het erfgoed en de prachtige locaties. Als bij de beleids- en besluitvorming geen rekening gehouden wordt met de economische waarde van deze maatschappelijke voordelen kan dit leiden tot een onderwaardering van de waarde van de kustvisserij en verkeerde toewijzing van middelen (zoals subsidies) en investeringen in deze sector. Economische waardering van de niet-marktwaarde voordelen van de kustvisserij kan daarom helpen bij de ontwikkeling van duurzame visserijgemeenschappen. De milieueconomie kent twee belangrijke benaderingen om de waarde van niet-marktwaarde voordelen te bepalen: 'stated-preference' methoden (sleutelbegrip 6) en 'revealed-preference' methoden (sleutelbegrip 7).

Sleutelbegrip 6

Stated-preference methoden. Bij stated-preference methoden wordt een schatting gemaakt van de economische waarde van een product of dienst op basis van wat mensen naar eigen zeggen in een hypothetische situatie zouden doen. De meest gangbare stated-preference methoden zijn:

- **Contingente waardering:** Bij contingente waardering (CW) wordt de deelnemers gevraagd wat ze willen betalen om iets te behouden of wat ze als vergoeding zouden accepteren voor het verlies ervan [1]. De deelnemers krijgen meestal een hypothetische markt gepresenteerd voor een product of dienst (bijvoorbeeld hoeveel ze zouden willen betalen om vissers hun vangst te zien aanlanden).

Overwegingen: De betrouwbaarheid van de waarden die men bereid is te betalen kan problemen geven omdat het voor de deelnemers moeilijk is om een monetaire waarde toe te kennen aan een niet-monetair voordeel. Het is belangrijk om genoeg duidelijke en niet al te technische informatie te geven zodat de respondenten weloverwogen kunnen oordelen.

- **Keuze modellering:** Keuze modellering (KM) is vergelijkbaar met contingente waardering, maar biedt de respondenten meer keuzemogelijkheden. De respondenten krijgen een aantal keuzes of kenmerken die ze naar eigen voorkeur moeten rangschikken.

Overwegingen: Deze benadering kan een grote hoeveelheid kenmerken en alternatieven opleveren die niet gemakkelijk aan de respondenten gepresenteerd kan worden. Er wordt tevens vanuit gegaan dat de deelnemers over het algemeen goed geïnformeerd zijn, wat tot inconsistente antwoorden kan leiden.

Sleutelbegrip 7

Revealed-preference methoden. Bij revealed-preference methoden wordt gekeken hoe mensen zich daadwerkelijk gedragen en wordt een hulpmiddel gebruikt om de economische waarde te schatten; veelal reiskosten of huizenprijzen. De meest gangbare revealed-preference methoden zijn:

- **Hedonische prijsmethode:** Bij de hedonische prijsmethode (HPM) wordt de relatieve bijdrage beoordeeld (als percentage van de prijs van het onroerend goed) van een specifieke meerwaarde in de omgeving of de gemeenschap (zoals het uitzicht op de vissershaven) voor de huizenprijzen. Dit is gebaseerd op de vooronderstelling dat de huizenprijzen beïnvloed worden door de kenmerken van de locatie.

Overwegingen: Deze methode omvat een complexe beoordeling van de huizenprijzen en beperkt zich tot aspecten die direct waarneembaar zijn vanuit het huis.

- **Reiskostenmethode** De reiskostenmethode (RKM) wordt vaak gebruikt om recreatieve en toeristische activiteiten te evalueren. De methode is gebaseerd op de vooronderstelling dat het reizen naar een bepaald recreatie- of toeristisch gebied tijd en geld kost, waaruit de recreatieve/ toeristische waarden kan worden afgeleid [1].

Overwegingen: De reiskostenmethode is het meest geschikt voor lange reizen. De geschatte waarde kan echter beïnvloed worden door vergelijkbare attracties in de omgeving die tijdens hetzelfde uitstapje worden bezocht.

Alle waarderingsmethoden zijn nuttig, zowel die van de marktwaarde als van de niet-marktwaarde, maar het is belangrijk om de voors en tegens van elke methode tegen elkaar af te wegen. Voor andere projecten kunnen andere methoden beter geschikt zijn, daarom moet zorgvuldig worden bekeken of de juist benadering wordt toegepast.

In de volgende paragrafen wordt een samenvatting gegeven van een aantal economische benaderingen die voor het GIFS-project zijn gebruikt om de economische waarde van de visserij te bepalen, niet alleen wat de directe opbrengsten betreft, maar ook voor de indirecte en afgeleide economische gevolgen en de niet-marktwaarde voordelen van de kustvisserij (zie figuur 9).

Figuur 9: Samenvatting van de economische methoden die in het GIFS-project zijn toegepast.

METHODE 1: Een regionale vergelijking van de winstgevendheid van kustvisserijvloten

De **directe economische impact** (zie sleutelbegrip op pagina 40) van de kustvisserij kan worden geschat door de economische prestaties van de kustvisserijvloten te beoordelen. In deze studie zijn de economische kenmerken en de winstgevendheid van verschillende segmenten van de kustvisserijvloten in het GIFS-studiegebied (zie kaart op pagina 7) met elkaar vergeleken om na te gaan of bepaalde regio's of visserijgemeenschappen meer economisch voordeel hadden van de geëxploiteerde hulpbronnen van de zee en te onderzoeken of er sprake was van prestatieverschillen tussen verschillende regio's/ gemeenschappen. De voorbeelden die hier worden gegeven, laten zien hoe economische analyses kunnen helpen om de economische bijdrage van afzonderlijke segmenten van de vissersvloot aan het licht te brengen.

Stap 1: De relevante gegevens identificeren en verzamelen.

De eerste uitdaging bij dit soort beoordelingen, is het verkrijgen van relevante en vergelijkbare gegevens. De verschillen in werkingssfeer, toegankelijkheid en het soort gegevens dat wordt verzameld, zijn variabel en hiervoor moeten de relevante gegevensverzamelings worden gelokaliseerd, verkregen en in sommige gevallen opnieuw worden verwerkt. Economische gegevens over de visserij worden bijvoorbeeld op nationaal niveau verzameld door

¹ Voor meer informatie, zie Robert Le Gallic, 2014. *Performances économiques des pêcheries commerciales côtières en Manche et sud de la Mer du Nord. Comparaisons France/Angleterre/ Belgique/Pays-Bas*. Projet Interreg IVa – GIFS op de website van AMURE: http://www.umr-amure.fr/pg_electro_rap.php

het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek van de Europese Commissie (GCO) en verkregen op het niveau van grote vissersvloten (zoals 'bodemtrawlers' voor elk schip dat een bodemtrawl gebruikt, ongeacht of er ook op andere manieren wordt gevestigd, zoals met korren of netten). Als gevolg hiervan voldeed het toepassingsbereik van de analyse in het economisch jaarverslag van het GCO niet aan de specifieke parameters die nodig zijn voor de GIFS-analyse:

- Vanuit geografisch oogpunt omdat de gegevens niet beperkt waren tot het studiegebied van GIFS;
- Vanuit technisch oogpunt omdat de beschikbare gegevens in de meeste gevallen niet toegespitst waren op kustvisserijvloten (zie de definitie van kustvisserij in hoofdstuk 1).

Voor deze studie zijn dan ook diverse gegevensbronnen gebruikt om een geschikte gegevensverzameling te kunnen samenstellen:

- Synthèse des flottilles de pêche (Frankrijk) (visserij-informatiesysteem), met het accent op de visserijvloten op het Kanaal en de Noordzee
- Observatoire économique regional des pêches de Bretagne (Frankrijk) (regionaal economisch observatorium van de visserij in Bretagne)
- Seafish annual economic fleet report (Engeland) (jaarlijks economisch vlootverslag van de Britse organisatie voor de visserij Seafish)
- Uitkomsten Belgische Zeevisserij (België) Jaarlijkse nationale verslagen

Stap 2: Herverwerking gegevens.

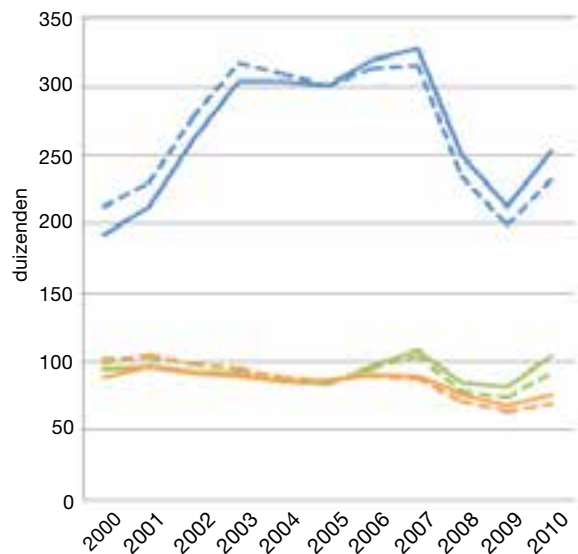
Van de meeste bronnen kon de gepubliceerde informatie meteen worden gebruikt, maar de Britse informatie was alleen geschikt op nationaal niveau. Om de informatie af te stemmen op GIFS moesten de gegevens die door Seafish waren verzameld opnieuw worden verwerkt. Dit moest worden uitgevoerd door een door Seafish geaccrediteerde consultant in hun kantoor in Edinburgh, waar de gegevens zijn opgeslagen.

Stap 3: Analyse van de herverwerkte gegevens.

De economische analyse bestond uit het verzamelen en vergelijken van de indicatoren die voorkwamen in alle rapporten die voor de studie zijn gebruikt, te weten:

- Omzet
- Bruto toegevoegde waarde (3,4 miljard in de hele EU)
- Gemiddelde prijzen
- Aantal schepen
- Aantal werknemers naar voltijdsequivalent

- Frankrijk x 1000 € huidige waarde
- - Frankrijk x 1000 € constante waarde
- Verenigd Koninkrijk x 1000 € huidige waarde
- - Verenigd Koninkrijk x 1000 € constante waarde
- België x 1000 € huidige waarde
- - België x 1000 € constante waarde

Figuur 10: Waarde van de aanlandingen van werkende Franse, Britse en Belgische schepen van 2000 tot 2010. (Bron: Franse en Britse gegevens: Atlas des pêcheries de la Manche; Belgische gegevens: Departement Landbouw en Visserij).

Resultaten: Een aantal resultaten van de analyse over de waarde van de aanlandingen, de bruto toegevoegde waarde en de berekening van een indicator voor de efficiëntie van de vissersvloten, worden in dit hoofdstuk gepresenteerd, waarbij de gegevens tussen de landen worden vergeleken.

Waarde van aanlandingen: De waarde van de aanlandingen in het gebied van GIFS in de periode van 2000 tot 2011 laat verschillende trends zien in de Franse, Engelse en Belgische gebieden (figuur 10). België wordt als enige gekenmerkt door een aanhoudende daling van de omzet.

Bruto toegevoegde waarde (BTW): De BTW is een maat voor de welvaart die door een economische activiteit wordt gecreëerd. Zoals weergegeven in tabellen 2 tot en met 5, varieert het relatieve belang van de kustvisserij voor het creëren van welvaart tussen de verschillende landen. Terwijl in Frankrijk de helft van de BTW afkomstig is van schepen met een lengte van minder dan 12 meter, daalt dit cijfer naar 42% in Engeland, 33% in Nederland en 22% in België. Deze bevindingen geven aan dat de kustvisserij voor alle vier de landen van groot economisch belang is.

België

		Aantal schepen per vloot	Gemiddelde BTW per schip	Totale BTW per vloot (x 1000 euro)	Percentage van de totale BTW van het gebied
Schepen ≤221 kW	Kustvissers	20	96,274	1,925	5%
	Eurokotters	20	285,763	5,715	15%
	Overige schepen ≤221kW	5	126,984	635	2%
Schepen >221 kW	Bokken ≥662 kW	32	820,907	26,269	69%
	Overige > 221 kW	9	363,460	3,271	9%
Totaal		86		37,816	100%

Tabel 2: Bruto toegevoegde waarde van de visserij in België

Nederland

		Aantal schepen per vloot	Gemiddelde BTW per schip	Totale BTW per vloot (x 1000 euro)	Percentage van de totale BTW van het gebied
Staand vistuig	<10 meter	199	22,106	4,399	7%
	12-18 meter	4	-3,750	-15	0%
Boomkorkotters	<10 meter	16	736,375	11,782	20%
Boomkorkotters	12-18 meter	11	555,182	6,107	10%
	18-24 meter	170	77,218	13,127	22%
	24-40 meter	32	194,594	6,227	11%
Bodemtrawlers	<10 meter	25	132,400	3,310	6%
	18-24 meter	14	324,071	4,537	8%
	24-40 meter	23	416,652	9,583	16%
Totaal		494		59,057	100%

Tabel 3: Bruto toegevoegde waarde van de visserij in Nederland

Frankrijk

		Aantal schepen per vloot	Gemiddelde BTW per schip	Totale BTW per vloot (x 1000 euro)	Percentage van de totale BTW van het gebied
Staand vistuig	Under 12 meter	586	82,024	48,066	26%
	12-40 meter	58	386,943	22,443	12%
Gesleept vistuig	Under 12 meter	428	95,230	40,758	22%
	12-40 meter	276	268,523	74,112	40%
Totaal		1348		185,379	100%

Tabel 4: Bruto toegevoegde waarde van de visserij in Frankrijk

Engeland

		Aantal schepen per vloot	Gemiddelde BTW per schip	Totale BTW per vloot (x 1000 euro)	Percentage van de totale BTW van het gebied
Staannd vistuig	Weinig activiteit	661	1,399	925	1%
	Under 12 meter	598	31,293	18,713	27%
	12-40 meter	38	235,722	8,957	13%
Gesleept vistuig	Under 12 meter	185	53,813	9,955	14%
	Above meter	100	303,683	30,368	44%
Totaal		1,582		68,919	100%

Tabel 5: Bruto toegevoegde waarde van de visserij in Engeland

De totale bruto toegevoegde waarde van de visserijsector in het studiegebied bedraagt rond de 350 miljoen euro (10% van de visserijsector van de EU) (zie tabel 6). De Franse vissersvloten leveren de grootste bijdrage aan de welvaart in het gebied en zijn verantwoordelijk voor de helft hiervan. Als 50% van de bruto toegevoegde waarde in Frankrijk wordt gegenereerd door de kustvisserijvloten betekent dit dat de kustvisserij in Frankrijk 25% van de totale welvaart in het studiegebied genereert.

	BTW (x 1000 €)	Bijdrage aan de totale BTW die in het GIFS-gebied wordt gegenereerd (in %)
België	37,816	10.8%
Nederland	59,057	16.8%
Frankrijk	185,379	52.8%
Engeland	68,919	19.6%
Totale GIFS-gebied	351,171	100%

Tabel 6: Relatieve bijdrage van elke GIFS-sector aan het genereren van welvaart (cijfers van 2011)

Efficiëntie-indicator: Om de doeltreffendheid van de visvloten in het GIFS-gebied verder te onderzoeken, is een conventionele efficiëntie-indicator berekend: de verhouding van de bruto toegevoegde waarde gedeeld door de omzet. Deze verhouding geeft het welvaartspeil aan dat voor 1 euro aangeland visserijproduct wordt gegenereerd. Hoe groter de verhouding hoe efficiënter de vloot (zie tabel 7).

	Land	Registratiegebied*	Vloot	BTW als % van de omzet
Passief vistuig	Frankrijk	het Kanaal	Staadwantsvissers <12m	63.0
	Frankrijk	het Kanaal	Staadwantsvissers, korven en vallen <12m	65.0
	Frankrijk	Bretagne	Ander passief vistuig (lijnen, beuglijnen, etc.) <12m	60.3
	Frankrijk	Bretagne	Ander passief vistuig (lijnen, beuglijnen, etc.) <12m	58.4
	Engeland	het zuidoosten	Korven en vallen <10m	57.5
	Engeland	het zuidwesten	Korven en vallen <10m	59.0
	Engeland	het zuidoosten	Korven en vallen [10-12m]	49.1
	Engeland	het zuidwesten	Korven en vallen [10-12m]	52.7
	Engeland	het zuidoosten	Staadwantsvissers <12m	66.6
	Engeland	het zuidwesten	Staadwantsvissers <12m	64.4
Actief vistuig	Frankrijk	Bretagne	Vaartuigen voor de korvisserij <12m	59.4
	Frankrijk	het Kanaal	Vaartuigen voor de korvisserij <12m	63.0
	Engeland	het zuidoosten	Vaartuigen voor de korvisserij <10m	46.7
	Engeland	het zuidwesten	Vaartuigen voor de korvisserij <10m	38.5
	Engeland	het zuidoosten en zuidwesten	Vaartuigen voor de korvisserij [10-12m]	42.0
	Engeland	het zuidoosten	Trawlers <12m	57.5
	Engeland	het zuidoosten	Trawlers <12m	58.8
	Frankrijk	Bretagne	Trawlers 12-16m	49.3
	Engeland	het zuidoosten	Boomkorkotters <221kW	27.7
	Engeland	het zuidwesten	Boomkorkotters <221kW	58.2
	België		Boomkorkotters <221kW	43.1
	Nederland		Boomkorkotters 12-18m	42.9
Nederland		Boomkorkotters 12-18m	35.2	

Tabel 7: Efficiëntie-indicator, per vloot en per land. Noot: passief vistuig = de visvangst is gebaseerd op de beweging van de beoogde vissoorten naar het vistuig toe (bijvoorbeeld met vallen). Actief vistuig = de visvangst is gebaseerd op het najagen van de beoogde vissoorten (bijvoorbeeld met korren, dreggen).

Tabel 7 geeft aan dat de meest efficiënte vissersschepen wat het vermogen betreft om toegevoegde waarde te creëren, schepen zijn met een lengte van minder dan 12 meter met passief vistuig en de Bretonse vloot van vissersschepen van meer dan 12 meter met passief vistuig. Schepen die boomkorren gebruiken, met name de grootste schepen, hebben een relatief lage efficiëntie. Dit zou verklaard kunnen worden door het feit dat trawlers doorgaans sterker afhankelijk zijn van brandstof en de grotere schepen niet dezelfde marketingstrategieën kunnen gebruiken als de kustvissers. Deze aspecten worden verder geanalyseerd in het volledige rapport (http://www.umr-amure.fr/pg_electro_rap.php).

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Het grootste probleem bij het uitvoeren van dit soort economische analyses is het verzamelen van relevante gegevens, met name wanneer de analyse een specifiek geografisch gebied betreft of bepaalde vlootsegmenten, zoals in het GIFS-project. Dit kan betekenen dat het soort analyse dat kan worden uitgevoerd beperkt is en tevens gevolgen kan hebben voor de tijdsduur en kosten

De meest efficiënte vissersschepen wat het vermogen betreft om toegevoegde waarde te creëren, zijn schepen met een lengte van minder dan 12 meter met passief vistuig.

METHODE 2: Een schatting maken van de indirecte economische gevolgen van de zeevisserij

De **indirecte economische gevolgen** (zie sleutelbegrip 2) van de zeevisserij kunnen worden geschat door de koppelingen te beoordelen tussen verschillende gebruikers van visbestanden en de belanghebbenden upstream van de visserijsector, namelijk de leveranciers van goederen en diensten (zie figuur 11). Door het economisch gedrag van leveranciers aan de visserij te beoordelen, kan een schatting worden gemaakt van de mogelijke voordelen voor de lokale gemeenschap die hieraan gerelateerd kunnen zijn.

Input- en outputmodellen (zie tekstvak 8) worden doorgaans gebruikt voor het kwantificeren van de indirecte voordelen van een bepaalde activiteit om de interconnectiviteit van de activiteit met de bredere lokale economie in beeld te brengen. Deze benadering was echter niet geschikt voor deze studie omdat de betrokken marktdeelnemers (zoals producenten van visgerei/vistuig, scheepswerven en dergelijke) niet alleen de commerciële visserijtak bedienen, maar ook diensten leveren aan recreatievissers. Ten tweede is het bij specifieke visserijtakken of zones moeilijk om aan exacte gegevens te komen om deze multiplicatoren te

Waar helpt deze methode me mee?

- De economische prestaties van verschillende vissersvloten in verschillende regio's of landen met elkaar te vergelijken.
- Te identificeren wat de beste en slechtste gevallen zijn bij gebruik van gelijksoortige middelen voor de visserij.
- De meest efficiënte vlootstructuur te identificeren.
- Beleidsmakers te informeren over het ontwerp van geschikte beleidsinstrumenten voor het beheer van de vlootcapaciteit en de vlootstructuur.

Tekstvak 8: Input-outputmodel

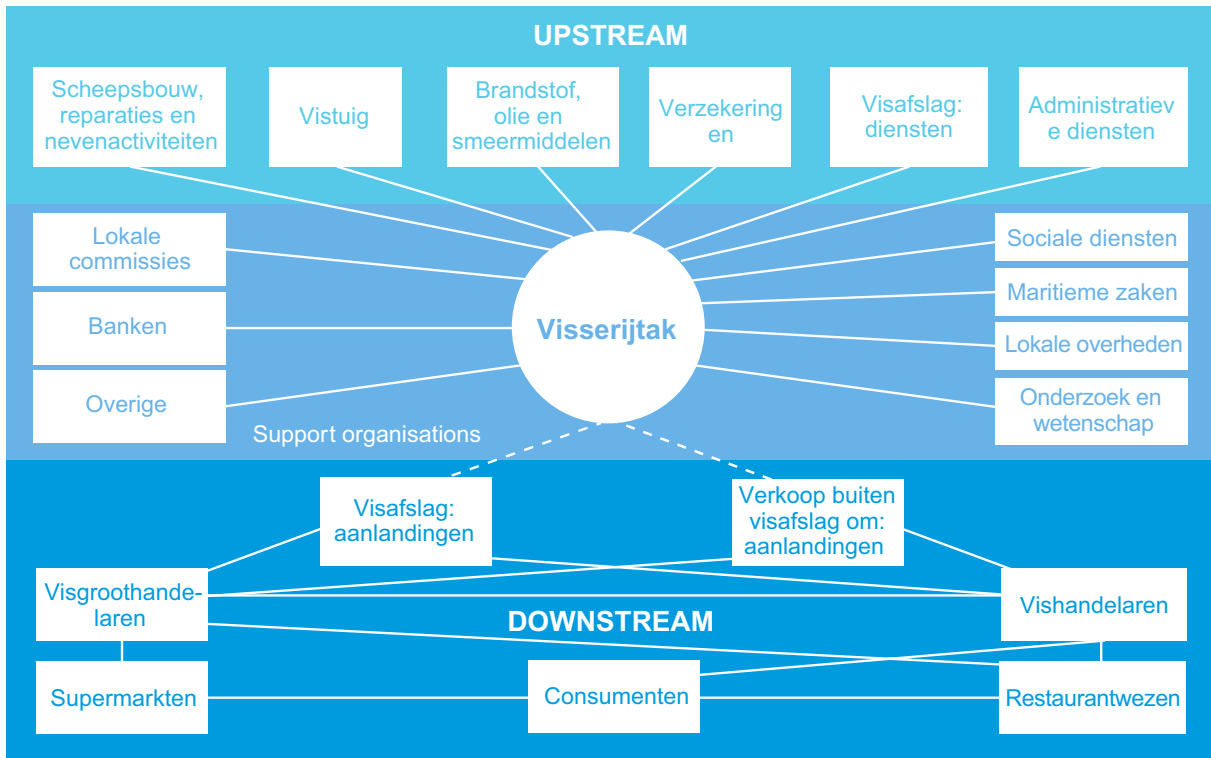
Een input-outputmodel is een techniek uit de economie om de onderlinge afhankelijkheid te beoordelen van verschillende elementen in een economie. Het geeft aan hoe sectoren van een economie met elkaar verbonden zijn. Zo kan de output van de ene bedrijfstak de benodigde input leveren voor een andere (de 'output' van een vistuigproducent kan netten zijn, die bij aankoop door een visser 'input' worden voor de visserijtak). Dit model kan tevens aangeven hoe veranderingen in een onderdeel van het economisch stelsel gevolgen kunnen hebben voor andere delen van het stelsel.

berekenen (zie sleutelbegrip 4 op pagina 40). Verder onderzoek wees bovendien uit dat de bestaande gegevens over het leveranciersnetwerk voor de visserij in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk te beperkt waren om een specifieke zone te belichten.

Deze studie richtte zich op een vergelijking van de commerciële zeebaarsvisserij in Frankrijk en Engeland.

Stap 1: De studielocatie bepalen.

Brest in Bretagne en Weymouth & Portland in Dorset (Engeland) zijn de belangrijkste locaties voor zowel de commerciële als de recreatieve zeebaarsvisserij en zijn daarom geselecteerd als casestudielocaties voor deze analyse (zie figuur 12).

Figuur 11: De interactie upstream en downstream tussen belanghebbenden in de visserij (Bron: Talidéc et al., 2003).

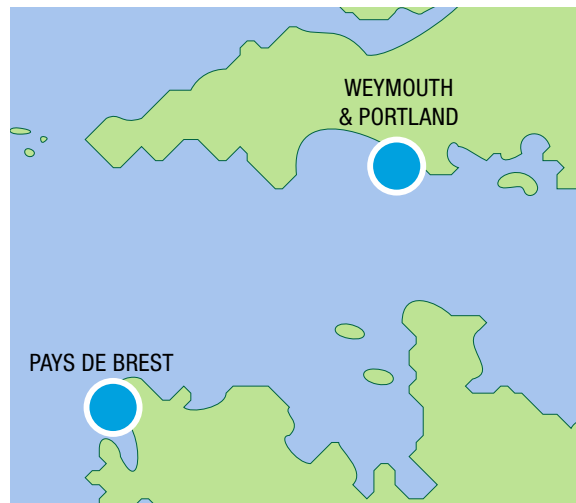
Stap 2: Leveranciers identificeren in het economisch stelsel.

De eerste taak is het identificeren van de leveranciers in het betreffende economische stelsel. Voor deze studie bestond dit uit het inventariseren van de bedrijven die waarschijnlijk goederen en diensten zullen verkopen aan commerciële zeebaarsvissers. Dit werd aangevuld met informatie van commerciële zeebaarsvissers en recreatieve zeebaarsvissers. De inventaris omvat hengelsportzaken, zaken voor aas en visgerei, vaartuigleveranciers, zaken in scheepsbenodigdheden, brandstofhandelaren en scheepsbouw en-reparatie.

Stap 3: Het soort enquête kiezen.

De gegevens zijn verzameld met behulp van een vragenlijst. De vragenlijst bestond uit vier delen met vragen over:

- de kenmerken en geschiedenis van het bedrijf en het klantenbestand
- het soort leveranciers en de locatie van de leveranciers voor diverse producten (hoofdzakelijk visgerei)
- de commerciële strategie

Figuur 12: Casestudielocatie.

Stap 4: Gegevens verzamelen. De vragenlijst voor de leveranciers werd tijdens persoonlijke ontmoetingen afgenomen over een periode van een maand in de regio Brest en een week in Weymouth.

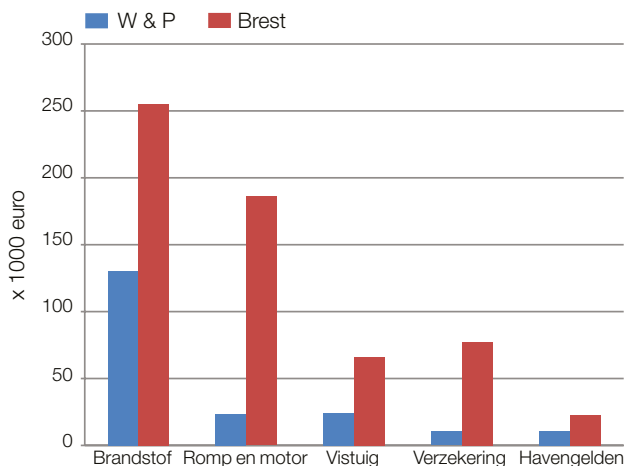
Stap 5: De gegevens analyseren. De gegevens zijn geanalyseerd aan de hand van de marketingmixtheorie, een bedrijfsinstrument dat in de marketing wordt gebruikt, om inzicht te krijgen in de commerciële strategie van een bedrijf en om zijn concurrentievoordeel te beoordelen. De marketingmix wordt geassocieerd met de vier P's: product, prijs, promotie, en plaats (distributie).

Resultaten: Een van de kenmerken in de regio Brest was de diversiteit van de bedrijven die aan zeebaarsvissers leveren. Er zijn net zoveel gespecialiseerde hengelsportzaken (>70% van de omzet is afkomstig van vistuig) als zaken voor sport en ontspanning (<10% van de omzet is afkomstig van vistuig), een paar distributeurs (hoofdzakelijk zaken in scheepsbenodigdheden) en zelfs een lokaasontwerper. In Weymouth zijn de hengelsportzaken echter allemaal sterk gespecialiseerd in vistuig en is

het productassortiment afhankelijk van hun klantendoelgroep (van beginnende tot ervaren vissers).

Voor de leveranciers in Brest en Weymouth lag het aandeel van de omzet die toegerekend kan worden aan beroepsvissers onder de 10%. Frankrijk kende echter een uitzondering: la coopérative maritime, een nationale coöperatieve onderneming van vissers met winkels langs de hele Franse kust. In Brest bijvoorbeeld, ligt het aandeel van de commerciële vissers in de omzet van de coöperatie rond de 30% (al is dit onlangs gedaald). De reden hiervoor is dat de prijzen voor professionele klanten lager zijn, waardoor de coöperatie de hoofdleverancier is voor bijna alles wat ze nodig hebben.

De geëxtrapoleerde gemiddelde jaarlijkse uitgaven aan de commerciële zeebaarsvisserij met haken is voor de twee casestudies weergegeven in figuur 13. Dit kan voor elke casestudie een indruk geven van de bedragen die beroepsvissers bij hun leveranciers besteden (de verschillen zijn hoofdzakelijk te verklaren door het verschil in omvang van de vloot en de gemiddelde scheepsgrootte in Weymouth en Brest).

Figuur 13: Geëxtrapoleerde gemiddelde jaarlijkse uitgaven aan de commerciële zeebaarsvisserij met haken in Brest en in Weymouth & Portland.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Het kan moeilijk zijn om informatie over de commerciële en concurrentiestrategie los te krijgen van bedrijfsleiders.

In Brest en Weymouth wordt het meeste vistuig (zoals hengels, molens, lokaas, etc.) aangeschaft bij nationale groothandelaren die het vistuig uit het buitenland importeren, met name uit Azië. Op een paar uitzonderingen na (zoals het bedrijf in Brest dat lokaas ontwerpt), wordt het merendeel van

Waar helpt deze methode me mee?

- Een schatting te maken van de directe economische gevolgen van de beroepsvisserij door te analyseren hoeveel er is besteed bij leveranciers en dienstverleners van vissers.
- De verschillen te identificeren tussen strategieën van leveranciers (zoals de coöperaties in Frankrijk).
- De duurzaamheid te beoordelen van het economisch model dat door de leveranciers is ontwikkeld (bijvoorbeeld diversificatie).

het visgerei voor de zeebaarsvisserij niet lokaal geproduceerd en komt het de lokale economie niet ten goede op dit moment. Aan beide oevers van het Kanaal lijkt zeebaars nog altijd de vissoort te zijn die het vlaggenschip is voor verkooppunten die zich richten op zowel de beginnende als de ervaren visser. Volgens de vragenlijsten voelen de leveranciers in Brest zich echter afhankelijker van zeebaars dan in Weymouth.

Als we naar de strategieën kijken die leveranciers gebruiken, zien we als belangrijkste tendens dat de meeste leveranciers een strategie ontwikkelen voor diversificatie van hun producten en klanten om een brede markt aan te spreken (met name het toerisme). Een voorbeeld hiervan in Frankrijk is dat de coöperatie, die oorspronkelijk bedoeld was voor beroepsvissers,

zijn productassortiment heeft uitgebreid (met onder andere zeevistuig, watersportbenodigdheden, kleding, souvenirs, etc.) om meer klanten aan te trekken. Andere concurrentiestrategieën die leveranciers toepassen, zijn onder andere een strategische locatie van de winkel (naast populaire vislocaties, aanlegplaatsen of havens), concurrerende prijzen, of het creëren van een sterk imago. In Weymouth werken hengelsportzaken bovendien samen met charterboten. Klanten kunnen in de hengelsportzaak een visuitje met een charterboot boeken en het benodigde vistuig kopen. Dit is een goed voorbeeld van een gezamenlijke commerciële strategie om klantentrouw te creëren.

Wat de organisatie van de toeleveringssector betreft, is het grootste verschil tussen Frankrijk en Engeland de manier waarop de sector is gestructureerd. De Franse vissers hebben zich verenigd om een nationaal gecentraliseerde toeleveringsdienst op te richten als hulpmiddel in tijden van economische tegenwind, wat in Weymouth niet het geval is.

In Brest en Weymouth moeten leveranciers het hoofdzakelijk hebben van de recreatieve zeebaarsvisserij. De recreatieve zeebaarsvisserij lijkt het netwerk van leveranciers in stand te kunnen houden met als bijkomend gevolg dat ook de beroepszeebaarsvissers hiervan kunnen profiteren. Zie [\[link to pdf\]](#) voor meer informatie over de indirecte economische gevolgen van recreatievissers in Brest en Weymouth

METHODE 3: De economische bijdrage beoordelen die de visserij aan het toerisme levert

De aanwezigheid van een vissersvloot en de bijbehorende bedrijvigheid kan in een kustplaats bezoekers trekken. Deze toeristische activiteit kan op twee manieren gevolgen hebben voor de lokale economie:

- de rechtstreekse uitwisseling van geld tussen toeristen en ondernemingen in de visserijsector, bijvoorbeeld door vis rechtstreeks bij een visser te kopen, aan boord te stappen van vissersschepen of te betalen voor een rondleiding van de visveiling.
- de gratis activiteiten die de aanwezigheid van een kustvisserijvloot met zich meebrengen, zoals langs de kade wandelen, genieten van de sfeer en het kijken naar de uitvarende en binnenlopende vissersschepen die hun vangst aan land brengen. Als door de economische bedrijvigheid een onbedoeld neveneffect optreedt, wordt dit in de economie een 'positief extern effect' genoemd. 'Externe effecten' kunnen zowel negatief (zoals luchtvervuiling door industriële activiteiten) als positief zijn (zoals mensen die genieten van het kijken naar de visserij).

Wat zou het verlies zijn voor de lokale economie als het aantal toeristen daalt omdat de kustvisserij wegvalt?

Met dit in gedachten kunnen de positieve externe effecten van de kustvisserij worden beoordeeld ten aanzien van de toeristische aantrekkingskracht. Komen toeristen naar een kustplaats vanwege de visserij? Zo ja, wat zijn dan de **afgeleide gevolgen** (zie sleutelbegrip 3 op pagina 40) van de kustvisserij? Ook als toeristen in eerste instantie naar een gebied komen voor de kustvisserijcultuur, zullen ze tijdens hun verblijf waarschijnlijk ook geld uitgeven in de lokale winkels, restaurants en cafés. Verondersteld kan worden dat deze uitgaven hun belangstelling voor de kustvisserij weerspiegelen. Zonder de kustvisserij zouden deze toeristen niet zijn gekomen en geen geld in de betreffende kustplaats hebben uitgegeven. Door de uitgaven te beoordelen van mensen die naar een gebied toe komen vanwege de kustvisserijcultuur kunnen we de vraag beantwoorden: *“Wat zou het verlies zijn voor de lokale economie als het aantal toeristen daalt omdat de kustvisserij wegvalt”*

In deze studie is de methodologie [2] gebruikt van het Franse directoraat-generaal voor de concurrentie van de industrie en diensten (DGCIS - Direction générale de la compétitivité de l'industrie et des services). Deze benadering is ontwikkeld om de economische gevolgen te meten van grote toeristische evenementen, zoals sportevenementen en muziekfestivals. Met behulp van een aantal wijzigingen bleek het mogelijk om deze methode te gebruiken om de economische gevolgen te beoordelen van de aanwezigheid van de kustvisserij in een gebied.

Deze methode is gebaseerd op twee beginselen:

- We houden alleen rekening met uitgaven van bezoekers van buitenaf, wat een beperking inhoudt van de gevolgen van de kustvisserij op de lokale economie.
- Alleen gelduitwisselingen als gevolg van de aanwezigheid van de kustvisserij worden beoordeeld. We moeten daarom nagaan welke toeristen niet naar het gebied zouden komen als er geen kustvisserij zou zijn. We zijn alleen geïnteresseerd in de lokale uitgaven van de toeristen die hiervoor komen.

Stap 1: De vragenlijst ontwerpen. Voor deze methode werd een vragenlijst gebruikt om de benodigde gegevens te verzamelen. De vragenlijst is onderverdeeld in vier delen:

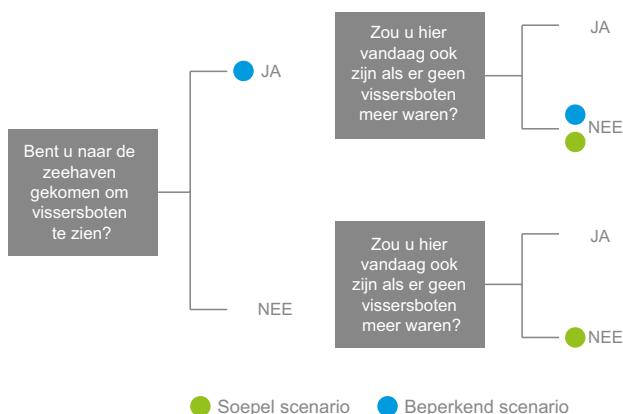
- informatie over de ondervraagde (zoals geslacht, leeftijd)
- omschrijving van het bezoek
- reden van het bezoek
- uitgaven tijdens het bezoek

Het derde deel, de reden van het bezoek, is van cruciaal belang omdat met twee sleutelvragen kan worden nagegaan of het om toeristen gaat die voor de visserijcultuur van het gebied komen:

- V1: Ben u naar deze kustplaats gekomen om de vissersboten te zien?
- V2: Als hier geen vissersboten meer waren, zou u hier dan toch naartoe zijn gekomen vandaag?

De volledige vragenlijst is te vinden in bijlage 1.

Stap 2: De scenario's ontwikkelen. Op basis van deze twee vragen zijn twee scenario's ontwikkeld (zie figuur 15): **een soepel scenario** waarin uitgaven worden opgenomen van alle toeristen die niet zouden zijn gekomen als er geen vissersboten waren (d.w.z. iedereen die vraag 2 met 'nee' heeft beantwoord) en **een beperkend scenario** dat zich alleen richt op toeristen die aangeven dat ze gekomen zijn om de vissersboten te zien (vraag 1 met 'ja' beantwoord) en die niet gekomen zouden zijn als er geen visserij was (vraag twee met 'nee' beantwoord).

Figuur 14: De twee scenario's om de uitgaven van toeristen te bepalen

Stap 3: Voor deze studie zijn toeristen ondervraagd op drie casestudielocaties: Le Conquet en Port-en-Bessin in Frankrijk en Hastings in Engeland (zie figuur 16). Voor het waarborgen van een representatieve steekproefgroep is het belangrijk om antwoorden te proberen te krijgen van een reeks uiteenlopende toeristen. In dit geval zijn respondenten van verschillende leeftijden aangesproken. Er zijn in totaal 1.257 vragenlijsten ingevuld (385 in Le Conquet; 392 in Port-en-Bessin; 480 in Hastings).

Stap 4: De antwoorden die tijdens de persoonlijke vraaggesprekken zijn gegeven, zijn vastgelegd in een spreadsheet. Het is belangrijk om voorafgaand aan de statistische en monetaire analyse drie bestanden aan te maken: een eerste bestand om alle vragenlijsten in te zetten, een tweede voor het soepele scenario en een derde bestand voor het beperkende scenario. Vervolgens kan voor beide scenario's een gemiddelde dagelijkse persoonlijke besteding worden berekend om de totale besteding te kunnen bepalen (zoals weergegeven in tabel 9).

Resultaten: Tabel 8 geeft het aantal toeristen voor elk scenario weer en het bijbehorende percentage toeristen dat op de visserijcultuur van het gebied afkomt (percentage berekend aan de hand van de grootte van steekproef). De percentages kunnen hoger liggen in Le Conquet en Port-en-Bessin omdat beide plaatsen

	Le Conquet	Port-en-Bessin	Hastings
Soepel scenario	71 18.44 %	122 31.12 %	35 7.29 %
Beperkend scenario	53 13.76 %	85 21.68 %	22 4.58 %

Tabel 8: Aantal respondenten voor elk scenario

Figuur 15: Het Kanaal en de locaties van de drie casestudies.

vrij klein zijn ten opzichte van Hastings en daardoor minder concurrentie hebben van andere toeristische attracties. De belangrijkste activiteit in deze twee Franse plaatsen is wandelen om het plaatsje en het prachtige kustlandschap te verkennen. Hastings is een grotere plaats die toeristen meer mogelijkheden biedt (cultureel erfgoed, musea, bioscoop, etc.). Door de vele trekpleisters is moeilijk na te gaan in hoeverre de visserijcultuur van Hastings toeristen trekt, wat een verklaring kan zijn voor de lagere percentages op deze locatie.

Met behulp van de gegevens van het soepele en beperkende scenario kunnen de totale bestedingen van toeristen worden geschat die toe te rekenen zijn aan de kustvisserijcultuur van het gebied. Tabel 9 geeft de berekening van deze waarde weer met Le Conquet als voorbeeld.

Tabel 10 geeft voor elke casestudie de geschatte totale bestedingen door toeristen weer als gevolg van de visserijcultuur. De hogere waarde in het Franse Port-en-Bessin wordt toegeschreven aan het hogere percentage toeristen dat deze plaats aandoet ten opzichte van Le Conquet omdat het een vissersvloot heeft. De waarde van de economische verliezen als de kustvisserij zou verdwijnen, ligt in Hastings veel hoger dan in beide Franse casestudies. Dit komt hoogstwaarschijnlijk door het hogere aantal bezoekers in Hastings (3,5 miljoen toeristen in 2011²) vergeleken met de Franse voorbeelden (circa 25.000 bezoekers per jaar³)

Formule	Voorbeeld: beperkend scenario Le Conquet	Gegevensbron
Jaarlijks aantal toeristen in het gebied	25,475	Lokale gegevens van het VVV
x (% toeristen dat is gekomen voor de visserijcultuur)	x (13.76 %)	vastgesteld in onderzoek
x (gemiddelde verblijfsduur in dagen van deze toeristen)	x (2,3)	vastgesteld in dit onderzoek
x (dagelijkse besteding per toerist als gevolg van de visserijcultuur van het gebied)	x (25,4 €)	vastgesteld in dit onderzoek
= Totale besteding	= 204 783 €	

Tabel 9: Formule om een schatting te maken van de jaarlijkse bestedingen door toeristen als gevolg van de visserijcultuur.

²TNS for Visit England, Visit Scotland, Visit Wales (2013), "The GB Day Visitor", Statistics 2012, 90 p. & Tourism South East (2011) "The Economic impact of Tourism – Hastings 2011", 9 p.

³Lokale gegevens van Franse VVW's.

	Le Conquet	Port-en-Bessin	Hastings
Soepel scenario	€258,212	€342,398	€12.9 miljoen
Beperkend scenario	€204,783	€214,818	€8.5 miljoen

Tabel 10: Totale bestedingen door toeristen als gevolg van de visserijcultuur.

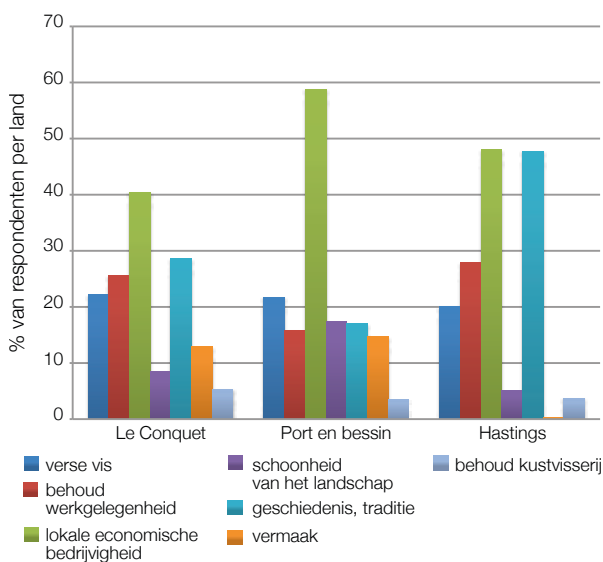
Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Omdat deze beoordelingen afhankelijk zijn van enquêtes speelt de representativiteit van de steekproefgroep een belangrijke rol bij het verkrijgen van betrouwbare waarden. Wanneer te kleine steekproefgroepen worden gebruikt, moeten de schattingen met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Vrijwel alle ondervraagden zijn tevens voorstander van de aanwezigheid van de vissersvloot op de lange termijn en niet alleen om directe economische redenen (lokale economische bedrijvigheid en werkgelegenheid). Dit is weergegeven in figuur 16. Een belangrijk deel van de toeristen (28% in Le Conquet, 17% in Port-en-Bessin, 47% in Hastings) vinden dat een kustvisserijvloot moet blijven bestaan omdat het een historische bedrijvigheid is die deel uitmaakt van het culturele erfgoed van de betreffende plaats.

Waar helpt deze methode me mee?

- Te bepalen in hoeverre de visserijcultuur in een kustplaats bijdraagt aan het toerisme
- Informatie te geven over
 - Communicatiestrategieën ('targets' om het toerisme aantrekkelijker te maken)
 - Nieuwe activiteiten die ontwikkeld kunnen worden
- Te beoordelen hoe/in welke mate de visserijsector beloond kan worden voor deze positieve rol.

Figuur 16: Onderzoekresultaten naar redenen om de kustvisserij te behouden.

Schattingen van de economische waarde van de kustvisserij voor het toerisme kunnen bijdragen aan het overheidsbeleid bij het toekennen van subsidies aan deze sector.

Samenvattend laat deze studie zien dat een aantal toeristen een gebied bezoeken en lokaal geld uitgeven omdat er een kustvisserijvloot aanwezig is. Er is met andere woorden dus sprake van een positief extern effect van de kustvisserij op de toeristische aantrekkelijkheid van elk van de bestudeerde kustplaatsen. Het bereik van deze afgeleide economische effecten is weliswaar afhankelijk van de kenmerken van de kustplaats (zoals het aantal bezoeken en concurrerende trekpleisters voor toeristen in het gebied), maar alle casestudies wezen uit dat toeristen lokaal geld besteedden als gevolg van de kustvisserij. Voor degenen die bij de visserij betrokken zijn, levert dit onbedoelde nevenproduct of positieve externe effect van hun werkzaamheden niet direct iets op.

Er is een aanvullende studie uitgevoerd in Oostende. De volledige resultaten hiervan staan in het rapport van AMURE (http://www.umar-amure.fr/pg_electro_rap.php).

Method 4: De niet-marktwaarde voordelen van de kustvisserij bepalen

Zoals in methode 3 is aangegeven, kan de aanwezigheid van de visserij in een kustplaats een trekpleister zijn voor toeristen. Bezoekers vinden het wellicht leuk om de vissers hun vangst aan land te zien brengen, om naar de schepen in de haven te kijken of om meer te weten te komen over de geschiedenis van de visserij in de regio. Omdat deze activiteiten geen directe marktwaarde hebben, worden ze in de economie geclassificeerd als **niet-marktwaarde voordelen** (zie sleutelbegrip 5 op pagina 41). Deze niet-marktwaarde voordelen zijn echter moeilijk te bepalen aangezien er geen markt is die de prijzen van deze voordelen direct weergeeft. De soorten benaderingen die in deze context van toepassing zijn, zijn aangegeven in tekstvak 6 en 7 op pagina 41.

In dit voorbeeld wordt uitgelegd hoe een van deze benaderingen is toegepast binnen de context van de kustvisserij. Om de niet-marktwaarde te schatten van de bijdrage die de visserij aan het toerisme levert, is gekozen voor de uitgesproken voorkeursmethode keuze-experiment (zie sleutelbegrip 6 op pagina 41 voor nadere uitleg). De deelnemers is gevraagd te kiezen tussen verschillende hypothetische kustlocaties met verschillende kenmerken en eigenschappen. Het is van cruciaal belang om te waarborgen dat de meest geschikte kenmerken in de vragenlijst worden opgenomen. Door te analyseren welke afwegingen mensen maken tussen de verschillende kenmerken van de locaties, kan voor elk van deze kenmerken een economische waarde worden geschat, die de bereidheid te betalen of 'willingness to pay' wordt genoemd (WTP).

Stap 1: De vragenlijst ontwerpen. De methode van het keuze-experiment wordt uitgevoerd aan de hand van vragenlijsten die in dit geval tijdens een persoonlijke ontmoeting zijn doorgenomen. De eerste stap bestaat uit een zorgvuldig ontwerp van de vragen.

De kenmerken geven eigenschappen weer die representatief zijn voor kustplaatsen in het hele studiegebied zodat ze de respondenten iets zeggen. In dit geval zijn twee kenmerken opgenomen die rechtstreeks verband houden met de visserij: de aanwezigheid van vissersschepen en de mogelijkheid om visproducten rechtstreeks bij de lokale vissers te kopen. Naast deze kenmerken zijn andere, meer klassieke kenmerken van kustgebieden gekozen:

	Locatie A	Locatie B	Geen van beide
Keuze	☐	☐	☐
Aanwezigheid vissersboten	x		
Mogelijkheid voor kustwandelingen	x		
Mogelijkheid om lokaal gevangen verse vis, schaal- en schelpdieren te kopen			
Afstand tussen woonplaats en bestemming	120 km	80 km	
Aanwezigheid van een strand			
Aanwezigheid van een haven		x	
Historische architectuur (haven, oude huizen en gebouwen, etc.).	x		

Figuur 17: Voorbeeld van een keuze-reeks die is voorgelegd aan respondenten.

kustwandelingen, strand, haven en historische architectuur. Deze zes kenmerken zijn in de vragenlijst gekoppeld aan twee antwoordmogelijkheden: aanwezig of afwezig.

Stap 2: Bepalen welk monetair kenmerk voor de schatting wordt gebruikt. De alternatieve antwoorden die in de vragenlijst zijn opgenomen, zijn ontleend aan een combinatie van de typische kenmerken en de afgelegde afstand. Bij elke keuze-reeks kunnen de respondenten ervoor kiezen om kustgebied A of kustgebied B te bezoeken. Deze fictieve locaties worden elk gedefinieerd door verschillende combinaties van kenmerken (zie figuur 17). Daarnaast werd nog een derde alternatief geboden: de mogelijkheid om geen van de voorgestelde locaties te bezoeken (dit alternatief wordt de status quo genoemd).

Stap 3: De keuzes vaststellen in de vragenlijst. De alternatieve antwoorden die in de vragenlijst zijn opgenomen, zijn ontleend aan een combinatie van de typische kenmerken en de afgelegde afstand. Bij elke keuze-reeks kunnen de respondenten ervoor kiezen om kustgebied A of kustgebied B te bezoeken. Deze fictieve locaties worden elk gedefinieerd door verschillende combinaties van kenmerken (zie figuur 17). Daarnaast werd nog een derde alternatief geboden: de mogelijkheid om geen van de voorgestelde locaties te bezoeken (dit alternatief wordt de *status quo* genoemd).

Stap 4: De gegevens verzamelen. De vragenlijst wordt afgenomen tijdens persoonlijke vraaggesprekken op verschillende locaties, zowel aan de kust als in het binnenland. Voor deze studie zijn vragenlijsten afgenomen in het GIFS-gebied in Engeland, Frankrijk, België en Nederland. Er is een steekproefplan naar leeftijd en geslacht gevolgd om een representatieve steekproefgroep te krijgen van de bevolking van de verschillende landen. Er zijn in totaal circa 2.000 volledig ingevulde en bruikbare vragenlijsten verzameld in het studiegebied.

Stap 5: De gegevens analyseren. De gegevens die op basis van de vragenlijsten zijn verzameld, zijn geanalyseerd aan de hand van een econometrische analyse waarvoor willekeurige gebruiksmodellen zijn gebruikt. Meer informatie over de benadering volgens de econometrische analyse is te vinden in het volledige rapport van deze studie: (available on the GIFS website www.gifsproject.eu).

Twee van de kenmerken die de hypothetische kustgebieden beschrijven, hielden verband met de visserij (aanwezigheid van vissersboten, directe verkoop door lokale visserij). Door de keuzes van de respondenten te analyseren aan de hand van econometrische modellen wordt duidelijk welke waarde de respondenten aan deze kenmerken hechten. Wat ze willen betalen (WTP) voor de aanwezigheid van elk van deze kenmerken kan voor elk land in het onderzoeksgebied worden berekend. De WTP van een kenmerk wordt geïnterpreteerd als de impliciete prijs per persoon om van de aanwezigheid van dit kenmerk in een kustgebied te kunnen genieten. Vergeet niet dat elke WTP positief is.

Individuele bereidheid om te betalen (€ per retour)					
	Frankrijk	België	Nederland	Engeland	TOTAAL (gemiddeld)
Vissersboten	4.93	3.81	7.55	4.99	5.32
Kustwandelingen	4.87	8.15	7.17	5.93	6.53
Rechtstreekse verkoop door vissers	3.79	1.81	2.91	2.84	2.84
Strand	8.30	11.14	6.95	6.83	8.31
Haven	3.27	2.28	2.87	3.07	3.12
Historische architectuur	5.84	6.17	3.59	4.17	4.94

Tabel 11: Bereidheid om te betalen voor kenmerken in kustgebieden (de top 3 is weergegeven in rood (1), blauw (2) en groen (3)).

Resultaten: De resultaten duiden erop dat alle typische kenmerken die zijn gebruikt om locaties te beschrijven, positief bijdragen aan de beleving van de ondervraagde personen (tabel 11). Er werd echter meer belang gehecht aan de aanwezigheid van een strand dan van een haven of rechtstreekse visverkoop. Voor het kenmerk afstand geldt dat hoe groter de afstand naar een kustgebied is, hoe minder tevreden de respondenten waren.

Over het geheel genomen, kreeg de aanwezigheid van vissersboten de op twee na hoogste WTP-waarde. In Nederland kreeg de aanwezigheid van vissersboten echter de hoogste WTP-waarde, terwijl in Frankrijk, Engeland en België het kenmerk 'strand' de hoogste WTP-waarde had. De WTP voor de rechtstreekse visverkoop lag in Frankrijk hoger dan in de andere landen. In Frankrijk is het een trekpleister voor bezoekers als de vis die net door de lokale vissers aan land is gebracht meteen wordt verkocht in de haven of op de kleine markten. De WTP voor deze twee kenmerken daalde echter als de ondervraagde personen geen binding hadden met de visserijsector.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Afhankelijk van het aantal kenmerken en de bijbehorende antwoordmogelijkheden kan een keuze-experiment uitlopen op een onpraktisch aantal keuzereeksen. Met zes typische kenmerken en één afstandskenmerk met vier variaties, zou dit uitkomen op 256 keuzereeksen. Na een pilotstudie en de daarop volgende analyse van de keuzemogelijkheden is een definitief ontwerp vastgesteld van 32 keuzereeksen. Deze 32 keuzereeksen zijn onderverdeeld in vier verschillende versies van de vragenlijst, zodat de respondenten hun voorkeuren slechts op 8 keuzereeksen hoefden aan te geven.

Waar helpt deze methode me mee?

- De waarde van de visserij te bepalen voor de economie van het toerisme in kustgebieden.
- Een monetaire waarde te schatten in de vorm van de bereidheid om te betalen voor de bijdrage die de aanwezigheid van de visserij aan het toerisme levert.

[1] Perman R, Ma Y, McGilvray J, Common M. Natural Resources and Environmental Economics. Harlow, Essex: Pearson Education Ltd; 2003.

[2] Maurence E. La mesure de l'impact économique d'un événement touristique. DGICIS: EMC/Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie; 2010. p. 158.

Social en culterele warden van kustvisserij-gemeenschappen

5

De kustvisserij voorziet niet alleen in onze fysieke behoeften –voedselvoorziening, levensonderhoud voor vissers – maar levert ook een bijdrage aan het welzijn in de vorm van culturele identiteit, recreatie, leefbaarheid, erfgoed en sociale cohesie.

De kustvisserij voorziet niet alleen in onze fysieke behoeften – voedselvoorziening, levensonderhoud voor vissers – maar levert ook een bijdrage aan het welzijn in de vorm van culturele identiteit, recreatie, leefbaarheid, erfgoed en sociale cohesie. In het GIFS-project wordt een aantal kwantitatieve en kwalitatieve methoden gecombineerd om onderzoek te doen naar sociale en culturele waarden die voortkomen uit de activiteiten en de aanwezigheid van een kustvisserijvloot in kustgemeenschappen. Een aantal van deze methoden heeft als fundament een op het ecosysteem gebaseerde benadering (zie pag. 24, hoofdstuk 2), in het bijzonder gericht op de culturele diensten die mariene ecosystemen bieden door de kustvisserij. Het Millennium Ecosystem Assessment definieert culturele ecosystemendiensten als 'de immateriële voordelen die mensen putten uit ecosystemen door geestelijke verrijking, cognitieve ontwikkeling, reflectie, recreatie en esthetische beleving' [4]. Deze omvatten:

- culturele diversiteit
- geestelijke en religieuze waarden
- kennissystemen
- educatieve waarden
- inspiratie
- esthetische waarden
- sociale relaties
- besef van plaats en identiteit
- cultureel erfgoed
- recreatie

Foto: Vince Bevan

Het waarderen van deze voordelen kan moeilijk zijn; in beleids- en academische kringen is er veel discussie over de wijze waarop culturele diensten moeten worden gedefinieerd en gewaardeerd. Vaak wordt gebruik gemaakt van technieken uit de economie (bijvoorbeeld de economische waardering van immateriële voordelen, zoals uiteengezet in hoofdstuk 4). Dit kan nuttige informatie opleveren voor besluitvorming waarbij compromissen moeten worden gesloten bij het toewijzen van hulpbronnen. Steeds

meer wordt echter erkend dat veel culturele diensten niet verhandelbaar zijn en niet uit te drukken in economische indicatoren, zodat alternatieve methoden nodig zijn naast de traditionele economische benaderingen. In het kader van het GIFS-project is een aantal niet-economische methoden bedacht en uitgetest om de culturele diensten van de kustvisserij te kunnen waarderen en begrijpen, zowel kwalitatieve als kwantitatieve (zie tabel 12).

Wantitatieve tegenover kwalitatieve methoden

Eenvoudig gezegd: bij kwantitatieve methoden is er sprake van gegevens die kunnen worden uitgedrukt in cijfers, bij kwalitatieve methoden gaat het om niet-getalsmatige gegevens, bv. uitgeschreven interviews, foto's of tekst. De belangrijkste verschillen worden hieronder samengevat.

	Kwantitatief	Kwalitatief
Doel	Testen van hypotheses, herkennen van gedrag, kijken naar oorzaak en gevolg, voorspellingen doen.	Inzicht krijgen in en interpreteren van sociale interactie en zingeving.
Philosophical basis	De werkelijkheid is objectief en eenvormig, onafhankelijk van de onderzoeker, en kan dus worden gemeten.	De personen in de onderzoekssituatie construeren en ervaren de werkelijkheid als subjectief en divers.
Steekproef	Groot en willekeurig geselecteerd	Klein en niet-willekeurig geselecteerd
Benadering	Bestuderen van specifieke variabelen. Waarnemingen van aantallen, schaal en trends in een experimentele omgeving	Onderzoek naar het geheel, niet naar variabelen. Waarnemingen van eigenschappen, gedrag en problemen in hun natuurlijke omgeving
Soort vragen	Hoeveel? Wat? Oorzaak en gevolg	Waarom? Hoe?
Soort methoden	Metingen (in het lab of in het veld), vragenlijsten	Documentenonderzoek (analyse van de inhoud), observatie van deelnemers, interviews, focusgroepen, workshops etc.
Gegevens	Kwantitatieve gegevens op basis van precieze metingen met behulp van gestructureerde en gevalideerde instrumenten voor het verzamelen van gegevens	Kwalitatieve gegevens, zoals uitgeschreven interviews, veldnotities, reflecties, observaties, transcripten van focusgroepen, foto's, documenten
Rol van de onderzoeker	Onderzoeker is onafhankelijk van dat wat onderzocht wordt	Interactie tussen onderzoeker en dat wat onderzocht wordt
Analyse	Beschrijven, meten, voorspellen. Statistische tabellen en grafieken. Voornamelijk deductief redeneren	Verkennen, uitleggen, begrijpen. Narratief met voornamelijk inductief redeneren
Conclusies	Generaliseerbare conclusies die kunnen worden toegepast op andere populaties	Specifieke conclusies die niet generaliseerbaar zijn
Resultaat	Statistisch verslag met correlaties, vergelijkingen van middelen & statistische betekenis van conclusies	Narratief verslag met contextuele beschrijving en letterlijke citaten van deelnemers aan het onderzoek

Tabel 12: Kwantitatieve en kwalitatieve methoden

Bij kwantitatieve methoden is er sprake van gegevens die kunnen worden uitgedrukt in cijfers, bij kwalitatieve methoden gaat het om niet-getalsmatige gegevens, bv. uitgeschreven interviews, foto's of tekst.

De eerste methode die wordt gepresenteerd, illustreert hoe men participatieve methoden op basis van dialoog kan gebruiken voor het vastleggen van de gedeelde waarden in een gemeenschap. In Hastings bleek dat zo'n aanpak kan leiden tot betere beleids- en planningsbesluiten op basis van betere informatie en lokale kennis en attitudes.

De tweede methode laat zien hoe 'besef van plaats' een nuttig instrument kan zijn om inzicht te krijgen in de sociale en culturele waarden van de kustvisserij.

Door het enquêteren van inwoners en toeristen wordt in elk van de vier landen 'gemeten' wat de bijdrage van de kustvisserij is aan het gevoel van lokale eigenheid

op de plaatsen van de casestudy's, waardoor een vergelijking tussen de landen mogelijk is.

Ten derde was er een creatieve benadering met fotografie, om inzicht te krijgen in de culturele betekenis van de kustvisserij en deze te visualiseren en te tonen. Dit voorbeeld laat zien hoe geschikt fotografie is om de vaak onzichtbare en ontastbare betekenis die mensen toekennen aan een plaats te laten zien.

Ten vierde wordt onderzocht welke bijdrage vrouwen leveren aan vissersgemeenschappen door middel van een diepgaand kwalitatief onderzoek met interviews, focusgroepen en observatie van deelnemers. Het doel hierbij is om de vaak onzichtbare bijdrage van vrouwen te laten zien, zodat hier meer rekening mee kan worden gehouden bij de besluitvorming.

Ten slotte is er de stadsvernieuwing in Arnhem, die, geïnspireerd door het visserij-erfgoed, zorgt voor nieuwe trots en economische kansen in dit historische vissersstadje in Nederland. Dit voorbeeld laat zien hoe het visserij-erfgoed kan zorgen voor een betere toekomst, door het bieden van een identiteitsgevoel, trots en initiatieven voor activiteiten van onderop.

DEEL 1: Participatieve methoden op basis van dialoog voor het benoemen van de gedeelde waarden in een gemeenschap

In dit deel wordt een inleiding gegeven over een innovatieve participatieve methodologie op basis van dialoog, die is ontwikkeld in het kader van het GIFS-project in samenwerking met het UK National Ecosystem Assessment-vervolgproject (<http://www.lwec.org.uk/sharedvalues>). Bij deze methode wordt een combinatie van oefeningen gebruikt in een workshop voor belanghebbenden, om erachter te komen welke gemeenschappelijke waarden zij hebben met betrekking tot de zee, in het bijzonder de kustvisserij (bv. een gedeeld besef van plaats en identiteit), en deze waarden te evalueren. De casestudy in Hastings was bedoeld om inzicht te krijgen in deze gedeelde waarden binnen een bredere sociale context, bijvoorbeeld met betrekking tot economische ontwikkeling, onderwijs en werkgelegenheid. Dit is vooral van belang omdat de Europese Commissie wil komen tot een meer integrale aanpak van het beheer van de zee en kustgebieden, een gezamenlijk beheer van de kustvisserij en voor het behoud van het zeemilieu, waarin de waarden van lokale gebruikers en andere belanghebbenden geïntegreerd zijn.

Het doel van participatieve methoden op basis van dialoog is te komen tot een holistische ecosysteembenadering van het kustbeheer, waarbij beter rekening wordt gehouden met de complexe onderlinge verhoudingen en de vereiste uitruil van sociale, economische, culturele en ecologische doelstellingen. Met deze aanpak is het mogelijk:

- diepgewortelde persoonlijke culturele waarden met betrekking tot de zee en de kust te ontdekken en vast te leggen;
- gedeelde gemeenschapswaarden te herkennen;
- de relatieve financiële waarde van gemeenschappelijk ontwikkelde beleidsdoelen te beoordelen door een proces van groepsoverleg, onderhandelingen en participatie.

De combinatie van overlegtechnieken (bv. diepgaande discussies) en analytische overlegtechnieken (bv. participatieve systeemmodellering) is vooral nuttig voor het achterhalen van groepswaarden en het borgen van gezamenlijk leren door de begunstigden. Een film over deze workshopmethoden is te zien op www.lwec.org/sharedvalues. Deze werkwijze werd toegepast door samen te werken met belanghebbenden uit de visserijgemeenschap (Hastings Fisheries Local Action Group en Hastings Fishermen's Protection Society) en het National Ecosystem Assessment-vervolgproject (NEAFO).

Kader 9: Uitleg van sleutelwoorden

Gedeelde waarden: waarden die mensen gemeen hebben met betrekking tot anderen, hun gemeenschap en de maatschappij waarin zij leven, plaatselijk of op grotere (wereld)schaal, en die vaak verband houden met het landschap waarin ze leven of dat ze bezoeken. Gedeelde waarden verschillen van individuele waarden, die alleen voor onszelf gelden [8].

Methoden/technieken op basis van dialoog: het proces van dialoog en identificatie binnen de groep met betrekking tot benodigde informatie, uitwisseling van ideeën door discussie en dialoog en evaluatie van opties. Dit varieert van zeer eenvoudige overlegtechnieken met onder andere bewijsgeving, uitwisseling van informatie, evaluatie en onderhandeling (bv. door een diepgaande discussie), tot meer gestructureerde analytische overlegtechnieken waarvoor meer analytische instrumenten vereist zijn (bv. participatieve modellering) [8].

Gezamenlijk leren: dialoog kan leiden tot sociaal leren – verschillende mensen in de samenleving leren van elkaar door hun interactie met elkaar [8].

Multicriteria-analyse (MCA): technieken waarbij groepen belanghebbenden formele criteria opstellen voor het beoordelen van de immateriële en (soms) financiële kosten en baten van verschillende beheersopties als basis voor besluitvorming [8].

Deliberative Monetary Valuation, financiële waardebeoordeling door overleg, (DMV): technieken die gebruikmaken van formele methoden van groepsoverleg om te komen tot een besluit over de financiële waarde van ecologische veranderingen [8].

Wat is het nut van het toepassen van deze methode? Deze aanpak biedt beleidsmakers en belanghebbenden uit de gemeenschap instrumenten voor groepsoverleg waarmee de kustvisserij en het zeemilieu kunnen worden gewaardeerd. Door deze uitgebalanceerde oefeningen in de workshop voor belanghebbenden ontstaat een model voor andere terreinen van beleidsplanning waarbij gezamenlijk leren, consensusvorming, de gemeenschappelijke ontwikkeling van beleidsdoelen en het vastleggen van immaterieel nut wenselijk is. Deze oefeningen zijn vooral waardevol om de plaatselijke betrokkenheid bij kwesties rond het zeemilieu te vergroten en niet vaak geuite opvattingen aan het licht te brengen.

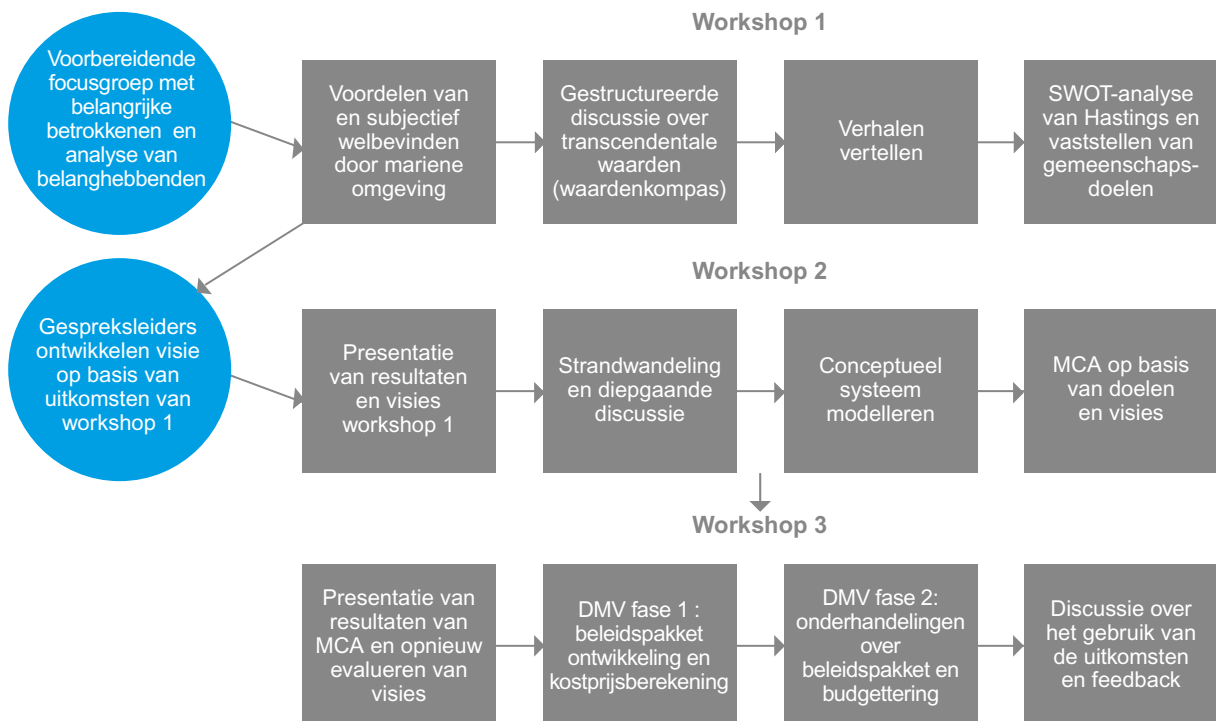
Hoe moet deze methode worden gebruikt? Gezien de verschillende oefeningen en gedetailleerde stappen waaruit deze methode bestaat, is het raadzaam het UK National Ecosystem Assessment-vervolgrapport (NEAFO) [8] [www.lwec.org/sharedvalues] te raadplegen, voor een volledig en gedetailleerd verslag van de workshopmethoden in Hastings. Hieronder volgt een kort overzicht van deze methode en het juiste gebruik ervan bij diverse scenario's.

Stap 1. Afbakening van het project: Er wordt vastgesteld welke lokale thema's relevant zijn en de deelnemerssteekproef wordt voorbereid in

samenwerking met partners uit de gemeenschap. Bij een grote verscheidenheid aan deelnemers uit verschillende sectoren en groepen die in meer of mindere mate gebruikmaken van de zee/de kust, is de kans groter dat de conclusies van de workshop een afspiegeling zijn van de diverse zienswijzen in de bredere lokale gemeenschap.

Stap 2. Werving van deelnemers: De potentiële deelnemers krijgen informatie over het onderzoeksdoel en de onderzoeksprocedure (hoeveelheid tijd die erin gestoken moet worden, wat ze moeten doen, onkostenvergoeding, hoe ze de uitkomsten kunnen bekijken etc.), en over ethische kwesties, zoals de bescherming van persoonsgegevens en het waarborgen van de anonimiteit van de deelnemers.

Stap 3. Uitvoering van de workshop: De workshops in Hastings bestonden uit sessies van drie achtereenvolgende halve dagen. De drie workshops werden bijgewoond door dezelfde elf personen: belanghebbenden uit de wereld van de visserij en de zee (visindustrie, toeristische sector, onderwijs, gemeente, regelgevende zeevaartinstanties, inwoners en recreatie sector). Tijdens de drie workshops voerden de deelnemers tien verschillende oefeningen uit, de meeste daarvan in de vorm van dialoog en groepswerk (zie figuur 18).

Figuur 18: Overzicht van NEAFO-workshops in Hastings [8].

Foto: Hastings Fisherman's Protection Society

De oefeningen waren:

- informele gesprekken en gestructureerde groepsdiscussies
- elkaar verhalen vertellen en reflectie
- SWOT-analyse van de groep, sterke en zwakke punten, kansen en bedreigingen)
- multicriteria-analyse (MCA)
- in kaart brengen van groepssystemen / participatieve modellering
- informele groepsgesprekken tijdens strandwandelingen
- financiële waardebeoordeling door onderhandeling (deliberative monetary valuation, DMV), door participatieve budgettering en het ontwikkelen van beleidsmaatregelen

Tijdens de eerste workshop werd gesproken over de persoonlijke en gedeelde beginwaarden met betrekking tot de uitdagingen in het echte leven, nu en in de toekomst, de drijfveren voor verandering en de sterke en zwakke punten, kansen en bedreigingen (SWOT) waarmee kustgemeenschappen geconfronteerd worden. Met deze methoden konden de deelnemers een rangorde aanbrengen in hun waarden en doelen wat betreft hun betekenis voor de gemeenschap van Hastings in brede zin. Het benoemen van waarden en de SWOT-analyse dienden

samen als basis voor de alternatieve hypothetische visies op Hastings die door de discussieleiders werden geformuleerd om te worden gebruikt tijdens de tweede workshop.

Tijdens de tweede workshop werd aandacht besteed aan vier hypothetische visies op Hastings in 2030:

- een economische visie
- een culturele visie
- een ecologische visie
- een visie die uitgaat van het huidige beleid

Zo konden de deelnemers nadenken over het borgen en handhaven van hun gedeelde waarden en doelen bij verschillende beleidsscenario's.

In de laatste workshop werd de DMV-begrotingsoefening gedaan; er vonden groepsonderhandelingen plaats over een definitieve begroting en een overeen te komen pakket beleidsmaatregelen

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Tijd: Deze methode kost veel tijd en er is steun en input nodig van plaatselijke belanghebbenden. Daarom is een gedetailleerde afbakening en voorbereiding door het onderzoeksteam nodig. Verder kan de beschikbare tijd problemen opleveren bij een aantal oefeningen. Een minder vol tijdschema en een rustiger tempo zouden mogelijke verwarring kunnen voorkomen.

Gespreksleiding: Gedurende het hele project is een goede gespreksleiding van groot belang. De multicriteria-analysmethode, bijvoorbeeld, is voor sommige deelnemers zeer ingewikkeld en vereist intensieve begeleiding. Als de balans tussen het leiden en het sturen van het gesprek wordt verstoord, kan dit de dynamiek van de oefening beïnvloeden. Bij alle oefeningen die gepaard gaan met participatie en dialoog, dus ook bij deze, worden de groepsdynamiek, het proces van waardering en de uitkomsten onvermijdelijk beïnvloed door sterke persoonlijkheden en bestaande sociale banden. Door een ervaren gespreksleider en door het mengen van de groepen voor de verschillende oefeningen wordt het effect van deze beperking verkleind.

Tip voor analyse: De kwalitatieve waarden die deze oefeningen opleveren (het aantal stemmen of het aantal keren dat iets genoemd wordt in een verhaal) moeten altijd worden vergezeld door een commentaar, om duidelijk te maken hoe complex de kwalitatieve uitkomsten zijn.

Stap 4: Analyseren en noteren van

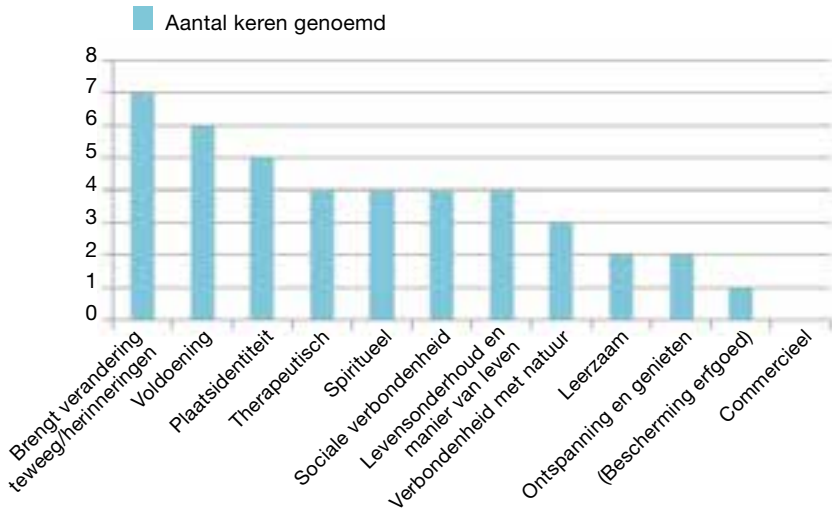
uitkomsten: Tijdens de workshops werden kwalitatieve en kwantitatieve gegevens vastgelegd, nadat ze waren geanalyseerd in individuele oefeningen (zie bv. figuur 19 t/m 21) en daarna samengevoegd, om de algemene hoofdthema's te kunnen gebruiken als input voor de definitieve beleidsdoelen.

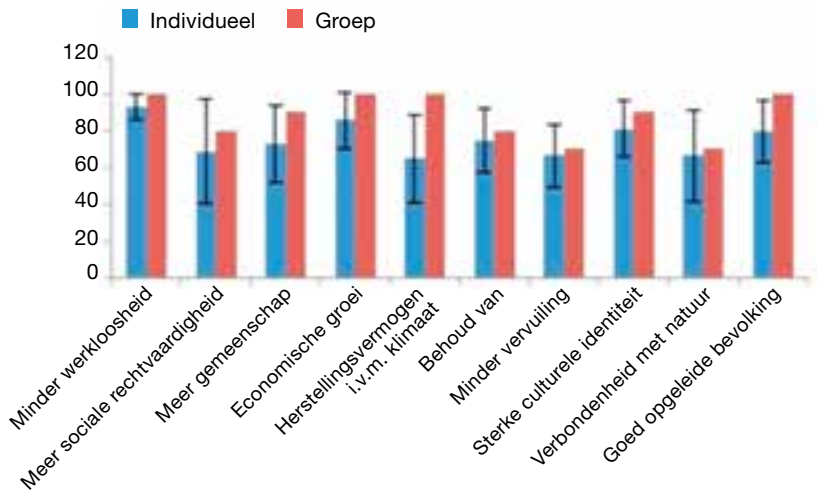
Foto: Vince Bevan

Wat kan ik met deze methode?

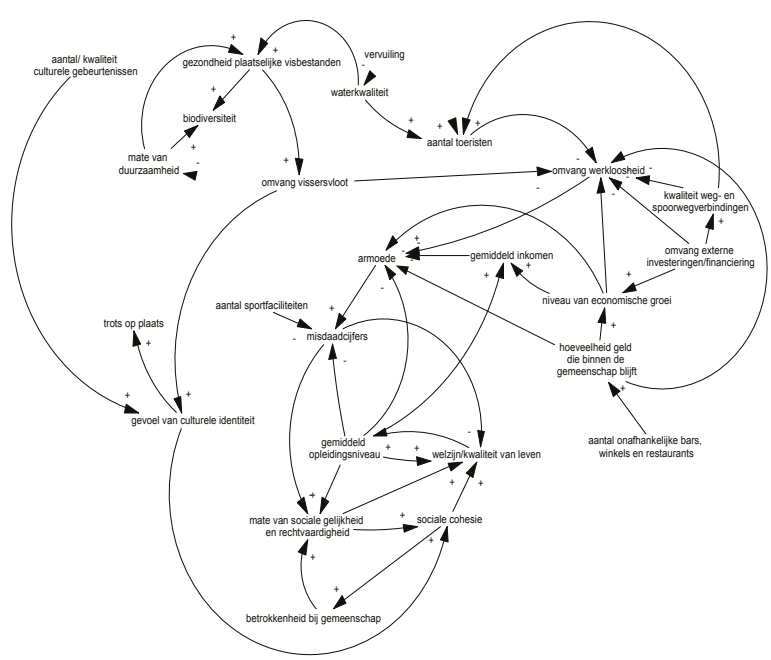
- Deze methodologie biedt de deelnemers een besluitvormingsinstrument dat kan bijdragen tot een integrale benadering van het zee- en kustbeheer, door de waarden van plaatselijke en andere belanghebbenden erin op te nemen.
- Deze methode kan worden gebruikt voor het vastleggen van gedeelde culturele waarden (d.w.z. niet-individuele waarden) van verschillende gebruikers en belanghebbenden, die zelden worden geïntegreerd in het planningsproces voor de zee.
- Doordat men deelnemers bij elkaar brengt uit allerlei verschillende sectoren, die zich normaal niet bezighouden met zeeplanning en visserijbeheer, kunnen onvoldoende vertegenwoordigde beleidsbehoeften en -doelen worden geïdentificeerd.
- De methodologie kan zorgen voor meer consensus in de beleidsontwikkeling en budgettering en een kans bieden voor gezamenlijk leren door de deelnemers. Dit is vooral nuttig in een beleidscontext zoals de kustvisserij, die beladen is met complexiteit, tegenstrijdige opvattingen en een groot aantal verschillende belanghebbenden.

Figuur 19: Voordelen van een mariene omgeving die genoemd werden bij de verteltoefening [8].

Figuur 20: Vastgestelde beleidsdoelen voor Hastings: de blauwe staven (links) tonen de gemiddelde scores (0-100) die de deelnemers aan het begin van de workshop aan de doelen gaven. 2. De rode staven (rechts) laten de scores zien die aan het eind van de workshop werden gegeven door de groep als geheel. 3. De zwarte T-staven geven de spreiding van de individuele scores aan [8].

Figuur 21: Voorbeeld van groepssystemkaart uit participatieve modelleringsoefening [8].

Figuur 22: De verschillende facetten van besef van plaats.

DEEL 2: Wat de kustvisserij bijdraagt aan het besef van plaats van inwoners en toeristen

‘Besef van plaats’ is een term die door verschillende mensen op verschillende manieren wordt gebruikt. In essentie gaat het er echter om inzicht te krijgen in de complexe relaties die mensen vormen met hun omgeving. Het gaat om het gevoel, de associaties die een plaats bij mensen oproept, hoe die plaats hun gedrag beïnvloedt. Het besef van plaats omvat een breed scala aan ideeën; deze kunnen we opsplitsen in drie elementen (zie figuur 22):

- **Gehechtheid aan een plaats** heeft te maken met de emotionele band die mensen hebben met een plaats, vaak aangeduid als het gevoel ergens thuis te horen, geworteld zijn [9].
- **De identiteit van een plaats** houdt verband met de betekenis die mensen toekennen aan een plaats en met hun ervaringen, herinneringen en opvattingen met betrekking tot die plaats. Het gaat ook om het karakter van een plaats, met andere woorden: de onderscheidende kenmerken die uniek zijn voor een plaats.
- **Afhankelijkheid van een plaats** heeft betrekking op gedrag en op de mate waarin een plaats is toegerust voor de behoeften of voor de activiteit van een afzonderlijke groep. Dit begrip wordt vaak geassocieerd met recreatie en wordt beoordeeld door bijvoorbeeld de tevredenheid over de plaats te meten.

Het onderzoeksteam van de Universiteit van Greenwich heeft in een eerder onderzoek kwalitatieve (niet-getalsmatige) methoden ontwikkeld om inzicht te krijgen in de betekenis van de visserij voor het besef van plaats in kustplaatsen [10-12]. Naast deze waardevolle ‘kwalitatieve’ informatie bleek er echter behoefte aan een manier om het sociaal-culturele belang van de kustvisserij te kwantificeren, te meten, zodat het kon worden opgenomen in het beleid en kon helpen bij de besluitvorming. Daarom werden er voor GIFS vragenlijsten ontwikkeld waarmee getalsmatige, statistisch significante gegevens konden worden gegenereerd, die konden worden gebruikt naast kwalitatieve methoden (zoals degene die worden beschreven in dit hoofdstuk). Er werden twee vragenlijsten ontwikkeld om te beoordelen hoe groot de betekenis van de visserij is voor het besef van plaats van inwoners en toeristen in kustplaatsen.

METHODE 1: 'Vissersplaatsen ervaren': meten van de gehechtheid van inwoners aan hun woonplaats

Op basis van werk van Jorgensen en Stedman [13, 14] werd een enquête samengesteld genaamd 'Vissersplaatsen voelen', om te onderzoeken in hoeverre de mening van mensen over hun woonplaats en gemeenschap en hun besef van plaats wordt beïnvloed door de kustvisserij. De enquête was gericht op drie groepen mensen: (i) belanghebbenden uit de visserijwereld (bv. vissers, vissersgezinnen, visverwerkers, vishandelaren etc.); (ii) belanghebbenden van buiten de visserijwereld (bv. uit de toeristische of de erfgoedsector) en (iii) inwoners van vissersplaatsen.

Stap 1: Ontwerpen van een geschikte vragenlijst. Er werd een vragenlijst samengesteld voor het beoordelen van de houding van de respondenten ten opzichte van de drie elementen van het besef van plaats: gehechtheid aan de plaats, identiteit van de plaats en afhankelijkheid van de plaats, en de rol van de visserij daarbij. Het onderzoek bestond uit negen onderdelen:

- Deel 1** - Relatie (of ontbreken daarvan) tot de visserij (bv. direct: visser, visverwerker etc.; indirect: toerisme, museum etc.).
- Deel 2** - Gewoonten wat betreft consumptie van vis en schelpdieren.
- Deel 3** - Stellingen met betrekking tot de mening van de respondenten over hun woonplaats.
- Deel 4** - Stellingen met betrekking tot de visie van de respondenten op de visserij.
- Deel 5** - Stellingen met betrekking tot het belang van de visserij voor het toerisme en vragen over toeristische activiteiten die men heeft ondernomen.
- Deel 6** - Stellingen met betrekking tot het belang van de visserij voor het culturele erfgoed.
- Deel 7** - Stellingen met betrekking tot het belang van de visserij voor de sociale cohesie.
- Deel 8** - Stellingen met betrekking tot de visie van de respondenten op de toekomst van de visserij.
- Deel 9** - Demografische vragen voor het profileren van de respondenten

Foto: Vince Bevan

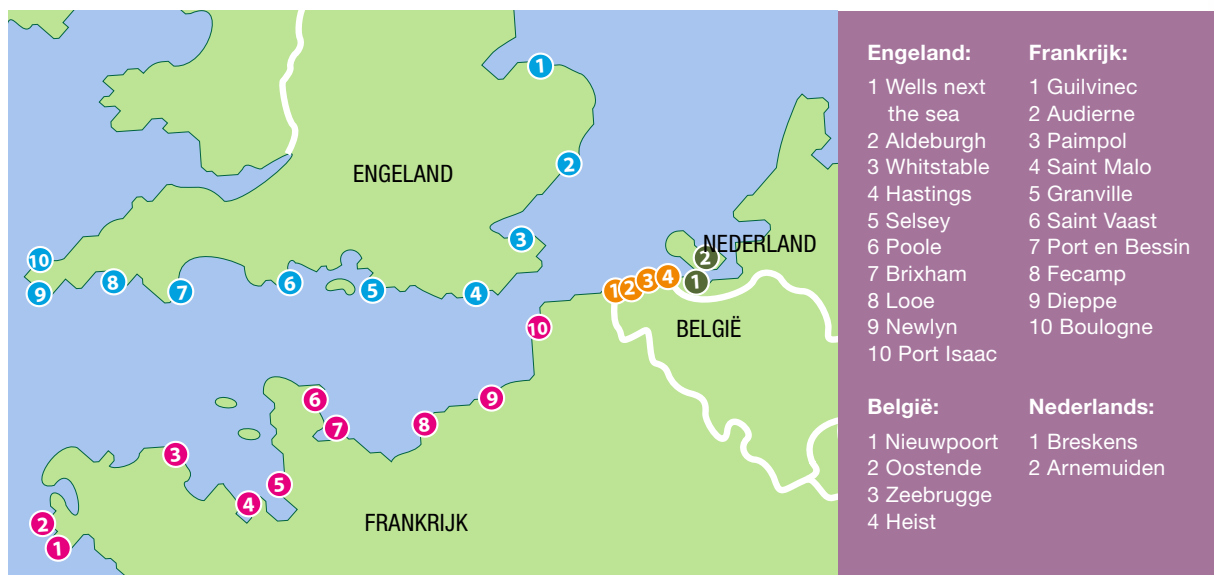

In deel 3 t/m 8 werden meerkeuzevragen gebruikt (kader 10). De deelnemers werd gevraagd aan te geven in hoeverre zij het eens of oneens waren met de stellingen, waarbij ze konden kiezen uit vijf antwoorden (volledig mee eens, mee eens, geen mening, niet mee eens, totaal niet mee eens). De totaalscores werden verkregen door het optellen van de Likert-punten per groep stellingen.

Stap 2: Uitreiken van de vragenlijsten: Bij het maken en verwerken van vragenlijsten is het belangrijk rekening te houden met de representativiteit van de steekproef voor de totale onderzochte populatie. De Dillman-methode (TDM) [15] is een ontworpen om de respons op enquêtes zo groot mogelijk te maken en het aantal fouten zo klein mogelijk. TDM is gebaseerd op de principes van de sociale uitwisselingstheorie met betrekking tot de vraag waarom mensen wel of niet meedoen aan enquêtes. Deelname aan een enquête is een vorm van sociale interactie, waarbij de respondent het idee moet hebben dat deelname meer oplevert dan het kost. Als hij denkt dat de kosten van het meedoen aan een enquête (tijd en moeite) groter zijn dan de potentiële voordelen (nut van de enquête, betrokkenheid van de respondent), doet hij niet mee. In de vragenlijst, de bijbehorende brief en de daaropvolgende contacten moet de respondent dus duidelijk worden gemaakt wat de voordelen van deelname zijn (beloning), wat de kosten zijn (tijd) en dat de voordelen de kosten overstijgen. Het is ook de bedoeling van TDM om te zorgen voor voldoende respons door meerdere malen contact op te nemen met de respondent.

Stap 3: Uitvoeren van de enquête: De enquête 'Vissersplaatsen ervaren' werd online uitgevoerd (door Bristol Online Enquêtes), in de vorm van persoonlijk afgenomen enquêtes en via de post. De casestudy's werden uitgevoerd op locaties in Engeland, Frankrijk, Nederland en België (zie figuur 23). Per locatie werden 200 willekeurig gekozen inwoners geselecteerd. In Engeland werd de steekproef verkregen via het kiezersregister, in Frankrijk via het telefoonboek en in België via de bpost Groep, het Belgische postbedrijf. In Nederland werd de enquête bus aan bus verspreid, omdat het niet mogelijk was namen en adressen te verkrijgen voor een enquête per post. Na het toezenden van de vragenlijst en de begeleidende brief, volgde twee weken later een briefkaart met een herinnering. De definitieve set gegevens bestond uit 1702 antwoorden (391 uit België, 716 uit Engeland, 342 uit Frankrijk en 253 uit Nederland)

Stap 4: Analyse van de enquête: Er werd een statistische analyse uitgevoerd met behulp van SPSS Statistics-software (versie 21). Als voorbeeld van de soort resultaten die met deze methode kunnen worden verkregen, wordt in deze toolkit een aantal uitkomsten gepresenteerd. De methode kan op verschillende schaal worden toegepast, van landelijk tot regionaal of lokaal. De landelijke uitkomsten worden hier gepresenteerd, zodat de landen onderling vergeleken kunnen worden. Regionale uitkomsten en een gedetailleerde beschrijving van onze methode zijn hier (<http://www.gifsproject.eu/wiki/>) te lezen.

Figuur 23: Plaatsen waar inwoners werden geënquêteerd voor casestudies

Kader 10: Uitleg van de Likert-schaal

De Likert-schaal is een psychometrische schaal die door onderzoekers wordt gebruikt om opvattingen en zienswijzen van mensen te weten te komen door middel van een enquête. De deelnemers wordt gevraagd antwoord te geven op de Likert-vragen op een schaal (in plaats van ja/nee-antwoorden). In een Likert-onderzoek kan de respondent bijvoorbeeld gevraagd worden in hoeverre hij het eens is met een stelling:

Het milieu is zeer kwetsbaar

Volkomen mee eens	☐
Mee eens	☐
Geen mening	☐
Niet mee eens	☐
Helemaal niet mee eens	☐

Onderzoekers gebruiken vaak meerkeuzevragen ('Likert-vragen'), een reeks vragen rond hetzelfde idee, maar vanuit verschillende gezichtspunten. Hiermee kan men meer gedetailleerde informatie krijgen dan met ja-nee-vragen. In dit onderzoek werd gebruik gemaakt van meerkeuzevragen. Dit is een goede manier om de opvattingen van respondenten te achterhalen; de antwoorden kunnen op een schaal worden weergegeven en gebruikt voor statistische analyse.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Enquêtes zijn een gevestigde methode van sociaal onderzoek. Men kan er in korte tijd veel informatie over een groot aantal mensen mee verzamelen. Enquêtes kunnen worden gekwantificeerd en statistisch geanalyseerd, wat objectieve resultaten oplevert, zodat verschillende geografische gebieden of groepen mensen met elkaar kunnen worden vergeleken. Voor het uitvoeren van enquêtes bestaan veel methoden: per post, online, telefonisch of persoonlijk (kader 11)

Enquêtes met vragenlijsten hebben echter ook hun beperkingen. De betrouwbaarheid van de antwoorden is moeilijk te bepalen en de respondenten kunnen de vragen verschillend interpreteren (waardoor een zekere mate van subjectiviteit insluip). Verder zijn onderzoekers zich bij het opstellen van de enqueter soms niet bewust van saillante kwesties die spelen, waardoor ze belangrijke elementen weglaten. Het is dus nuttig de interviews te sturen of af te bakenen, als tijd en middelen dit toelaten.

Wat kan ik met deze methode?

- Het belang van de visserij voor het besef van plaats bepalen.
- Het belang van de visserij voor het besef van plaats vergelijken in verschillende landen of streken.
- Inzicht krijgen in de opvattingen van mensen die leven en werken in kustgemeenschappen over de visserijsector in hun gemeenschap.

Kader 11: Overwegingen bij het uitvoeren van een enquête

Bij het plannen van een enquête moet men er rekening mee houden dat elke methode een bepaalde hoeveelheid geld en tijd kost.

Per post: Dit is vaak de duurste optie vanwege de kosten: porto, personeel voor het klaarmaken van mailings, drukwerk, papier en enveloppen en eventueel de aankoop van mailinglijsten. De respons is meestal lager dan bij online of telefonische enquêtes, maar enquêtes per post zijn zeer nuttig als grootschalige, willekeurige geselecteerde enquête.

Online: Steeds populairder vanwege de lage kosten en omdat ze weinig tijd kosten. Soms zijn er kosten verbonden aan de webtool, maar veel webtools zijn gratis. Er moet personeel worden ingezet voor het maken en organiseren van de enquête, maar de uitvoering is geautomatiseerd en de gegevens kunnen rechtstreeks worden gedownload; handmatige invoer van gegevens is niet nodig. Leden van een populatie die geen toegang hebben tot internet komen dan echter niet aan bod en het kan moeilijk zijn om een willekeurige steekproef uit te voeren.

Telefoon: Het voordeel van telefonische enquêtes is dat de antwoorden redelijk snel kunnen worden verzameld, vergeleken met enquêtes per post. Indien nodig kan de onderzoeker de vragen uitleggen aan de respondenten. Telefonische enquêtes moeten echter kort zijn (maximaal 15 minuten) en complexe vragen moeten worden vermeden.

Face to face: Leveren vaak de meest representatieve resultaten op [6], omdat ze flexibel zijn en gemakkelijk aan te passen vanwege het directe persoonlijke contact met de respondenten. De kosten kunnen echter hoog zijn: drukwerk, reistijd van personeel naar de locaties en tijd om face to face enquêtes af te nemen. Andere mogelijke problemen zijn niet-representatieve geïnterviewden en respondenten die onder druk staan.

Casestudy

Het belang van de visserij voor het besef van plaats – vergelijking van Engeland, Frankrijk, België en Nederland

Respondenten uit alle vier landen toonden een sterk besef van plaats als het ging om hun emotionele band met de plaats waar ze wonen of werken, de betekenis ervan en de invloed op hun gedrag (figuur 24). Er waren echter enige significante verschillen tussen de landen: het gevoel daar thuis te horen en de emotionele gehechtheid aan hun woonplaats was het sterkst bij respondenten uit Engeland en België (gehechtheid aan plaats). Verder hadden respondenten uit Engeland een uitgesproken mening over de geschiktheid van de plaats voor het doen van de dingen waar ze het meest van genieten (afhankelijkheid van plaats).

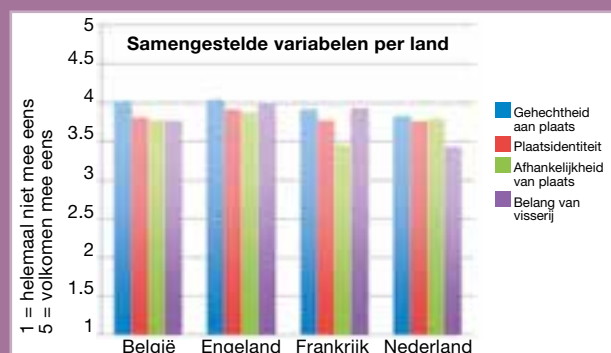
Respondenten in alle vier landen gaven aan dat de visserij belangrijk is voor het creëren van een besef van plaats. Er was echter een significant verschil tussen de landen wat betreft de betekenis van de visserij, waarbij de respondenten in Engeland een sterkere emotionele band met de visserij en besef van plaats zeiden te hebben (gehechtheid aan plaats) dan die in de andere landen.

Daarnaast werd de Likert-schaal ook gebruikt voor het beoordelen van de opvattingen van de respondenten over de betekenis van de visserij voor toerisme, erfgoed, sociale cohesie en voor het handhaven van een actieve visserijsector in de toekomst (figuur 25). Hier waren enige verschillen tussen de landen. Respondenten die vonden dat de visserij een belangrijke bijdrage levert aan het toerisme kwamen het vaakst uit Engeland, gevolgd door Frankrijk. Ook gaven respondenten uit Engeland en België vaker aan dat de visserij een belangrijke bijdrage levert aan het culturele erfgoed en dat het belangrijk is dat er een toekomst is voor de visserij. Ook valt op dat respondenten uit Nederland minder uitgesproken positief waren over de visserij dan die uit de drie andere landen.

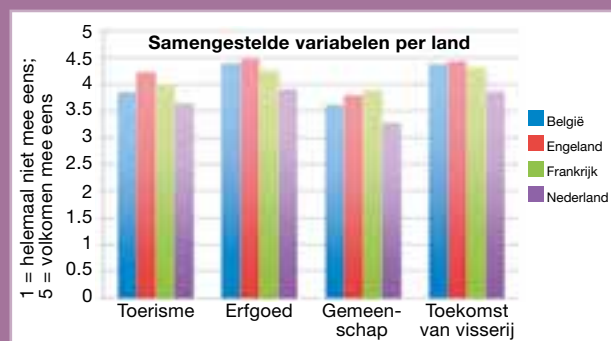
Deze samenvatting van de resultaten van de enquête geeft aan dat, ondanks de verschillen wat betreft structuur en activiteit van de visserijvloeden, inwoners en belanghebbenden in vissersgemeenschappen aan beide zijden van het Kanaal en de zuidelijke Noordzee een sterk besef van plaats hebben, ten dele door de invloed van de visserij. Voor de meerderheid van de respondenten is de visserij duidelijk niet alleen een economische activiteit die zorgt voor vis als voedsel en levensonderhoud voor degenen

die in de sector werkzaam zijn. De visserij is ook van sociale en culturele betekenis voor het besef van plaats, dat zowel gevormd wordt door de hedendaagse visserijpraktijk als door het rijke culturele visserijerfgoed. Dit is van belang voor de sociale cohesie en voor de identiteit van hen die wonen en werken in vissersplaatsen, maar ook voor het toeristische aanbod in deze kustplaatsen (dat op zijn beurt weer economische waarde heeft).

De volledige uitslag van de enquête is te vinden in het eindverslag [16], met een kopie van de volledige vragenlijst en meer bijzonderheden over de manier waarop de methode werd toegepast.

Figuur 24: Betekenis van de visserij voor gehechtheid aan plaats, identiteit van plaats, afhankelijkheid van plaats en het belang van de visserij (gemiddelde opgetelde scores Likert-schaal). Een hoge score (d.w.z. 3,5 of hoger) betekent dat de respondent het in hoge mate eens is met de stelling.

Figuur 25: Belang van de visserij voor toerisme, erfgoed, gemeenschap en visie op de toekomst van de visserij (gemiddelde opgetelde scores Likert-schaal). Een hogere score (d.w.z. 3,5 of hoger) betekent dat de respondent het in hoge mate eens is met de stelling.

METHODE 2: Beoordelen van de betekenis van de visserij voor het besef van plaats van toeristen

Zoals het belangrijk is inzicht te krijgen in de betekenis van de visserij voor het besef van plaats van hen die wonen en werken in een visserijgemeenschap, zo is het ook belangrijk om te begrijpen of en hoe een actieve visserijsector invloed heeft op de ervaringen en het besef van plaats van bezoekers. In hoofdstuk 4 van de Toolkit worden twee economische benaderingen geschetst, met gebruikmaking van uitgesproken voorkeuren en keuze-experiment, om de betekenis van de visserij voor het toerisme te bepalen. Hier wordt door middel van een persoonlijke enquête specifiek vastgesteld wat de relatie is tussen de kustvisserij en het karakter van een plaats of het besef van plaats, en welke invloed deze relatie heeft op het toerisme in de streek.

Stap 1: Opstellen van vragenlijst: De vragenlijst bevatte primair 'gesloten' vragen (d.w.z. dat er maar een beperkt aantal antwoorden mogelijk is), om te onderzoeken wat mensen motiveert om een bepaalde plaats te bezoeken en de mate waarin de aanwezigheid van een vissersvloot bijdraagt aan hun toeristische ervaring. In dit geval werd de voorkeur gegeven aan gesloten vragen boven 'open' vragen (d.w.z. dat de respondent wordt gevraagd te antwoorden in zijn eigen woorden), zodat de gegevens statistisch geanalyseerd kunnen worden. Daarnaast zijn gesloten vragen sneller in te vullen, een belangrijke overweging voor

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

- Bij het enquêteren van toeristen is de tijd van het jaar een belangrijke overweging. Een enquête tijdens de zomervakantie, bijvoorbeeld, levert een andere steekproef van toeristen op dan een enquête in de herfst.
- Het is belangrijk de enquête uit te voeren op verschillende plaatsen binnen een casestudy, om toeristen te bereiken die aanwezig zijn bij verschillende activiteiten. Als er bijvoorbeeld alleen toeristen worden geënquêteerd langs de visserskade, geeft dat een vertekend beeld: meer antwoorden van toeristen die geïnteresseerd zijn in het kijken naar vissersboten.
- Zorg bij straatinterviews dat het invullen van de enquête niet meer dan 5 minuten duurt; anders verliezen de deelnemers hun interesse en maken ze de enquête misschien niet af.

straatinterviews bij het algemene publiek. De vragen waren opgesteld volgens de Likert-schaal (zie kader 10). Er werd gekeken naar de mate waarin de respondenten het eens waren met de stelling of belang hechtten aan een zaak; het juiste antwoord kon worden aangekruist in een gecodeerd vakje.

Stap 2: Uitvoeren van de enquête: De enquête werd uitgevoerd in zes casestudy-gebieden in Engeland, Frankrijk en België (zie figuur 26). Om te zorgen voor variatie in de types toeristen en hun belangstelling, werd de enquête gehouden op verschillende locaties zoals in de haven, op het strand en in winkelstraten. De enquête voltrok zich voornamelijk volgens de methode waarbij de interviewer/onderzoeker vragen stelt aan de respondent en zijn antwoorden noteert op het

enquêteformulier. Deze methode kost meer tijd dan wanneer de respondent het enquêteformulier zelf invult, maar de nauwkeurigheid is groter, omdat de kans op onvolledig ingevulde formulieren geminimaliseerd wordt.

Stap 3: Analyse van de enquête: Er werd een statistische analyse uitgevoerd met behulp van SPSS-software. Een voorbeeld van met deze methode verkregen resultaten is te vinden op pag 76 de casestudy in Oostduinkerke.

Wat kan ik met deze methode

- Vaststellen of en hoe de visserij bijdraagt aan het besef van plaats van toeristen.
- Het belang van de visserij als toeristische attractie vergelijken in verschillende kustplaatsen.

Figuur 26: Locaties van de casestudy's

Foto: Vince Bevan

Case study

Toerisme en garnalenvisserij te paard in Oostduinkerke, België

Foto: Vince Bevan

Oostduinkerke is een kustplaats in de Belgische streek West-Vlaanderen, een populaire toeristische bestemming die deel uitmaakt van de uitgestrekte Vlaamse kustlijn met zandstranden, maar ook bekend vanwege de zogenaamde 'Paardenvissers', vissers die te paard op garnalen vissen. In het verleden kwam deze manier van vissen voor langs de hele kust van Noord-Frankrijk via België tot aan Nederland, en ook in vele delen van Engeland. Oostduinkerke is echter de enige plaats ter wereld waar dit nog gebeurt; in 2013 kreeg het dorp de status van UNESCO Werelderfgoed vanwege zijn unieke immateriële culturele erfgoed.

De garnalenvisserij wordt uitgevoerd door getrainde paarden die, geleid door hun berijders, een klein sleepnet achter zich aan trekken. Omdat er veel kracht nodig is om de netten door het zand en het stromende water te slepen en het paard een rustig karakter moet hebben, worden er Brabanders gebruikt, traditionele Belgische trekpaarden die ongeveer 1000 kg (1 ton) wegen. Deze vorm van visserij voor eigen gebruik is nooit commercieel geworden, maar is nauw verweven met de identiteit van Oostduinkerke en zijn inwoners.

De toeristenenquête (voor beschrijving van de methode: zie pag. 74-75) werd uitgevoerd met 105 bezoekers, die gevraagd werd waarom ze voor Oostduinkerke gekozen hadden, wat ze vonden van het dorp als toeristische bestemming en van de Paardenvissers en de visserijsector.

De uitkomsten van de toeristenenquête laten zien dat de meeste bezoekers geïnteresseerd waren in het vissen te paard, waarbij 69% van de bezoekers het eens was met de stelling *"Ik ben hier gekomen om de Paardenvissers te zien"*. Uit de gegevens blijkt dat het voor sommige bezoekers zelfs de belangrijkste reden was voor een bezoek aan de streek, terwijl 12% van

de bezoekers Oostduinkerke niet zou hebben bezocht als de garnalenvissers er niet waren geweest. De bezoekers waardeerden ook de rol die de visserij speelt in de identiteit en het karakter van het dorp: 78% van de bezoekers was het eens met de stelling *"Als ik aan deze plaats denk, denk ik aan de Paardenvissers"* en 91% van de bezoekers was het ermee eens dat *"de aanwezigheid van de visserspaarden, het vistuig en andere visbenodigdheden op het strand draagt bij tot het karakter van deze plaats"*. Ook dacht men dat het verlies van de Paardenvissers een grote impact zou hebben op het dorp. 87% van de bezoekers was het eens met de stelling: *"Het verlies van de Paardenvissers zou een negatief effect hebben op de identiteit van deze plaats"*. De stelling waarover het grootste aantal respondenten het eens was, was: *"Het is belangrijk dat de garnalenvisserij te paard hier blijft"*. 93% van de respondenten was het eens met deze stelling. Het is interessant om op te merken dat geen enkele van de 105 geselecteerde bezoekers hier 'niet mee eens' of 'totaal niet mee eens' invulde. Dit is een sterke aanwijzing voor de grote mate van steun onder de bezoekers voor de Paardenvissers.

DEEL 3: Onderzoek naar de culturele betekenis van de kustvisserij door fotografie

Het bekende gezegde ‘een beeld zegt meer dan 1000 woorden’, in 1921 bedacht door Frederick R. Barnard, mag dan een cliché zijn, maar het gevoel dat men vaak met beelden iets beter duidelijk kan maken dan met woorden, geldt nog steeds. Beelden geven een visuele voorstelling van immateriële zaken die vaak moeilijk in woorden uit te drukken zijn. Fotografie kan een krachtig instrument zijn bij het onderzoeken en verspreiden van de culturele betekenis van de visserij. Beelden brengen een boodschap anders over dan tekst of cijfers [17]. In combinatie met andere methoden kan fotografie de vaak immateriële bijdrage van de kustvisserij aan een plaats visualiseren en waarderen.

Fotografie kan dienen als onderzoeksinstrument en als verspreidingsmethode, vooral in de context van beleid en praktijk. Als onderzoeksinstrument biedt fotografie niet alleen een visueel beeld van een object, persoon of plaats; men kan er ook bepaalde betekenissen mee in beeld brengen die anders misschien verborgen zouden blijven of moeilijk te verwoorden zouden zijn. Fotografie wordt al lang gebruikt in academische disciplines, zoals de visuele antropologie [18], de visuele etnografie [19] en de visuele sociologie [20]. Men kan er feiten mee verzamelen, waarnemingen vastleggen tijdens werkbezoeken. Fotografie kan expliciet deel uitmaken van de opzet en de analyse van het onderzoek, om immateriële betekenissen en waarnemingen zichtbaar te maken met behulp van methodologieën zoals de ‘visuele prikkelmethode’. In het verleden werd fotografie in sociaal onderzoek eerder gebruikt om de werkelijkheid weer te geven dan te interpreteren (de ‘realistische benadering’). Tegenwoordig ligt de nadruk meer op de betekenis van foto’s, die kan worden onderzocht met behulp van verschillende visuele prikkeltechnieken. Behalve als onderzoeksinstrument spelen foto’s ook een belangrijke rol bij het bekendmaken van conclusies van onderzoeken, problemen die speelden etc.

In dit deel van de toolkit wordt een combinatie van methoden beschreven die in het GIFS-project zijn gebruikt, om te laten zien dat fotografie niet alleen een onderzoeksinstrument is, maar ook een communicatiemiddel waarmee bepaalde onderwerpen onder de aandacht kunnen worden gebracht.

METHODE 1: Fotoproject 'Mensen, plaats, vis'

Als onderdeel van GIFS werd een fotoproject georganiseerd, genaamd 'Mensen, plaats, vis', om het gebruik van drie verschillende soorten fotografie te onderzoeken:

- Onderzoeksfotografie, om de relatie tussen culturele ecosystemendiensten en kustvisserij in kustplaatsen in beeld te brengen.
- Mensen die wonen of werken in een vissersgemeenschap werd gevraagd foto's te maken die lieten zien wat de visserij voor hen betekent.
- Een professionele fotojournalist kreeg opdracht om de verschillende vissersrijlandschappen en -activiteiten in de 2 Zeeën-regio in beelden vast te leggen.

Fotografie biedt niet alleen een visueel beeld van een object, persoon of plaats; men kan er ook bepaalde betekenissen mee in beeld brengen die anders misschien verborgen zouden blijven of moeilijk te verwoorden zouden zijn.

Fotografie door onderzoekers en door gemeenschap

Om in gesprek te komen met de plaatselijke bevolking, werden overal in het onderzoeksgebied van GIFS tentoonstellingen voor de gemeenschap georganiseerd. De tentoongestelde foto's waren gemaakt door twee hoofdonderzoekers in een aantal verschillende vissersplaatsen, en lieten zien op welke wijze de kustvisserij bijdraagt aan placemaking in kustgemeenschappen. De foto's waren gerangschikt aan de hand van thema's, geïnspireerd door het begrip 'culturele ecosystemendiensten' uit de Millennium Ecosystem Assessment. De categorieën waren esthetische waarden, culturele identiteit, onderwijs en kennis, erfgoedwaarden, inspiratie, sociale relaties, geestelijke en religieuze waarden en toerisme en recreatie. Door een verband te leggen tussen de kustvisserijfoto's en de culturele ecosystemendiensten, werd aangetoond dat de vissersrijsteden en vissersdorpen beïnvloedt op een wijze die door het algemene publiek soms niet wordt opgemerkt. Zo bevatten bijvoorbeeld straatnaambordjes, straatmeubilair en versieringen

op gebouwen verwijzingen naar de visserij: een bijdrage aan placemaking. De fototentoonstelling bleek geschikt voor onderzoek naar deze vaak verborgen of immateriële invloed van de visserij op vissersplaatsen.

De foto's van de onderzoekers werden echter gebruikt op een 'realistische' wijze: objecten, gebouwen en borden met betrekking tot de zeevisserij werden vastgelegd. Om inzicht te krijgen in de betekenis die de inwoners toekennen aan de kustvisserij, werd hen gevraagd foto's bij te dragen aan de tentoonstelling, met een korte begeleidende tekst waarin ze beschreven wat de afbeeldingen voor hen betekenen.

Foto: Vince Bevan

Figuur 27: Tentoonstelling in Oostende, België.

Foto: Vince Bevan

Figuur 28: Tentoonstelling in het National Maritime Museum, Falmouth, Engeland.

Professionele fotografie

Een professionele fotojournalist kreeg opdracht om foto's te maken in een aantal verschillende kustplaatsen in Engeland, Frankrijk, België en Nederland. Het doel was om de diversiteit van de landschappen en omgeving waarin de visserij zich afspeelt vast te leggen door het oog van een professionele fotograaf, om aandacht te vragen voor de rijke culturele waarde van de visserij, maar ook om een momentopname te maken van de visserij in het Kanaal en de zuidelijke Noordzee aan het begin van de 21st eeuw. De kracht van visuele afbeeldingen moet niet worden onderschat. De bedoeling was een visueel beeldarchief te creëren dat mensen letterlijk en figuurlijk zou doen stilstaan bij de afgebeelde onderwerpen. De foto's werden hier niet gebruikt om verschillende effecten te laten

zien of boodschappen van inwoners over te brengen. Deze keer was de benadering meer creatief; het belangrijkste beoordelingscriterium was dat het een prachtige foto moest zijn die de aandacht trok. Bij de voorbereiding was er veel discussie: men wilde geen overdreven romantisch beeld schetsen van het gevaarlijke en soms levensbedreigende vissersbestaan.

Als afsluiting werden de professionele foto's tentoongesteld, om aandacht te vragen voor het afwisselende visserijlandschap rond het Kanaal en de zuidelijke Noordzee. De foto's zijn online te bekijken op <http://gallery.gifsproject.eu/en>.

Waar helpt deze methode me mee?

- Met fotografie kan men mensen inzicht geven in onderlinge verbanden en relaties die anders misschien verborgen zouden blijven.
- Met fotografie kan worden onderzocht welke betekenis mensen toekennen aan een plaats (bv. met de 'visuele prikkelmethode').
- Met fotografie kan men prachtige afbeeldingen maken waarbij mensen letterlijk en figuurlijk stil blijven staan.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Deze methoden laten zien dat mensen de wereld anders zien door de lens van een camera. Foto's kunnen objecten en onderwerpen in beeld brengen die anders misschien onopgemerkt blijven in de hectiek van het dagelijks leven. Door het vastleggen van een beeld wordt een moment in de tijd bewaard; veel mensen kunnen het zien en erover nadenken. Fotografie is vormgeven aan de wereld die men waarneemt (zowel de fotograaf als de kijker). Fotografie legt een wereld bloot, maar creëert tegelijkertijd ook een wereld. Dit is van belang voor beleid en besluitvorming, want mensen waarderen alleen wat ze belangrijk vinden.

METHODE 2: Onderzoeken van de culturele waarden van de kustvisserij door 'photo elicitation'

Photo elicitation (de 'visuele prikkelmethode') is een methode waarmee men inzicht kan krijgen in de band die mensen hebben met een plaats. In dit onderzoek werd een erkende methode gebruikt die bekendstaat als PEI (*photo elicitation interview*), om te onderzoeken welke rol de kustvisserij hierbij speelt. De methode bestaat uit semi gestructureerde face to face interviews, waarbij foto's worden gebruikt om een gesprek uit te lokken. Dit gesprek kan vele vormen aannemen. De geïnterviewde kan worden gevraagd wat zijn eerste reactie is bij het zien van de foto, waarbij de foto wordt gebruikt als 'prikkel' voor een bepaald onderzoeksgebied. Er kan ook worden gevraagd wat de geïnterviewde vindt van de manier waarop het onderwerp op de foto is afgebeeld. Opgemerkt moet worden dat de foto's worden gebruikt als ondersteuning van het interview en op zichzelf niet dienen om gegevens te verzamelen. Ze kunnen echter helpen om diepere gedachten bij de respondent op te wekken dan mogelijk zou zijn met alleen gesproken woord.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Dit soort methodes kosten behoorlijk veel tijd; de onderzoeker moet tijd doorbengelen op de locatie van de casestudy voor het maken van de foto's en voor het afnemen van de interviews. Ook het uitschrijven van de interviews kan behoorlijk wat tijd kosten (afhankelijk van de kwaliteit van de opname en de typesnelheid van de onderzoeker kan het vier tot vijf uur duren om één uur interview uit te schrijven). Om de zaken te versnellen, kan men ervoor kiezen slechts een deel van de gegevens uit te schrijven. Daarbij gaan echter wel gegevens verloren, die al dan niet significant zijn, afhankelijk van de aard van het onderzoek.

In het GIFS-project werd gebruikgemaakt van de 'onderzoeker-fotograaf', waarbij de onderzoeker foto's maakt waarvan hij denkt dat ze onderwerpen vastleggen die te maken hebben met zijn onderzoeksvragen. Doordat de onderzoeker tijdens

het interview de controle heeft over de gebruikte foto's, kan hij het interview sturen in de richting van onderwerpen die relevant zijn voor het onderzoek. De foto's van de onderzoeker kunnen ook aspecten vastleggen waar de deelnemer mogelijk niet aan heeft gedacht, bv. een uitzicht waarmee hij is opgegroeid, maar dat hij altijd als vanzelfsprekend heeft beschouwd [21].

Stap 1: Locatie van casestudy en selectie van deelnemers: De eerste stap is het selecteren van locaties voor de casestudy en deelnemers voor het onderzoek. In dit geval werden er zes locaties geselecteerd: vier in Engeland, een in Frankrijk en een in België (zie figuur 26, pag. 75). Tien deelnemers per casestudy-locatie werd beschouwd als een geschikt aantal. In kwalitatieve onderzoeken geven de uitkomsten een diepgaand inzicht in een klein aantal deelnemers, dat eerder illustratief dan representatief is voor een bredere populatie. Het aantal deelnemers varieerde afhankelijk van de locatie, de beschikbaarheid en de bereidheid om deel te nemen. Onder de geïnterviewden waren actieve vissers, maar ook inwoners zonder enige band met de visserij. Ook werden leden van de kustwacht geïnterviewd, gemeente- en dorpsraden, ondernemers uit de toeristische sector, groothandelaren in vis, de Britse reddingsmaatschappij RNLI, vertegenwoordigers van de detailhandel in zeeproducten, aanbieders van toeristische accommodatie, organisaties ter bevordering en ondersteuning van de kustvisserij, restauranteigenaren, vertegenwoordigers van maatschappelijke groeperingen en onafhankelijke inwoners. In totaal deden er 66 mensen mee aan deze gesprekken, die goed ontvangen werden in de onderzochte gemeenschappen.

Stap 2: Foto's maken: Als de locaties van de casestudy's uitgezocht zijn, moet de onderzoeker de voor het interview benodigde foto's maken. In dit geval bevatten de foto's de zes thema's die in de Millennium

Wat kan ik met deze methode?

- Vaststellen van welke culturele diensten mensen profiteren door de aanwezigheid van visserij.
- Foto's gebruiken om met mensen in gesprek te raken en hun opvattingen over waar ze wonen en werken te weten te komen.

Ecosystem Assessment [4] 'culturele diensten' worden genoemd:

- Culturele identiteit: de culturele band tussen mensen en hun omgeving op dit moment.
- Erfgoedwaarden: 'herinneringen' in het landschap aan vroegere culturele banden.
- Geestelijke diensten: spirituele, religieuze of een andere vorm van geestelijke inspiratie die geput wordt uit een ecosysteem.
- Inspiratie: het gebruik van natuurlijke motieven of artefacten in de kunst, folklore enzovoort.
- Esthetische waardering: van natuurlijke en gecultiveerde landschappen.
- Recreatie en toerisme: het gebruik van natuurlijke en gecultiveerde landschappen voor vrijetijdsbesteding.

Om het interview voor de deelnemers zinvol en interessant te maken, werd van alle casestudy-locaties een unieke set foto's gemaakt. In alle foto's werden op een of andere wijze de bovengenoemde thema's vastgelegd.

Stap 3: Handleiding voor interviews samenstellen:

Voor er wordt begonnen met de semigestructureerde interviews, moet er een 'interview-handleiding' worden gemaakt. Hierin staan geen specifieke vragen, maar een beschrijving van de belangrijkste thema's of onderwerpen die de onderzoeker wil behandelen in het interview. Zo staat het de interviewer vrij om per interview bepaalde onderdelen te veranderen, zoals de formulering van de vragen of de volgorde waarin de foto's worden getoond. Omdat semigestructureerde interviews vaak meer aanvoelen als een 'conversatie' dan gestructureerde interviews, bieden ze ook gelegenheid voor onderzoek naar relevante onderwerpen waaraan de onderzoeker niet had gedacht, maar die naar voren komen tijdens het gesprek. Alle interviews werden opgenomen (met toestemming van de deelnemers).

Stap 4: Analyse van de interviews: Als de opnames van de interviews zijn uitgeschreven, worden ze thematisch geanalyseerd (zie kader 6 over thematische analyse, pag. 34). In dit geval werd NVivo, een softwareprogramma voor kwalitatieve analyse, gebruikt om de gegevens te ordenen bij de thematische codering.

Een voorbeeld van uitkomsten die deze methode kan opleveren, is te vinden op pag. 82-83 (de casestudy in Oostduinkerke).

Casestudy

Onderzoek naar culturele waarden in Oostduinkerke, België

In Oostduinkerke (zie pag. 76 voor een beschrijving van de locatie van de casestudy) werden de culturele waarden van de inwoners onderzocht met behulp van de visuele prikkelmethode. De uitkomsten lieten zien dat de kustvisserij volgens alle deelnemers een sleutelrol speelt in de culturele identiteit van Oostduinkerke en zijn inwoners, en daarnaast een waardevolle bijdrage levert aan erfgoed, geestelijke diensten, inspiratie, esthetiek, recreatie en toerisme. De inwoners spraken vaak vol trots over hun diepgevoelde emotionele gehechtheid aan de zee en de Paardenvissers (garnalenvissers te paard), wat het grote belang illustreert van de visserij voor de plaats en de gemeenschap. Hieronder volgt een indruk van de conclusies die dit soort methoden kunnen opleveren.

Culturele identiteit

Alle deelnemers noemden de grote betekenis van de Paardenvissers voor de culturele identiteit van het dorp en zijn inwoners. Ze vertelden dat zijzelf en de gemeenschap als geheel trots zijn op deze vorm van visserij: 'Ik ben trots op de garnalenvissers. De hele gemeenschap is trots op onze vissers. Zij hebben onze gemeenschap opgebouwd.' De Paardenvissers zijn bijna plaatselijke beroemdheden: 'Veel mensen kennen de Paardenvissers bij naam, ook al kennen ze hen niet persoonlijk.' Twee deelnemers merkten op dat de naam van het dorp vaak in verband gebracht wordt met deze activiteit, en dat deze vorm van visserij een soort merknaam voor het dorp is geworden: 'Als we mensen vragen of ze wel eens van Oostduinkerke gehoord hebben, dan zeggen ze: Ja, daar zijn de garnalenvissers te paard.' En: 'Als je de naam

Oostduinkerke noemt, komt het gesprek altijd op de garnalenvissers te paard.'

Ook gaven veel deelnemers blijk van een diepgevoelde emotionele band met deze activiteit, die ze beschreven als een levend, organisch onderdeel van het dorp: 'Het is belangrijk voor me, ik wil het koesteren en bewaren. Het is het kloppende hart van Oostduinkerke.' En: 'Het leeft onder de mensen.'

Erfgoedwaarden

Alle deelnemers gaven aan dat ze het erfgoed en de geschiedenis van de garnalenvisserij te paard heel belangrijk vonden voor het dorp. Velen vonden het erfgoed ook belangrijk voor de toekomst: 'Willen de vissers een toekomst hebben, dan moeten we naar het verleden kijken en ervan leren.' Anderen noemden het erfgoed een manier om 'ons te herinneren waar we vandaan komen', terwijl één deelnemer sprak over de noodzaak om tradities in ere te houden omdat het werk van de Paardenvissers zo uniek is: 'Deze vorm van visserij is een prachtige traditie.'

Geestelijke diensten

De deelnemers voelden zich nauw verbonden met de Paardenvissers, wat weerspiegeld werd in de vele opmerkingen met betrekking tot de geestelijke diensten die werden verkregen door de visserij. Als het ging om de Paardenvissers zelf, spraken velen over even weg zijn uit de werkelijkheid en de rust die men ervaart als men zich op of bij de werkpaarden bevindt: 'Het grote paard is gemakkelijker en je zit er lekkerder op, maar als je niet gewend bent om met paarden om te gaan, lukt het niet. Zelf vind ik het heel rustgevend, het mooiste wat er is.' En: 'In het water ben ik in mijn eigen wereldje. Heerlijk!' Sommigen noemden het enthousiasme rond deze activiteit en hoe de geestdrift van de vissers overslaat op de gemeenschap: 'Dit zijn mensen die al hun tijd doorbrengen op het strand. Ze voelen zich nauw verbonden met de zee, het vissen te paard is hun passie. Ze willen elke dag in contact staan met de zee; ze kunnen niet zonder de zee.'

Inspiratie

Door de eeuwen heen zijn veel kunstenaars geïnspireerd door de Paardenvissers. Eén inwoner sprak langdurig over de vele verschillende tekeningen, beelden, foto's en schilderijen die zijn gemaakt van de vissers te paard. Trots en geestdriftig legde men

uit hoe de Belgische kust aan het begin van de 20e eeuw was 'ontdekt' door landschapsschilders, die speciaal naar Oostduinkerke kwamen om de Paardenvissers te schilderen terwijl ze aan het werk waren. Velen betaalden voor hun kost en inwoning met schetsen en schilderijen, en verscheidene werken van bekende kunstenaars zijn nog steeds in het bezit van Oostduinkerkse families, die ze koesteren.

Recreatie en toerisme

Alle inwoners die betrokken waren bij dit onderzoek erkenden de betekenis van de Paardenvissers voor de toeristische sector in het dorp. Over de fundamentele relatie tussen de twee werd door sommigen opgemerkt: 'Deze vorm van garnalenvisserij is ook voor het toerisme en de economie heel erg belangrijk, omdat er veel mensen naar komen kijken.' Anderen vertelden hoe ze de balans in de loop der jaren hadden zien verschuiven: 'Vroeger was de visserij belangrijker dan het toerisme, maar nu is dat omgekeerd.' Eén inwoner vertelde dat de toeristische sector zo afhankelijk is van de Paardenvissers, dat de gemeenteraad de vissers subsidieert om het bezoekersaantal op peil te houden: 'Van mei tot oktober zijn er geen garnalen om te vangen, maar toch gaan de Paardenvissers het water in, alleen voor de toeristen.'

DEEL 4: De bijdrage van vrouwen aan de sociale cohesie in kustvisserijgemeenschappen

Sociale cohesie is tegenwoordig een belangrijk thema in sociaal beleid. Volgens de Verenigde Naties is sociale cohesie het cement van de samenleving. In de visserij spelen vrouwen allerlei rollen, waarmee ze een belangrijke bijdrage leveren aan de sector en de vissersgemeenschap. De bestaande kennis over vrouwen in de huidige Europese visserij is echter ontoereikend, wat gevolgen heeft voor het beleid en de praktijk. Ook de Europese Unie is van mening dat de rol van vrouwen in de visserij in hoge mate onbelicht of onderbelicht is gebleven [22].

Daarom had het GIFS-project als doel inzicht te krijgen in de rol van vrouwen in de Europese visserij en hun bijdrage daaraan, door het beantwoorden van twee fundamentele vragen:

- Welke rol spelen vrouwen vandaag de dag in de visserij in Europa?

- Hoe draagt deze rol bij tot de cohesie van de vissersgemeenschap in de streek?

Het onderzoek laat zien dat de deelname van vrouwen aan de visserij groot is en dat hun activiteiten als individu en/of in groepsverband significant bijdragen aan de sociale cohesie – het cement dat gezinnen en gemeenschappen in kuststeden en -dorpen bij elkaar houdt. De geschetste methode is bedoeld om de rol van vrouwen in vissersgemeenschappen te achterhalen. Het onderzoek kan worden uitgevoerd op plaatselijk, maar ook op een breder, landelijk niveau.

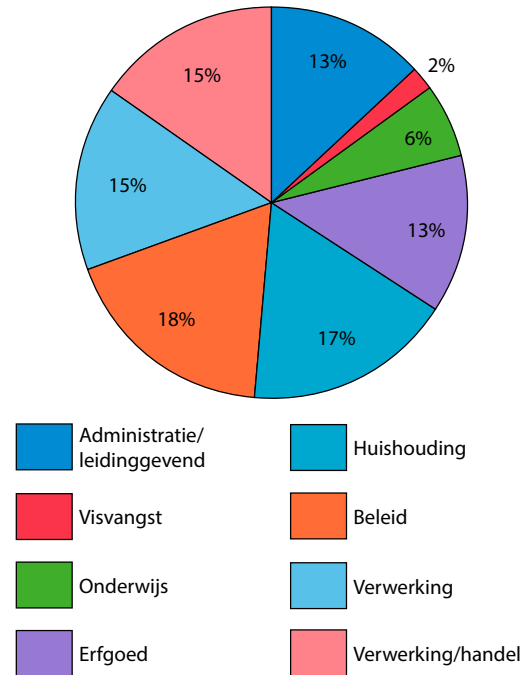
Stap 1: Literatuuronderzoek: Het onderzoek begon met een uitgebreid literatuuronderzoek van een groot aantal verschillende publicaties op twee hoofdgebieden: vrouwen in de visserij en sociale cohesie. Hierdoor was het onderzoeksteam op de hoogte van de bestaande kennis over deze twee belangrijke aspecten, wat nuttig was bij het formuleren van de algemene onderzoeksvragen (zoals hierboven beschreven) en de aanpak van het veldwerk.

Stap 2: Beslissen over de aanpak: Er werd gekozen voor een kwalitatieve methode voor het verzamelen van primaire gegevens; om de opvattingen en ervaringen van vrouwen met betrekking tot hun rol in en bijdrage aan de visserij te weten te komen, werd met name gebruikgemaakt van semi gestructureerde interviews. Daarnaast werden gegevens verzameld in de bezochte steden en dorpen door middel van focusgroepen en deelnemersobservatie.

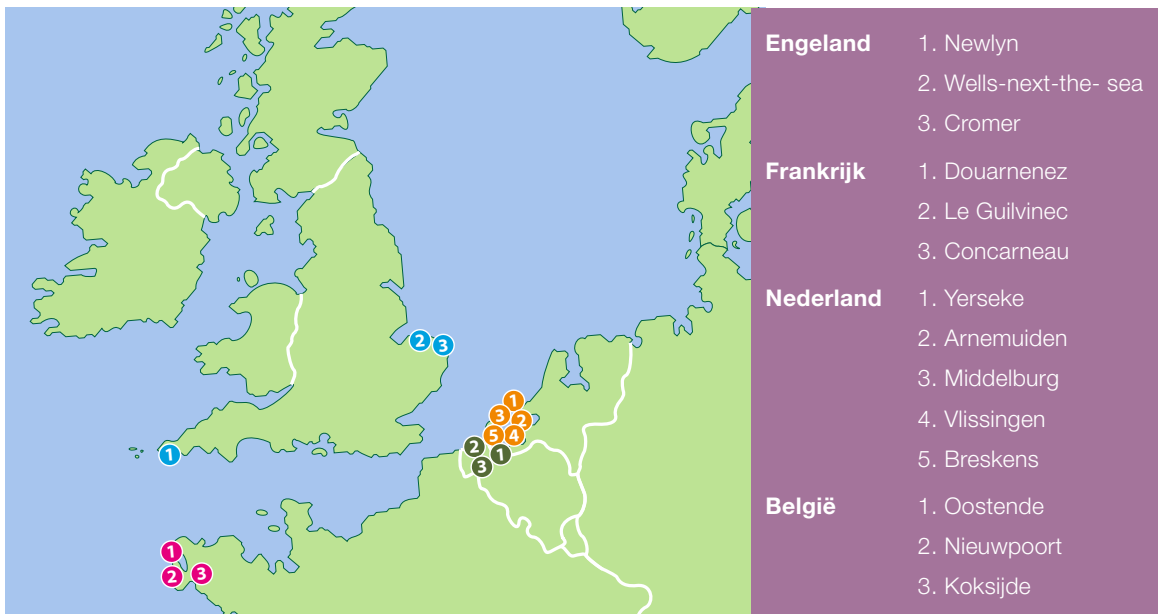
Stap 3: Selectie van locaties en deelnemers: Er werd veldwerk verricht in veertien kustplaatsen in Engeland, Frankrijk, België en Nederland (zie figuur 29). Deze locaties werden geselecteerd vanwege hun historische en hedendaagse banden met de visserij, maar ook uit praktische overwegingen, waarbij het vooral ging om de beschikbaarheid van belangrijke zaken als plaatselijke kennis, contacten, taal en toegankelijkheid.

In totaal werden er in 2012 en 2013 105 interviews afgenomen in de vier landen (Engeland: 29, Frankrijk: 29, België: 14, Nederland: 33). De meeste geïnterviewden (78%) waren vrouwen, maar er deed ook een aantal mannen mee aan het onderzoek: zij waren partner, collega of leidinggevende van een vrouw. De geïnterviewde vrouwen kwamen uit verschillende sectoren van de visserij, zoals de visvangst, handel, verwerking, administratie/leiding etc.; zie figuur 30.

Activiteiten van geïnterviewde vrouwen (totaal aantal = 105)

Figuur 30: Verdeling naar activiteit van de vrouwen die werden geïnterviewd voor het onderzoek.

Figuur 29: Locaties voor veldwerk bij casestudy's over vrouwen in de visserij.

Figuur 31: Geval waarin een individueel interview veranderde in een groepsinterview, Arnhem, 2013 .

Stap 4: Verzamelen van primaire gegevens – interviews en focusgroepen:

De meeste interviews waren semi gestructureerd. Het onderzoeksteam ontdekte dat deze methode vooral effectief was 'om de gebeurtenissen en de sociale wereld te zien door de ogen van degenen die bestudeerd werden' (pag. 399) [23]. In overeenstemming met het open karakter van dit type interview bereidde het onderzoeksteam geen specifieke vragen voor, maar werd er een 'interviewhandleiding' gebruikt (zie kader 5, pag. 34). Hierdoor was enige flexibiliteit mogelijk, zowel in de onderwerpen als in de opzet van het interview. Tijdens het interview met een vissersvrouw, bij haar thuis in het vissersstadje Arnhem (Nederland), kwam bijvoorbeeld haar echtgenoot thuis en daarna kwam hun dochter langs (figuur 31). In dit geval veranderde het individuele interview dus in een groepsinterview.

Het onderzoeksteam maakte, naast interviews, ook gebruik van focusgroepen. In een focusgroep kan worden vastgelegd hoe individuen in groepsverband reageren op elkaars zienswijzen en een gemeenschappelijke zienswijze vormen door de interactie die plaatsvindt in de groep. In Arnhem, bijvoorbeeld, leidde het onderzoeksteam een focusgroep, de 'Damesdenktank', met behulp van de plaatselijke GIFS-partners (voor bijzonderheden over de Damesdenktank: zie pag. 90 in deel 5). Met deze methode kon het team kennis vergaren over de organisatie en de werking van dit vrouwennetwerk van onderop, en over de manier waarop vrouwen fungeren als 'cement' voor de familie en de gemeenschap door hun activiteiten in de stad.

Figuur 32: Interview met een vissersfamilie in Arnhem, 2012.

Stap 5: Verzamelen van aanvullende informatie – deelnemersobservatie:

Bij het onderzoek naar een groep vissersvrouwen in Engeland werd als aanvulling op de interviews gebruikgemaakt van 'deelnemersobservatie' of 'micro-etnografie' als onderzoeksmethode.

Voor etnografisch onderzoek moet er vaak lange tijd 'in het veld' worden doorgebracht: in een organisatie, een gemeenschap of een groep. Het is echter ook mogelijk een vorm van micro-etnografie uit te voeren. Hierbij wordt de aandacht gericht op een bepaald aspect van een onderwerp en hoeft er slechts korte tijd te worden doorgebracht in de desbetreffende organisatie of groep [24].

Viswijvenkoor

Deze vrouwengroep werd gevormd nadat een van de vrouwen haar man, een visser, in 2008 op tragische wijze verloren had op zee. De vrouw kreeg praktische en emotionele steun van de Fishermen's Mission toen haar gezin leed onder armoede, wanhoop en verdriet.

Om iets terug te doen voor de Mission, richtte ze het Fishwives Choir (Viswijvenkoor) op. Ze vertelde over het koor op de sociale netwerken Facebook en Twitter, en al gauw kwam ze in contact met vrouwen uit heel Groot-Brittannië, die een relatie hadden met een visser, in de commerciële visserij werkten of uit een vissersfamilie kwamen [3].

Foto: Minghua Zhao & Esther Copete

Figuur 33: Onderzoekers nemen deel aan een koorrepetitie met een groep vissersvrouwen, Hastings, april 2013.

In dit onderzoek wist het onderzoeksteam toegang te krijgen tot het Viswijvenkoor door het vertrouwen te winnen van de leidsvrouw, die fungeerde als poortwachter. Eerst trokken twee onderzoekers twee dagen lang op met de groep, toen het koor in Hastings bijeenkwam om te repeteren voor de BBC. De onderzoekers lieten zich 'onderdompelen' in deze groep, zongen met hen in het koor, spraken met hen in regionale groepjes, interviewden hen afzonderlijk, dronken en aten met hen in pubs en restaurants en

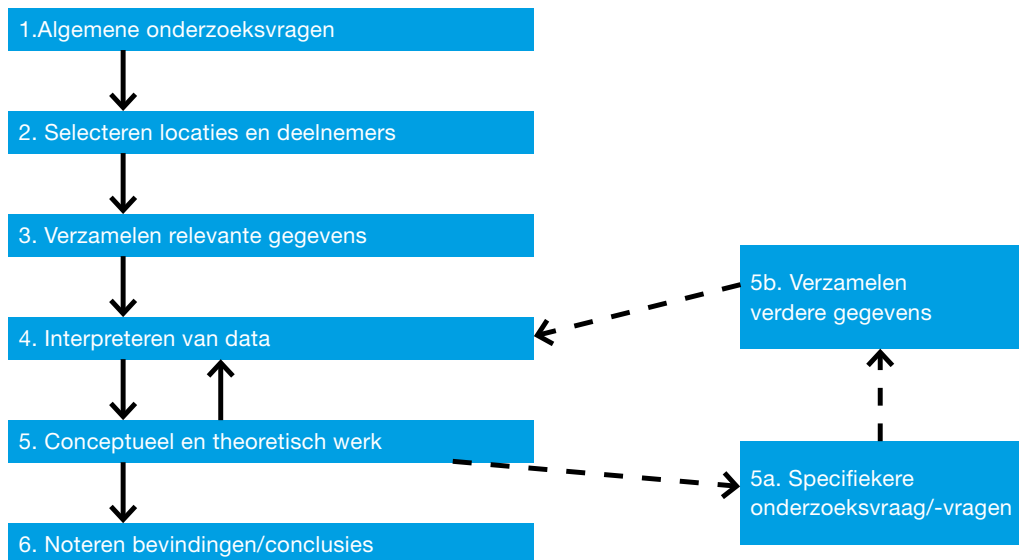
verbleven in hetzelfde hotel. Het doel was inzicht te krijgen in de organisatie, de werking ervan en de ontwikkeling van dit vrouwen netwerk van onderop in een kustvisserijgemeenschap.

Het onderzoeksteam speelde een openlijke rol in een gesloten setting als gedeeltelijk participerende observators. Dat wil zeggen dat de identiteit van de onderzoekers bekend was bij de groep en dat observatie niet per se de belangrijkste bron van gegevens was. Er werden ook vrouwen uit de groep geïnterviewd en deze interviews werden een significante bron van gegevens voor het onderzoek.

Hierboven zijn de belangrijkste stappen geschetst voor de onderzoeksopzet en de primaire gegevensverzameling. De onderzoeksactiviteiten werden hoofdzakelijk uitgevoerd door het volgen van stap 1-5, zoals getoond wordt in figuur 35. De praktijk bleek echter ingewikkelder, vooral tussen stap 4 en stap 5, waar een intensieve interactie plaatsvond tussen de interpretatie van gegevens, de conceptualisatie van het werk en de verzameling van aanvullende gegevens. Voor het noteren van de bevindingen en conclusies (stap 6) is het onvermijdelijk dat men steeds terugkeert naar de gegevens die in vorige fases verzameld zijn om deze te interpreteren.

Figuur 34: GIFS-onderzoeker (achterste rij, midden) 'ondergedompeld' in een groep vissersvrouwen, Hastings, april 2013 (Bron: Fishermen's Mission, zie <http://www.fishermensmissie.org.uk/the-deep.html>, geraadpleegd op 31 mei 2014).

Figuur 35: De belangrijkste stappen in het onderzoek (aanpassing van [22], pag. 384).

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Het afnemen van face to face diepte-interviews kost veel tijd en geld en ook is er ondersteuning nodig voor lokale kennis, contacten, taal en zelfs vervoer. Met veel hulp van de GIFS-partners in de vier landen en met plaatselijke contacten wist het onderzoeksteam deze moeilijkheden te overwinnen, maar het is wel een belangrijke overweging bij het opzetten van een dergelijke methodologische aanpak.

Wat nu volgt, is een korte samenvatting van een aantal conclusies, waaruit blijkt hoe belangrijk vrouwen-netwerken zijn voor vissersplaatsen.

Vrouwen in vissersgemeenschappen aan beide zijden van het Kanaal blijken actief betrokken te zijn bij allerlei visserijsectoren. Ze zijn bemanningslid op een vissersboot, kok, boekhouder, helpen vissers door het schip schoon te maken of de administratie te doen; ze sorteren, fileren en verpakken vis in visverwerkingsbedrijven; ze kopen en verkopen vis op de markt als handelaar enz. Veel van deze rollen werden traditioneel vervuld door vrouwen zonder passende erkenning en beloning, maar we vonden ook vrouwen met belangrijke banen en een grote verantwoordelijkheid als kapitein, ondernemer, hoofd van een scheepvaartmuseum, hoofd van een gemeentelijke afdeling cultuur en erfgoed in

een vissersplaats enz. De herstructurering van de kust-economie heeft nieuwe werkgelegenheid voor vrouwen gecreëerd. Zo trekt het toerisme een groot aantal vrouwen voor het geven van demonstraties, als toeristische gids, administrateur of manager in steden en dorpen aan de kust. Een van de belangrijkste bevindingen van dit project is dat er zo veel enthousiasme leeft voor het oprichten van groepen en netwerken. De Damesdenktank in Arnemuiden en het Viswijvenkoor in Engeland zijn daarvan toepasselijke voorbeelden. Deze netwerken brengen niet alleen vrouwen bij elkaar, maar ook hun gezin en hun gemeenschap, wat weer kan leiden tot solidariteit, een sterker besef van plaats en gemeenschap en mensen die hun lot in eigen handen nemen

Alle resultaten en conclusies van dit onderzoek zijn te vinden in het eindverslag (<http://www.gifsproject.eu/wiki/>).

Wat kan ik met deze methode?

Met de hier gepresenteerde methoden kan onderzoek worden gedaan naar de rol en bijdrage van vrouwen in vissersgemeenschappen. De methoden kunnen worden gerepliceerd en op verschillende schaal worden uitgevoerd, plaatselijk, landelijk of internationaal.

DEEL 5: Place branding en place making: visserijergoed in Arnemuiden, Nederland

Door Gerard van Keken

Als onderdeel van het GIFS-project vond een programma van place branding, place making en stadsvernieuwing plaats in het historische stadje Arnemuiden in Nederland. Het onderzoek richtte zich op identiteit, plaatsbesef en Arnemuiden als merk. Ook werd er geïnvesteerd in herinrichting, straatkunst en steun van de lokale gemeenschap bij het zoeken en ontwikkelen van nieuwe economische initiatieven, gebaseerd op het visserijergoed

van Arnemuiden. Deze casestudy laat zien hoe onderzoek naar identiteit, cultuur, branding, place making en verstandige stadsvernieuwing, in overleg en samenwerking met de lokale gemeenschap, kan helpen om een dorp of stad aantrekkelijker te maken om in te wonen, te werken of om te bezoeken.

Arnemuiden en zijn visserijgeschiedenis

Arnemuiden is een klein stadje in de provincie Zeeland in het zuidwesten van Nederland; het heeft 5000 inwoners en een lange geschiedenis. Toen het gesticht werd aan het begin van de 13e eeuw, was Arnemuiden gelegen aan de rand van het eiland Walcheren, dicht bij de zee (figuur 37). In de loop van de tijd werd Arnemuiden een belangrijke handelsstad

Kader 12: Strategieën voor place branding en place making

Hoe wordt een plaats een merk? Het doel van place branding is het creëren van een specifieke, onderscheidende identiteit voor een dorp of stad en een uniek besef van plaats, en daarmee een goed imago en een positieve reputatie. Cultuur binnen (regionale) identiteit is een belangrijk uitgangspunt. Plaatsen, verschillen van elkaar door culturele differentiatie Volgens Anholt [2] is cultuur een unique selling point (USP) en een directe afspiegeling van het unieke karakter van een plaats.

Hofstede's operationalisering van het begrip 'cultuur' [5] is bijzonder nuttig bij het beschrijven van de cultuur van een plaats [7]. Hij onderscheidt vier elementen in een cultuur:

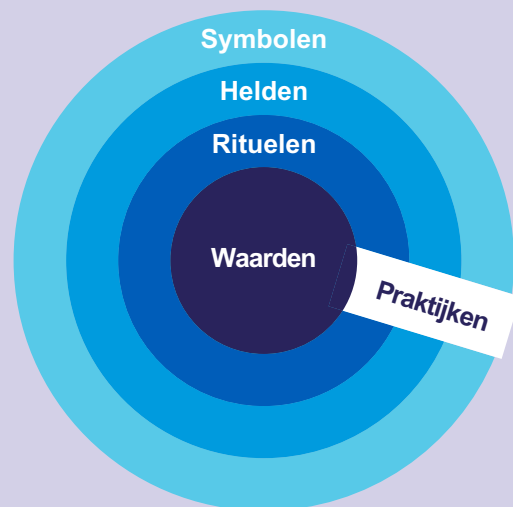
- symbolen, de meer oppervlakkige elementen van een cultuur;
- helden, rolmodellen;
- rituelen, gedragscodes, manieren waarop we omgaan met alledaagse of jaarlijkse gebeurtenissen, om iets te vieren of uitdrukking te geven aan onze rouw en onze waarden, de collectieve voorkeur voor de ene gedragslijn boven de andere;
- waarden, gevoelens in een bepaalde richting.

Het behouden en ontwikkelen van de identiteit van een plaats, dat wat de plaats anders maakt en het gevoel dat die plaats opwekt wordt place making genoemd en is sterk verbonden met place branding. Bij place making gaat het om het ontwikkelen van een product of dienst. Dit wordt duidelijk als men inspanningen en investeringen onderverdeelt in 'orgware', 'hardware', 'software' [1] en 'virtual ware'. 'Orgware' heeft te maken met hoe zaken georganiseerd zijn, 'hardware' verwijst naar materiële zaken, 'software' naar het immateriële en 'virtual ware' verwijst naar alles in de virtuele wereld.

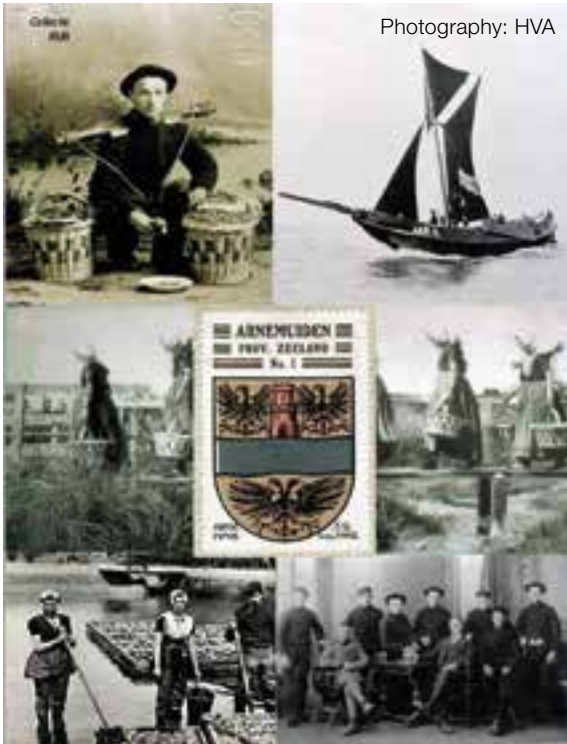
De rol van mensen, met name inwoners, moet niet worden vergeten als we het hebben over identiteit en place branding. Zowel bij identiteit als bij brand spelen zij een hoofdrol. Duurzame place branding en place making moeten zijn geworteld in het beeld dat inwoners van zichzelf hebben en in hun ambities en vaardigheden. Zo kan het unieke karakter van een plaats worden versterkt, waardoor deze aantrekkelijker wordt om in te wonen en om te bezoeken.

De rol van mensen, met name inwoners, moet niet worden vergeten als we het hebben over identiteit en place branding. Zowel bij identiteit als bij brand spelen zij een hoofdrol. Duurzame place branding en place making moeten zijn geworteld in het beeld dat inwoners van zichzelf hebben en in hun ambities en vaardigheden. Zo kan het unieke karakter van een plaats worden versterkt, waardoor deze aantrekkelijker wordt om in te wonen en om te bezoeken.

Twee andere structurele dimensies die van grote invloed zijn op de identiteit van een plaats, zijn de ligging en de geschiedenis. Vooral laatstgenoemde, want de geschiedenis is een onmisbare en oneindige bron van kennis met betrekking tot de identiteit van een plaats.

Figuur 36: Hofstede's ui-model van cultuur

Figuur 38: Visserijcultuur en geschiedenis van Arnhemuiden .

met een haven waar tot de 16e eeuw veel schepen aanmeerden. De nabijgelegen stad Middelburg (15.000 inwoners) groef in 1532 een kanaal van Middelburg naar de open zee. Als gevolg daarvan slibde de haven van Arnhemuiden dicht en de stad werd verwoest tijdens de Tachtigjarige Oorlog met Spanje, in 1572. Voor Arnhemuiden was de periode van bloei en rijkdom voorbij en gedurende de gehele Nederlandse Gouden Eeuw (de 17e eeuw) werd Arnhemuiden overschaduwd door Middelburg.

Foto: F.W. van Loon

Een van de bedrijfstakken waardoor Arnhemuiden aan de armoede wist te ontsnappen en zijn trots wist te hervinden in de 19e eeuw, was de visserij. Vanaf het midden van de 18e eeuw had Arnhemuiden een scheepswerf, waar honderden vissersschepen werden gebouwd. De visserij en garnalenvangst werden zo belangrijk, dat in 1870 tweederde van de 1675 inwoners van Arnhemuiden in deze sector de kost verdiende. De aanleg van een spoorlijn die het eiland Walcheren verbond met het vasteland in 1872, en daarna de bouw van een dam als onderdeel van de Nederlandse Deltawerken in 1961, betekenden echter het eind van de visserijfaciliteiten in Arnhemuiden en van de aanwezigheid van een vissersvloot in de haven. Arnhemuiden raakte zijn rechtstreekse verbinding met de zee kwijt, de Arnhemuidse vissersvloot heeft nu zijn thuishaven in Vlissingen.

In Arnhemuiden gebruikte methoden

Gemeenschapsbesluitvorming: De eerste stap in het proces was samenwerken met de inwoners van Arnhemuiden, hen enthousiasmeren en inspireren, laten nadenken over de toekomst van hun stad en het beeld ze van Arnhemuiden wilden schetsen. Ze werden geholpen bij het herstellen van het contact met hun visserijgeschiedenis en het in beeld brengen ervan. Alle activiteiten en initiatieven kwamen vanuit de gemeenschap en werden door de gemeenschap gesteund. Ze waren gebaseerd op de traditionele kernkwaliteiten en -waarden van de vissersgemeenschap en er werd maximaal gebruik gemaakt van het beschikbare sociale, culturele en economische kapitaal binnen de bevolking.

Vijftien inwoners wisselden gedachten en ideeën uit over de toekomst van Arnhemuiden. Opmerkelijk was dat de meerderheid van de aanwezigen vrouw was.

Figuur 37: Arnhemuiden met zijn drukke haven in de 16e eeuw (links) en Arnhemuiden (1) en Middelburg (2) (rechts).

Figuur 39: De Damesdenktank in Arnemuiden.

De vrouwen hadden een verschillende achtergrond, maar allemaal voelden ze zich sterk verbonden met Arnemuiden en wilden ze helpen om plannen te maken en hun ideeën verder te ontwikkelen. Samen richtten ze de 'Damesdenktank' op. De Damesdenktank wordt gesymboliseerd door vrouwen in klederdracht. Arnemuiden is een van de weinige plaatsen in de provincie Zeeland en in Nederland waar enkele vrouwen nog iedere dag klederdracht dragen. De symbolische waarde van deze klederdracht en dus van de Damesdenktank is zeer hoog; ze vormen de basis van de besluitvorming in de gemeenschap.

De vrouwen begonnen met nadenken over hun toekomst door terug te kijken in de geschiedenis van Arnemuiden. Ze maakten plannen om de economische positie van Arnemuiden te versterken en bedachten nieuwe economische activiteiten met een toegevoegde waarde, die het gevoel van trots vergrootten. Meer dan drie jaar lang hielden ze talrijke sessies, waarin ze samen met andere deelnemers, zoals ondernemers, het museum, de scheepswerf, clubs en, last but not least, de inwoners van Arnemuiden ideeën ontwikkelden om Arnemuiden een besef van plaats te geven dat de inwoners en toekomstige bezoekers herinnert aan de rijke geschiedenis van de stad. Hun culturele erfgoed was een belangrijke inspiratiebron voor het ontwerp

van zaken als mode/kleding, huishoudelijke artikelen, architectuur, kunst en cultuur. Maar bovenal wilden ze de stad verrijken met plannen, ideeën en activiteiten die iets met vis te maken hadden. Vis was het middelpunt van de gemeenschap en ze wilden dit versterken door de op vis geïnspireerde herinrichting van straten, evenementen en kunst die iets met vis te maken hadden, het ontwikkelen van een 'visserij-imago' voor Arnemuiden en promotie voor het visserijverleden van de stad. In wezen waren deze inwoners van Arnemuiden betrokken bij het proces van place branding en place making.

Wat maakt de stad onderscheidend?: Als het gaat om identiteit en place branding, moet voor alles worden vastgesteld wat er anders en bijzonder is aan de cultuur van Arnemuiden. Voor deze analyse is Hofstedes figuur over cultuur bijzonder nuttig. De garnaal, de straatverkopers in traditionele klederdracht met hun manden, de hoogaars (een schip) en de klokken van Arnemuiden zijn belangrijke symbolen van de stad. De vissers en hun zonen, wier verhalen over hun vistochten bekend zijn in de stad, zijn de plaatselijke helden. De visserij, alle activiteiten die ermee verband houden en de tradities vertellen veel over plaatselijke gewoonten en zijn min of meer rituelen. De kernwaarden van de Arnemuidse cultuur zijn vis, het feit dat men een vissersgemeenschap is en

Figuur 40: Een nieuwe look voor Arнемuiden, gebaseerd op oude kernkwaliteiten.

Figuur 41: Straatkunst, geïnspireerd op de klederdracht van Arnhemuiden.

Foto: Louis Drent & Aart van Belzen

zich een vissersgemeenschap voelt, de arbeidsmoraal, de handelsgeest, sterke sociale cohesie, godsdienstigheid en authenticiteit. Arnhemuiden mag dan geografisch gezien niet meer aan zee liggen, het is nog steeds een echte vissersgemeenschap.

Uitvoering en conclusies

De conclusies kunnen worden verdeeld in vier hoofdgroepen

1. Capaciteitsopbouw (orgware)
2. Herinrichting (hardware)
3. Op visserij geïnspireerde producten (software)
4. Website-ontwikkeling (virtual ware)

Capaciteitsopbouw (orgware): Een van de belangrijkste resultaten was de vorming van de Damesdenktank, het fundament onder de herinrichting van Arnhemuiden van onderop. Vrouwen zijn vaak de drijvende kracht achter (economische) verandering, vooral in plattelandsgebieden. Het was van groot belang naast de Damesdenktank ook de plaatselijke ondernemers erbij te betrekken en vrijwilligers van bedrijven, verenigingen, (potentiële) attracties en de kerk, die een belangrijke rol speelt in de stad en bij de uitvoering van de plannen.

Herinrichting (hardware): Een van de plannen hield in dat er kunst, ornamenten en beelden die iets met de visserij te maken hadden werden geschonken aan het stadscentrum, met de bedoeling om het besef van plaats van Arnhemuiden – voormalig vissersstadje dat naar de toekomst kijkt – te vergroten. Symbolen uit de Arnhemuidse geschiedenis, zoals straathandelaren, mannen en vrouwen in klederdracht en viskisten werden door een grafisch ontwerper en een kunstenaar gebruikt om straatkunstfiguren te maken. De sterke betrokkenheid en deelname van de inwoners was cruciaal voor de steun van de gemeenschap en de voortgang van het project. Enkele inwoners stonden model voor straatkunstfiguren.

Vroeger waren de straten van Arnhemuiden versierd met kleine hekjes tussen aangrenzende huizen. Deze werden in het straatbeeld teruggebracht om voor meer sfeer te zorgen (figuur 42). Soms werden deze hekjes of deuren versierd met smeedwerk van figuren die met zee of vis te maken hebben. De hoofdstraat is opnieuw ingericht met straatpatronen die gerelateerd zijn aan de visserij.

De visserijgeschiedenis en identiteit van Arnhemuiden werden benadrukt en versterkt door het gebruik van oude foto's van vissers en vrouwen in klederdracht, die werden vergroot en opgehangen aan huizen en in straten.

Bij de ingang van de stad werd de plaatsnaam geïllustreerd met belangrijke Arnhemuidse symbolen: de klokken van Arnhemuiden, de vissersvrouw en de hoogaars.

Foto: HVA

Op vis geïnspireerde producten (software):

Een belangrijke inspiratiebron voor het project was de traditionele visserstrui, een overblijfsel van het culturele erfgoed. Vroeger had elke vissersplaats zijn eigen patroon in de truien gebreid. Ondernemende vrouwen creëerden een nieuwe modelijn van gebreide truien in moderne kleuren. Een fotosessie en een modeshow werden gehouden op de Meerman-werf, om de eerste gebreide truien aan de landelijke en regionale pers en de plaatselijke gemeenschap te tonen (figuur 44). De truien zorgen voor een groter bewustzijn van het Arnhemuidse visserijerfgoed en een gevoel van trots bij de inwoners, en bieden daarnaast economische kansen voor een aantal ondernemers. De marketing en distributie werden op professionele wijze georganiseerd; de gebreide truien en de patronen werden te koop aangeboden.

Er werd een glossy uitgegeven met steun van en gedistribueerd door de plaatselijke ondernemers, om zowel inwoners als bezoekers te informeren over de interessante geschiedenis van Arnhemuiden, de vissersverhalen, de traditionele klederdracht, de visserstruien, de scheepswerf en natuurlijk over de huidige attracties, het museum en de winkels van Arnhemuiden.

Foto: Louis Drent

Figuur 42: De terugkeer van hekjes en zeefiguren.

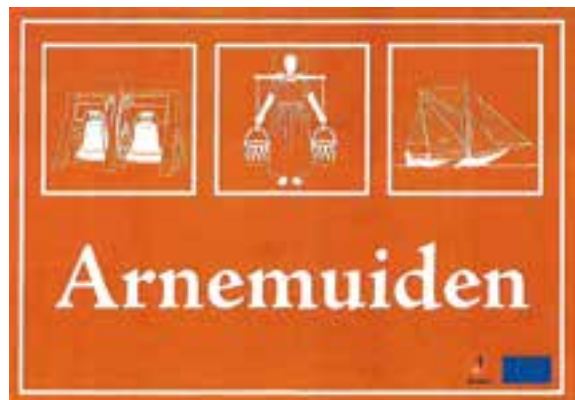

Foto: Aart van Belzen

Figuur 43: Oude foto's, tentoongesteld op huizen in Arnhemuiden.

Figuur 44: Visserstruien in moderne kleuren op de catwalk.

Foto: Louis Drent

Website-ontwikkeling (virtual ware): Virtual ware is belangrijk, omdat het kan dienen als ondersteuning voor andere initiatieven. Eén belangrijke bijdrage aan het modeproject was de ontwikkeling van een website en een webshop voor de verkoop van de truien en aanverwante producten (zie <http://tikkeltjezeeuws.nl/>). Er wordt een assortiment producten ontworpen en vervaardigd om het culturele erfgoed van Arnhem te promoten. Er is een internetportaal ontwikkeld gebaseerd op de Arnhemse cultuur, in samenwerking met vele belanghebbenden. Ook hebben plaatselijke ondernemers een blog in het leven geroepen dat uitleg geeft over het dagelijks leven in Arnhem.

Een ander hedendaags product dat werd gecreëerd voor de heropening van de hoofdstraat van Arnhem was een lipdub (een videofilm die lipsynchronisatie en audio dubbing combineert). De lipdub was een coproductie van plaatselijke ondernemers, het museum, de brandweer, de gemeente en een groot aantal inwoners van Arnhem. (zie <http://www.youtube.com/watch?v=nJgmDDwCNjY#t=155>).

De sleutel tot het succes van dit project was de sterke betrokkenheid en het leiderschap vanuit de plaatselijke gemeenschap, in samenwerking met de lokale overheid. Het is nog te vroeg om te beoordelen wat het langetermijneffect van het herinrichtingsproject voor Arnhem zal zijn, maar er zijn duidelijk positieve tekenen. De inwoners zijn trotser op hun stad, er ontstaan nieuwe bedrijven, het aantal bezoekers stijgt en het imago van Arnhem is verbeterd door al het werk aan de identiteit, het besef van plaats en het merk Arnhem.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

- Met deze methode kunnen plaatsen een analyse maken van hun identiteit, cultuur en onderscheidendheid.
- De resultaten van deze analyse dienen als fundament voor place branding.
- Bij deze aanpak hebben de inwoners een sleutelrol.
- Place making ontwikkelt en versterkt identiteit, onderscheidendheid en het besef van plaats door het ontwikkelen van producten of diensten. Deze inspanningen en investeringen zijn onder te verdelen in orgware, hardware, software en virtual ware.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Deze aanpak vergt een intensief proces samen met inwoners en ondernemers, en het duurt lang voor de resultaten zichtbaar zijn: drie tot vijf jaar of zelfs langer is geen uitzondering. Steun, verankering, leefbaarheid en economische vooruitzichten zijn de sleutelwoorden bij deze aanpak. Verankering en geworteldheid in de identiteit, cultuur, ligging en geschiedenis van een plaats zijn van essentieel belang.

Foto: Origin Media

Figuur 45: De lipdub-film van Arnhemuiden.

- [1] Porter M. E. The competitive advantage of nations. New York: The Free Press; 1990.
- [2] Anholt S. Introduction Special issue. Nation Branding. The Journal of Brand Management. 2002; 9:1-8.
- [3] Choir F. W. Introduction 2014
- [4] MEA. Ecosystems and Human Well-being: Current State and Trends, Volume 1. In: Hassan R., Scholes R., Ash N., editors. Chapter 18: Marine Fisheries Systems: Millennium Ecosystem Assessment; 2005
- [5] Hofstede G. Allemaal andersdenkenden, omgaan met cultuurverschillen. Amsterdam: Contact; 2001.
- [6] Szolnoki G., Hoffman D. Online, face-to-face and telephone surveys—Comparing different sampling methods in wine consumer research Wine Economics and Policy. 2013; 2:57-66.
- [7] Keken G.E. v. De constructie van regionale Identiteit: Zeeland; strategieën van Place branding en place making. Middelburg/Leidschendam: Quist; 2011.
- [8] Kenter J. O., Reed M. S., Irvine K.N., O'Brien E., Brady E., Bryce R., Christie M., Church A., Cooper N., Davies A., Hockley N., Fazey I., Jobstvogt N., Molloy C., Orchard-Webb J., Ravenscroft N., Ryan M., Watson V. Shared, Plural and Cultural Values of Ecosystems. UK National Ecosystem Assessment follow-on phase: UNEP-WCMC, Cambridge; 2014.
- [9] Hidalgo M.C., Hernandez B. Place Attachment: Conceptual and Empirical Questions. Journal of Environmental Psychology. 2001; 21:273-81.
- [10] Acott T, Urquhart J. Marine fisheries and sense of place in coastal communities of the English Channel. Final report prepared as part of the INTERREG 4a CHARM III project. Chatham: University of Greenwich; 2012.
- [11] Urquhart J., Acott T. Constructing 'The Stade': Fishers' and non-fishers' identity and place attachment in Hastings, south-east England. Marine Policy. 2013; 37:45-54.
- [12] Urquhart J., Acott T. A sense of place in cultural ecosystem services: The case of Cornish fishing communities. Society and Natural Resources. 2014; 27:3-19.
- [13] Jorgensen B., Stedman R.C. Sense of place as an attitude: Lakeshore owners' attitudes toward their properties. Journal of Environmental Psychology. 2001; 21:233-48.
- [14] Jorgensen B.S., Stedman R.C. A comparative analysis of predictors of sense of place dimensions: Attachment to, dependence on, and identification with lakeshore properties. Journal of Environmental Management. 2006; 79:316-27.
- [15] Dillman D.A. Mail and Internet Surveys: The Tailored Design Method. Second ed. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.; 2007.
- [16] Urquhart, J., Acott TG. Sense of Place in Inshore Fishing Communities. Final report of Activity 2.1.1 of the INTERREG IVA 2 Seas project GIFS (Geography of Inshore Fishing & Sustainability). Chatham Maritime: University of Greenwich; 2014.
- [17] Stedman R.C., Amsden B.L., Beckley T.M., Tidball K.G. Photo-based methods for understanding place meanings as fundamentals of attachment. In: Manzon L.C., Devine-Wright P., editors. Place Attachment: Advances in theory, methods and applications. London: Routledge; 2014. p. 112-24.
- [18] Collier J., Collier M. Visual Anthropology: Photography as a research method: University of New Mexico Press; 1986.
- [19] Pink S. Doing Visual Ethnography. 2nd edition ed. London: Sage Publications Ltd.; 2007.
- [20] Banks M. Visual Methods in Social Research. London: Sage Publications Ltd.; 2001.
- [21] Clark-Ibanez M. Framing the social world through photo-elicitation interviews. American Behavioral Scientist. 2004; 47:1507-27.
- [22] Parliament E. Women in Fisheries: a European Perspective. 2013.
- [23] Bryman A. Social Research Methods. 4th edition ed. Oxford: Oxford University Press; 2012.
- [24] Wolcott H.F. Making a Study "More Ethnographic". Journal of Contemporary Ethnography. 1990; 19:44-72.

Kennis vergaren en kennisuitwisseling

6

Aan de hand van drie zeer verschillende methoden worden in dit hoofdstuk methoden uiteengezet die gebruikt kunnen worden om inzicht te krijgen in het sociaal en economisch belang van de kustvisserij.

Eerst wordt een model uiteengezet voor het ontwerpen en ontwikkelen van educatieve middelen met medewerking en onder leiding van vissers (en de bredere visserijgemeenschap), waarbij geput wordt uit de ervaringen van de visserijgemeenschap in Hastings. Vervolgens wordt een innovatieve methode beschreven voor het vastleggen van de lokale ecologische kennis van vissers door videofilms te maken van de leefomgeving op de zeebodem vanuit vissersboten in Hastings. Ten slotte wordt een methode gepresenteerd voor het reconstrueren van historische tijdreeksen van de aanlandingen, waarde en directe werkgelegenheid van de visserij, met speciale aandacht voor de kustvisserij en het relatieve belang van deze sector binnen de totale visserij. Het verzamelen van historische gegevens over de kustvisserij kan beleidsmakers en besluitvormers inzicht geven in het historisch belang van een bepaalde vloot of vissoorten en informatie opleveren voor toekomstige besluiten.

Deze methoden kunnen in diverse contexten van pas komen. Het educatieve model zal naar alle waarschijnlijkheid op lokale schaal relevant zijn omdat het ontwikkeld en toegepast wordt door lokale gemeenschappen en bij de ontwikkeling zowel onderwijsdeskundigen als vissers betrokken zijn.

Het lokale ecologisch kennismodel van de vissers is relevant voor maritieme planologen die de kennis van de vissers willen opnemen in hun eigen besluitvorming. Ten slotte levert het reconstrueren van de visserij in de loop der tijd nuttige informatie op voor de nationale of regionale visserij en/of voor beleidsmakers en planologen van maritieme en kustgebieden.

Foto: Vince Bevan

DEEL 1: Ontwikkeling en samenstelling van onderwijsmateriaal voor op de visserij gebaseerde en door vissers geleide educatie voor de hele gemeenschap

Onder leiding van de universiteit van Brighton heeft het GIFS educatieproject een aan de visserij gerelateerd en door vissers geleid model van alternatieve educatie ontwikkeld (AE). Deze methode is ontwikkeld in de Classroom on the Coast in Hastings, in samenwerking met de HFPS (Hastings Fishermen's Protection Society), een belangenvereniging voor vissers in Hastings (Zuidoost Engeland). Het model is bovendien verrijkt met een samenwerkingsverband voor kennisuitwisseling met de gemeente Middelburg. In dit hoofdstuk wordt uitleg gegeven over de methode die voor het ontwikkelen van dit AE-model is gebruikt, zodat andere vissersgemeenschappen deze beginselen kunnen gebruiken om hun eigen succesvolle onderwijsaanbod te ontwikkelen en zo te helpen om de sociaal-economische en milieuvoordelen voor de gemeenschap te borgen.

Op visserij gebaseerd onderwijs kan een bijdrage leveren aan het sociaal-economische vernieuwing en verantwoord toerisme in kustgemeenschappen.

Deze vorm van AE kan bijdragen aan sociaal-economische vernieuwing en verantwoord toerisme, zoals blijkt uit dit voorbeeld van Hastings en Arnemuiden. Het AE-model dat hieronder uiteengezet is, lijkt als groter voordeel te hebben dat onderwijs een integrale rol kan spelen bij het waarborgen van een duurzame toekomst voor onze visserijgemeenschappen.

1. Dankzij AE kunnen vissers hun culturele tradities, vaardigheden en waarden overbrengen aan de lokale gemeenschap en bezoekers. Dit versterkt de identiteit van de gemeenschap en vergroot het begrip en de kennis van hun cultureel erfgoed.
2. De ervaringsgerichte benadering van het leerproces creëert een authentieke en lokaal verantwoorde vorm van toerisme, gericht op het veiligstellen van inkomsten voor de bestaande visserij en de visserijgemeenschap (door de lokale duurzame productieketente versterken).

3. Door mensen voor te lichten over het leven van vissers en duurzame visserij kunnen ze voedsel koppelen aan de mensen en de omgeving die het voortbrengen en zo een 'gevoel van plaats' bevorderen (zie hoofdstuk 5, pagina 68, voor een uitleg over gevoel van plaats). AE draagt op deze manier bij aan regionale merkontwikkeling op basis van duurzaam voedsel en duurzame lokale producten.
4. Onderricht over duurzaam gevangen vis/duurzame vismethoden en over de gemeenschappen die zo werken, bevordert het inzicht in ecosysteemdiensten en milieubescherming met aandacht voor de cultuur.
5. Rekening houden met de waarde van de visserijkennis en -expertise die is opgenomen in de AE-beginselen kan bijdragen aan het lokale bestuur, gezamenlijk beheer en de ruimtelijke ordening van grotere kustgebieden en de empowerment van de gemeenschap bevorderen.
6. Het accent op 'educatie voor de hele gemeenschap' (dat wil zeggen alle leeftijden, sectoren en opleidingsniveaus) heeft een sociaal voordeel voor zowel de leerlingen (zoals schoolkinderen of toeristen) als degenen die hun kennis overbrengen.
7. De mogelijkheid bestaat dat deze uiterst praktische en ervaringsgerichte benadering van educatie over de visserij nieuwkomers naar de visserij zal trekken, wat van grote waarde is voor een vergrijzende beroepstak.

Gebruik van deze benadering

De stappen om je eigen AE te ontwikkelen, zijn weergegeven in figuur 46. Het is belangrijk om hierbij op te merken dat deze figuur weliswaar specifieke stappen aangeeft die gezet moeten worden om het educatieaanbod op te zetten als het voor schoolkinderen wordt gebruikt (zoals feedback van docenten), maar wel een flexibel model is dat kan worden aangepast om verantwoord toerisme te creëren. De lessen blijven voor beide doelgroepen hetzelfde, maar voor de versie van het verantwoord toerisme is geen samenwerking met of ondersteuning nodig van de docenten. De lessen worden daarentegen aangeboden als onderdeel van een pakket cursussen en demonstraties die aan bezoekers kunnen worden verkocht. Dit kan deel uitmaken van een op zichzelf staand toeristisch aanbod of van een bredere toeristische beleving en gekoppeld zijn aan andere activiteiten in de omgeving, zoals lokale voedsel- en visserijfestivals.

Figuur 46: Ontwikkelingsproces van het educatiemodel en het lesmateriaal.

¹ Een katalyserende organisatie is een faciliterend orgaan dat alle relevante partijen bij elkaar kan brengen om bijvoorbeeld te helpen bij de ontwikkeling van het model. Dit kan een lokale actiegroep voor de visserij zijn (FLAG), een lokale universiteit of een lokale overheid.

Kader 13: Grondbeginselen

Onderstaande beginselen zijn voortgekomen uit het ontwikkelen van de AE en staan centraal bij de voortdurende ontwikkeling van het gerealiseerde model en de bijbehorende leermiddelen. Dit is een zich herhalend proces omdat we te maken hebben met een dynamische industrie en veranderend educatief beleid.

Drie beginselen zijn ontwikkeld tijdens het verkenningsproces:

Waarde van de kennis van vissers: De ontwikkeling van het model moet voortkomen uit een gelijkwaardig samenwerkingsverband tussen de vloot en onderwijsdeskundigen. De gelijke waarde van de bijdragen van de vissers en de erkenning van hun vaardigheden en expertise zijn van essentieel belang om de kennis van de vissers in dit AE-model te bekrachtigen. Bovendien helpt deze benadering om de overdracht van lokale ecologische kennis (LEK) aan nieuwe doelgroepen formeel te maken (en dus zeker te stellen).

Praktische punten: 1. LEK kan kennis zijn uit alle hoeken van de visserij (visser, viskraamhouder, viswinkelier, kok, echtgenotes van vissers, gepensioneerde vissers, etc.). Dit verrijkt de 'kennis' die wordt overgedragen. 2. Betaling van de visser (of iemand anders) moet in dit model worden geïntegreerd om de waarde van de verschillende kennisculturen te versterken.

Verantwoordelijkheid en leiderschap vissers: De AE moet hoofdzakelijk door vissers worden geleid en de belangrijkste lessen moeten ook voornamelijk worden gegeven door vissers of anderen uit de visserijsector. Dit maakt het AE-aanbod uniek en is van essentieel belang om de culturele identiteit en het erfgoed van de vissersgemeenschap te beschermen. Door de vloot de verantwoording te geven en in het project te laten investeren, probeert dit model een benadering van het herstel als iets dat 'wordt aangedaan' te voorkomen en juist de weerbaarheid van de gemeenschap te vergroten en bij te dragen aan een gevoel van plaats.

Praktisch punt: Door kennis te gebruiken uit alle hoeken van de visserij kun je de flexibiliteit in de pool van educatoren vergroten en voorkomen dat het model gevoelig is voor verschillen door seizoenswerk en educatiemodellen op basis van schoolperioden.

Accent op de eigentijdse visserij en actuele maritieme vraagstukken: In het voorbeeld van Hastings was het van belang dat de actuele vraagstukken op het gebied van maritieme ruimtelijke ordening en bescherming van het zeemilieu centraal stonden in het model. Dit zorgt ervoor dat de eigentijdse visserij en maritieme ruimtelijke ordening beter worden begrepen door een breder publiek en dat vissers, door zelf actie te ondernemen, het bewustzijn kunnen vergroten van de duurzaamheidskenmerken van deze vloot en soortgelijke vloten.

Praktische punt: Hoewel het zinvol is om onderscheid te maken tussen dit AE-model en het op erfgoed gerichte aanbod in deze casestudies, blijft een levendige dialoog tussen de levende en de recente geschiedenis van belang om aan leerlingen duidelijk te maken dat de vissersgemeenschap continu bijdraagt aan een gevoel van plaats en identiteit.

Twee aanvullende beginselen zijn tijdens de ontwikkeling van het model naar voren gekomen:

Doen wat je kunt; doen waar je van geniet; genieten van het doorgeven van die kennis' als onderdeel van een verrijkt educatieaanbod voor de hele gemeenschap: Dit beginsel stelt de realiteit van het dagelijks leven en werk van vissers centraal in de AE-beleving en verlegt het accent van een op verhalen en ervaring gebaseerde benadering naar een leervorm die uniek is voor dit aanbod van educatie en verantwoord toerisme. Het vergroot tevens de mogelijkheden om leerlingen in nieuwe doelgroepen te bereiken en helpt bij het opbouwen van 'verbonden gemeenschappen' door een emotionele binding te creëren met de vloot en de vissersgemeenschap.

Praktisch punt: Hiervoor moeten contacten voor de lange termijn worden gelegd met een grotere groep leerlingen, zoals lokale scholen, hoger onderwijs, ouderenzorg, bedrijven en toeristen.

Plaats: Erken het belang en de specificiteit van plaats in je educatieaanbod. Zo is bijvoorbeeld in Hastings de kennisoverdracht van vissers officieel gekoppeld aan het op de streek gerichte onderwijsprogramma van de lokale scholen (onderwerpen van het onderwijsprogramma worden toegelicht door het lokale bedrijfsleven, de gemeenschap en de omgeving). Als schoolkinderen leren waar een product vandaan komt en waarom/ hoe de visserij verweven is met de betreffende omgeving, komen er vragen over de herkomst van voedsel, seizoensgebondenheid en duurzaamheid gedurende de reis van 'boot naar bord' en wordt duidelijk gemaakt welke bijdrage de vissers en de visserij leveren aan de identiteit van de plaats.

Waar helpt deze methode me mee?

- Het ontwikkelen van dit AE-model kan een alternatieve bron van inkomsten zijn voor vissers en de bredere visserijgemeenschap.
- Met behulp van door de visserij geleide/aan de visserij gerelateerde AE wordt het bredere publiek (waaronder schoolkinderen) op een zinvolle manier geïnformeerd over de voordelen die het kopen en eten van duurzame vis heeft voor de gezondheid en het milieu. Gehoopt wordt dat deze educatie verschuivingen teweeg zal brengen in de omvang en de waarde van de lokale markten voor duurzame vis, wat op zijn beurt weer kan helpen om het levensonderhoud van de lokale vissers veilig te stellen.
- Door de visserij geleide/aan de visserij gerelateerde AE helpt om lokale beleidsmakers duidelijk te maken wat het belang is van de lokale ecologische kennis van de vissers als een culturele ecosysteemdienst die als informatiebron dient voor het toerisme, onderwijs en de planning van het economisch herstel in kustgemeenschappen.

Het AE-model testen en aanpassingsfuncties inbouwen

Het is belangrijk om te beseffen dat het ontwikkelen van je eigen AE een doorlopend proces is en er daarom in alle stadia stappen moeten worden genomen om de flexibiliteit, relevantie en veerkracht te verbeteren. Je kunt bijvoorbeeld kijken naar de beperkingen door seizoensgebondenheid en rekening houden met de werktijden in de visserij bij het organiseren van door vissers geleide leeractiviteiten. Het inbouwen van toetsingsmechanismen en adaptieve elementen vergroot de flexibiliteit van het model en verhelpt gebreken. Je zou kunnen overwegen om het volgende op te nemen:

1. Terugkoppelingsbijeenkomsten met vissers na hun eerste lessen met dit model om informatie te krijgen voor het creëren van nieuwe instrumenten om hun didactische vaardigheden te ontwikkelen. Deze bijeenkomsten zijn van essentieel belang voor de empowerment van vissers; om het vertrouwen van de vissers in hun capaciteiten als educatoren te versterken.
2. Mogelijkheden creëren voor de aanbieders van AE zelf om tot een dialoog te komen en geïnformeerd te worden over de verbanden tussen hun rol als educator en langetermijnoplossingen voor de sociaal-economische en milieuproblemen waar

Hastings Fishermen's Protection Society

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

1. Bij dit model heeft een faciliterend orgaan (in dit geval de universiteit van Brighton) de taak om het proces te helpen formaliseren en documenteren en als katalysator te fungeren om de verschillende belanghebbenden bij elkaar te brengen.
2. Zorg voor voldoende tijd en de middelen die nodig zijn om de schaal en omvang van de hiervoor benodigde samenwerking te realiseren en zo de essentiële kennisuitwisseling en coproductie mogelijk te maken (zoals in deze casestudie tussen de Hastings Fishermen's Protection Society, de universiteit van Brighton, onafhankelijke lokale onderwijsdeskundigen, de gemeente Middelburg en Horizon Educatief).
3. Het model steunt op de betrokkenheid van professionele onderwijsdeskundigen om de ontwikkeling van dit AE-proces te ondersteunen. Hun rol als vertaler tussen de twee werelden (formeel onderwijs en visserij) is van essentieel belang.
4. Plan bij de ontwikkeling van het model verschillende vloten in die bij het proces betrokken worden, met verschillende uitgangspunten en gevolgen voor het tempo waarin vooruitgang wordt geboekt. De snelle sociale en culturele toegevoegde waarde van de AE in Hastings wordt bijvoorbeeld ondersteund door de vooruitdenkende benadering die de vloot op educatie heeft als onderdeel van hun bijdrage aan hun eigen gemeenschap en als direct verband met de duurzaamheid van hun levensonderhoud.

de visserij voor staat. Deze verbanden zijn in veel gemeenschappen geen algemeen aanvaarde wijsheid en moeten dan ook uitgelegd worden.

3. Een observatiestap in het ontwikkelingsproces opnemen. Hierbij koppelt een onderwijsdeskundige wat de vissers 'overdragen over wat ze doen, wat ze weten en waar ze van houden' terug naar de relevante stadia in het onderwijsprogramma. Het is belangrijk dat deze terugkoppeling van de visser naar het onderwijs loopt en niet andersom.
4. Leermiddelen voor vissers en docenten creëren rond gezondheid en veiligheid, bijvoorbeeld door duidelijk te maken welke verschillende taken iedereen heeft, verwachtingen scheppen, verantwoordelijkheden toelichten en risico's belichten om voor alle partijen het risico op ongevallen of nare ervaringen te beperken.
5. Hulpmiddelen voor docenten ontwikkelen (zoals richtsnoeren en achtergrondinformatie) die aangeven hoe docenten de studenten kunnen voorbereiden om zoveel mogelijk uit de lessen te halen en door te bouwen op het ervaringsgericht leren dat tijdens de les plaatsvindt.

DEEL 2: Een participatieve benadering voor het vastleggen van de lokale ecologische kennis van vissers

In dit voorbeeld wordt een benadering uiteengezet om de lokale ecologische kennis van vissers vast te leggen door de zeebodem te filmen vanaf vissersboten. Deze methode is met name relevant binnen de context van de oproepen die de Europese Commissie heeft gedaan voor een ecosysteemgerichte benadering van het beheer van maritieme en kustgebieden en het ontwikkelen van mechanismen voor gezamenlijk beheer binnen de kustvisserij en bescherming van het zeemilieu, waarbij de lokale ecologische kennis geïntegreerd wordt met de bredere belangen van betrokkenen/gebruikers.

De vanuit vissersboten opgenomen videofilms zijn gebruikt om de zeebodem in kaart te brengen en opgevolgd met vraaggesprekken. De films zijn gebruikt om na te gaan welke rol de vissers kunnen spelen bij het genereren van betrouwbaardere en uitgebreidere gegevens van de zeebodem en de habitats die de visbestanden ondersteunen. Dit werk is uitgevoerd in samenwerking met Natural England en de lokale instantie voor de kustvisserij en milieubeheer, de IFCA van Sussex (Inshore Fisheries and Conservation Authority).

Deze methode geeft weer hoe belangrijk het is om nauw samen te werken met belanghebbenden voor het ontwikkelen van en deelnemen aan innovatieve methodologieën die door gemeenschappen, besluitvormers en managers gebruikt kunnen worden om een beter inzicht te krijgen in de talloze manieren waarop de kustvisserij bijdraagt aan een kustgemeenschap.

Wat zijn de voordelen van het toepassen van deze methoden?

Door videofilms van de zeebodem te maken en deze op te volgen met vraaggesprekken zijn de vissers betrokken bij het verzamelen en analyseren van gegevens over de habitats op de zeebodem. Op deze manier kunnen vissers sterker betrokken raken bij het beheer en de planning van de bescherming van het zeemilieu. Met de toegepaste methoden wordt ernaar gestreefd inzicht te krijgen in de bestaande kennis van de vissers en ze te betrekken bij het creëren van nieuwe kennis. Hiermee kan worden aangetoond dat vissers belangrijke inzichten en ideeën kunnen aandragen over hoe het beheer van

habitats op de zeebodem, die de visbestanden ondersteunen, kan worden verbeterd en dat vissers ook in algemenere zin kunnen bijdragen aan de bescherming van het zeemilieu. De vraaggesprekken geven inzicht in de manieren waarop vissers kennis opdoen. Door voor het maken van de videofilms van de zeebodem samen te werken met de lokale vissers en de IFCA van Sussex, konden de gegevens worden verbeterd die zijn gebruikt om de habitats te classificeren en de specificaties worden verfijnd van de voorspellende modellen die zijn gebruikt om habitats te voorspellen op locaties waarvan geen gegevens bekend zijn. De betrokkenheid van de vissers bij het verzamelen van gegevens is kosteneffectief omdat ze regelmatig op zee zijn en omdat ze met hun kennis van de omgeving op doeltreffende wijze habitats kunnen lokaliseren om te analyseren. Bij deze methode worden vissers en wetenschappers van de natuurbeschermingsorganisatie bij elkaar gebracht in een 'burgerwetenschapsproject' (dat wil zeggen wetenschappelijk onderzoek dat deels of volledig door burgers wordt uitgevoerd) dat de kwaliteit verhoogt van de gegevensverzameling en -analyse met betrekking tot zeemilieu.

Waar helpt deze methode me mee?

- Deze methode maakt het voor vissers mogelijk om door het delen van hun kennis betrokken te worden bij en informatie te verschaffen voor de planning voor de bescherming van het zeemilieu.
- Bij deze methode leren vissers basisvaardigheden voor het verzamelen van onderzoeksgegevens.
- Deze methode verbetert de kwaliteit van de beschikbare zeebodemgegevens om een relevante besluitvorming voor de planning te waarborgen.
- Op de lange termijn zal deze benadering van de maritieme wetenschap helpen om verder te bouwen op de positieve betrekkingen en samenwerking tussen de visserijgemeenschap en de wetenschappelijke gemeenschap, wat zou kunnen helpen om de betrokkenheid van vissers bij het visserijbeheer te vergroten en een hogere mate van naleving te realiseren.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

Partnerschap: Dit project was afhankelijk van de samenwerking met vissers Natural England, de IFCA van Sussex en de universiteit van Brighton. Het opzetten van samenwerkingsverbanden is tijdrovend, maar van essentieel belang voor dit soort werk waarbij de vissers over de kennis beschikken en anderen over de wetenschappelijke expertise en apparatuur. De expertise van de vissers en hun tochten naar zee zorgden voor een doeltreffende vastlegging van gegevens. Het project wees uit dat bevestiging door de vissers betrouwbaarder was dan de bestaande milieugegevens. Organisaties voor bescherming van het zeemilieu hebben de middelen niet om gegevens aan de hand van videobeelden te controleren. Alleen door met de vissers te werken was het mogelijk om betrouwbare gegevens te krijgen en habitats beter in kaart te brengen.

Apparatuur: Onderwatervideocamera's kunnen kostbaar zijn, maar Natural England en de IFCA van Sussex, die met de vissers samenwerkte, kon een kostenefficiënte camera ontwikkelen die aan een vissersboot kon hangen.

Vissers betrekken bij het in kaart brengen van de zeebodem kan de nauwkeurigheid van de gegevens vergroten en bijdragen aan een beter onderbouwde maritieme ruimtelijke ordening en besluitvorming.

Gebruik van deze methode

Stap 1: Contact leggen met de vissers: Er zijn een aantal workshops en bijeenkomsten gehouden om vissers uit te leggen wat het voorgestelde project tot doel had en na te gaan hoe ze dachten over bescherming van het zeemilieu en de rol van de kennis van vissers.

Stap 2: Video's maken om de zeebodem in kaart te brengen: De video's zijn gebruikt voor bodemonderzoek voor de habitatkaart. Toen de habitatkaarten voorspeld waren (met behulp

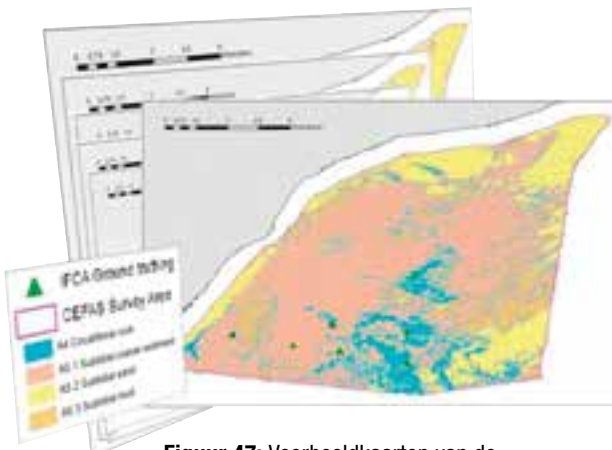
van bestaande wetenschappelijke gegevens over de zeebodem van CEFAS in Weymouth, modelleringstechnieken en classificatie op basis van GIS) zijn de video's en foto's (met GPS-locaties) gebruikt om te bevestigen welke habitat daadwerkelijk aanwezig was. De video's zijn opgenomen met een onderwatercamera die achter de boot hing en leverden waardevolle gegevens op voor het bodemonderzoek naar: feitelijk soort habitat, opvallende soorten en veranderingen in soort habitat. De vissers lieten de camera 30 keer zakken om de zeebodem voor de kust van Hastings te filmen en een habitatclassificatie uit te voeren, die vervolgens werd geverifieerd door de vissers en vergeleken met de bestaande wetenschappelijke gegevens. Er is een kaart gemaakt met de habitats op de zeebodem ten oosten van Beachy Head aan de hand van multibeam akoestische gegevens (een sonartechniek voor het in kaart brengen van de zeebodem) en op beelden gebaseerde classificatietechnieken.

Stap 3: Validering van modellen en kaarten:

De modellen zijn gecontroleerd op nauwkeurigheid door de output van de modellen te vergelijken met bestaande gegevens.

Stap 4: Follow-up vraaggesprekken:

Er zijn persoonlijke vraaggesprekken met de vissers gehouden om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop vissers kennis opdoen over de zeebodem en hoe dit kan bijdragen aan de bescherming van het zeemilieu. Uit de vraaggesprekken kwam duidelijk naar voren dat de vissers graag betrokken willen worden bij het ontwikkelen van de planning voor bescherming van het zeemilieu door hun kennis te delen met wetenschappers.

Figuur 47: Voorbeeldkaarten van de zeebodem voor de kust van Beachy Head [1].

DEEL 3: Kustvisserij toen en nu: een methodologische benadering

De kustwateren spelen een belangrijke rol bij essentiële processen in de levenscycli van visbestanden: veel broedplaatsen, kraamgebieden en paaigebieden van vissoorten liggen in kustgebieden en estuaria. De Europese Commissie heeft herhaaldelijk haar bezorgdheid uitgesproken over bescherming van de kustvisserij binnen de zone van 12 zeemijlen. De kustgebieden van alle visserijnaties hebben van oudsher een stabiele en constante rol gespeeld als leveranciers van voedsel, hulpbronnen en werkgelegenheid. In tijden van oorlog en crisis waren de kustwateren de belangrijkste bron van visbestanden. Zo was de commerciële visserij in de wateren van de kleine Belgische kuststrook in de vorige eeuw verantwoordelijk voor >20% van alle aanlandingen, 50% van alle pelagische vissoorten (soorten die in de waterkolom leven) en >60% van alle week- en schaaldieren. De historische rol en het historisch belang van de kustwaren en de kustvisserij voor het levensonderhoud en de sociaal-culturele ontwikkeling staan buiten kijf. Recente studies in de EU wijzen uit dat in de meeste lidstaten ruim 70% van de totale vissersvloot uit kleinschalige schepen bestaat (van minder dan 12 meter lengte). De kleinschalige vloot vertegenwoordigt echter slechts 10% van het brutotonnage van de EU-vissersvloot en 35% van het motorvermogen. Een definitie van de criteria voor de kustvisserij in het GIFS-gebied is te vinden op pagina 16 in hoofdstuk 2.

Ondanks de erkenning van het belang van de kustvisserij zijn kwantitatieve gegevens over de kustvisserij van toen en nu schaars, niet toegankelijk en in sommige gevallen zelfs niet aanwezig in het publieke domein.

De hervorming van het gemeenschappelijk visserijbeleid vereiste een gedifferentieerd visserijbeheer dat onderscheid maakt tussen kleinschalige en grootschalige visserij, met de nadruk op sociale oogmerken voor de kleinschalige vloot. Met het oog hierop is het van belang om het sociale, economische en milieubelang van de kustvisserij te documenteren om deze sociale oogmerken te kunnen definiëren. Hiervoor moeten gegevens worden verzameld over de kenmerken van de huidige kustvisserij wat werkgelegenheid, voedselvoorziening en economische waarde betreft ten opzichte van de totale visserij. Er moet tevens worden gekeken wat het belang van de kustvisserij in het verleden was om te kunnen bepalen wat de mogelijkheden voor de toekomst zijn.

Historische gegevensverzamelingen van de visserij zijn van essentieel belang voor studies naar langetermijnveranderingen in de visserij, visbestanden en vissersgemeenschappen. Een historisch perspectief werpt licht op de aan de visserij gerelateerde veranderingen in de loop der tijd en vormt het referentiekader/de referentiekaders voor het bepalen van de uitgangswaarden en doelstellingen voor duurzaam visserijbeheer voor nu en in de toekomst.

Deze benadering heeft tot doel een langetermijnperspectief te bieden op het belang van de kustvisserij voor de kustgemeenschappen en op de toekomstige mogelijkheden van de kustvisserij als bron

van lokaal en vers voedsel, werkgelegenheid en economische hulpbron. De benadering richt zich op het construeren van een gemeenschappelijke beeld van de kustvisserij en het relatieve belang hiervan voor de hele visserijsector (alle visserijactiviteiten, met inbegrip van de zeevisserij en grootschalige visserij). Door het inventariseren van gegevensbronnen en de daarop volgende digitalisering, kwaliteitscontrole, standaardisering en integratie van historische gegevens, trachte deze benadering antwoord te geven op de vragen:

- Hoe is de werkgelegenheid in kustvisserij in de loop van de tijd veranderd?
- Hoe zijn de economische waarde, het volume en de samenstelling van de aanlandingen van de kustvisserij in de loop van de tijd veranderd?
- Hoe verhouden bovenstaande tendensen en kwesties zich tot die in de visserijsector als geheel?
- Welke informatiebronnen zijn er om het historisch belang van de kustvisserij in het studiegebied te documenteren?

Er is momenteel een gebrek aan kwantitatieve gegevens over de kustvisserij van vroeger en nu en studies [2, 3] hebben de schaarste of onbeschikbaarheid aangetoond van historische hoge-resolutie tijdreeksen over de visserij in het publieke domein. Deze studie toont daarom de mogelijkheid aan om de historische hoge-resolutie tijdreeksen (per soort, vistuig, maand, haven, etc.) te reconstrueren voor de kustvisserij. Zulke gegevensverzamelingen over de kustwateren waren voorheen niet beschikbaar, niet bekend, of niet toegankelijk.

Door een soortgelijke benadering toe te passen in verschillende regio's langs de zuidelijke Noordzee en het Kanaal kon de lokale diversiteit worden geïntegreerd en kon worden aangetoond hoe de kustvisserij in de regio in de loop der tijd kan zijn beïnvloed en op welke manier.

Gebruik van deze methode

Stap 1: Gegevensbronnen inventariseren.

Het is goed om eerst te kijken naar goed gestructureerde en grote databases met geavanceerde zoekmogelijkheden voor specifieke zoektermen. Deze databases kunnen worden gescreend op publicaties, gegevens en documenten, inclusief de 'grijze' literatuur (informeel gepubliceerde teksten, zoals rapporten, die soms moeilijk te traceren zijn omdat ze niet commercieel gepubliceerd zijn of omdat ze niet algemeen toegankelijk zijn). De zoektermen kunnen termen bevatten als 'visserij', 'aanlandingen', 'vangsten', 'vloot', etc.. Waar dit

mogelijk is, kunnen voor het zoeken jokertekens gebruikt worden (zoals 'vis*'). Zulke databases zijn onder andere:

a) Gespecialiseerde bibliotheken met digitaal toegankelijke collecties (online index/opvraagmogelijkheden):

- De Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties (FAO)
- De Internationale Raad voor het onderzoek van de zee (ICES)
- Fishbase (www.fishbase.org/)
- Het project Sea Around Us (www.seaaroundus.org/).
- Nationale bureaus voor de statistiek: zoals dat van het Verenigd Koninkrijk: <http://www.statistics.gov.uk>

b) Gespecialiseerde bibliotheken en archieven op nationaal niveau (papier exemplaren):

- Nationale maritieme instituten en organisaties voor visserijonderzoek: zoals Archive institutionnelle de l'Ifremer (Archimer): <http://archimer.ifremer.fr>
- Nationale diensten en instanties voor de zeevisserij (zoals de IFCA in Engeland)
- Provinciale en gemeentelijke archieven
- Bibliotheken van visserijmusea, lokaal en nationaal

c) Catalogi, literatuuurdbases en internet-'harvesters':

- JSTOR, Web of Knowledge (kennisweb), het internationale informatiesysteem voor samenvattingen op het gebied van waterwetenschap en visserij (ASFA), Google Scholar, Avano, Antilope en CCB (voor bibliografische referenties).

Welke methode voor het screenen en researchen wordt gebruikt, is afhankelijk van het type en de aard van het document of de reeksen. Het kan vaak zinvol zijn om contact op te nemen met de archivaris om te helpen bij het zoeken.

Stap 2: Digitalisering en kwaliteitscontroles.

De meeste gegevens die afkomstig zijn uit de bronnen die in de vorige stap zijn geïdentificeerd, zullen doorgaans handmatig moeten worden gedigitaliseerd en overgezet in spreadsheets voor de volgende stappen. Het integreren van gegevens uit verschillende bronnen in een enkele database is een stapsgewijs proces, waarvoor de basisaspecten van gegevensbeheer gelden, zoals standaardisering en kwaliteitscontrole. Kwaliteitscontrole is in al zijn dimensies een essentieel onderdeel van het terugvinden en integreren van (historische) gegevens. De verschillende stappen voor het converteren en de kwaliteitscontrole van het converteren en de gegevens, zijn uitgelegd in tekstvak 14.

Tekstvak 14: Kwaliteitscontrole van de gegevens voorbereiden en uitvoeren

Conversie van gescande gegevenstabellen (scans van originele papieren exemplaren) naar spreadsheets

Als de kwaliteit van de scans het toelaat, kunnen de gegevens van gescande bronnen worden overgenomen met behulp van software voor het lezen van afbeeldingen/pdf-bestanden (open source, gratis) en naar spreadsheets worden geconverteerd. De tabel(len) kan(kunnen) vervolgens in spreadsheets worden gekopieerd en geplakt. Afwijkingen (punten, vlekken, en dergelijke op de afdrukken en/of artefacten als gevolg van de papierkwaliteit, opslag en verwerking van de documenten in de loop der jaren) en verkeerde interpretaties van cijfers of scheidingstekens moeten een eerste keer gecontroleerd worden tijdens het conversieproces. De hieruit resulterende bestanden kunnen worden opgeslagen als 'originele bestanden'.

Kwaliteitscontrole van de gegevens in de aangemaakte spreadsheets

Bij een tweede kwaliteitscontrole wordt naar de kwaliteit van de gegevens gekeken. Tabellen met jaargegevens zijn meestal matrixen waarin de waarden worden opgesomd in specifieke rijen (zoals soorten) en kolommen (zoals aanlandingen per vloot x). De subtotalen van een rij moeten dan ook een bewerking weergeven (som, gemiddelde, etc.) van een waarde in de andere kolomtitels of vice versa. De (sub)totalen van rijen en kolommen moeten apart worden berekend als een formule in de spreadsheets en gecontroleerd worden aan de hand van de gerapporteerde (gepubliceerde) (sub)totalen in het originele document. Er treden vaak fouten op als getallen in het originele document verkeerd zijn overgenomen of berekend. Deze fouten moeten gedocumenteerd worden en de gewijzigde bestanden moeten worden opgeslagen als 'gecorrigeerde bestanden'.

Standaardisatie: taxonomie, geografie, meeteenheden

Een van de grootste problemen bij het integreren en vergelijken van verschillende gegevensverzamelingen van diverse gegevensverstrekkers is het standaardiseren van

de gegevens. Standaardisatie is een absolute voorwaarde voor functionele databases. Daarvoor moet een analyse worden uitgevoerd van de verschillende parameters die in de gerapporteerde gegevensbronnen zijn opgenomen. Om een standaardisatie te kunnen uitvoeren moeten enkelvoudige spreadsheets (uit eerdere stappen) volgens de gedefinieerde opzet van de database geïntegreerd worden tot één tabel per kenmerk. De standaardisering moet worden uitgevoerd voor relevante kenmerken of parameters. Doorgaans zijn dit: (1) taxonomie (soortnamen), (2) geografie en ruimtelijke eenheden (havens, visgebieden, etc.), (3) steekproefmethode/vistuig en (4) rapportage-eenheden (kW, ton, etc.).

Grafische analyse

Na de kwaliteitscontrole en standaardisatie kunnen de jaartabellen worden geïntegreerd als draaitabellen. Draaitabellen zijn dynamische tabellen die gegevens eenvoudig kunnen converteren voor verschillende visualisaties en analyses en bieden mogelijkheden voor het maken van eenvoudige statistieken. Draaitabellen maken standaard deel uit van spreadsheetsoftware (zoals MS Excel). Ze zijn gebaseerd op het samenvoegen en integreren van alle 'gecorrigeerde bestanden' na standaardisatie van bijvoorbeeld soortnamen, havens, visgebieden, etc. (zie hierboven). Tijdens een visuele inspectie van deze grafieken kan een tweede kwaliteitscontrole plaatsvinden op fouten of afwijkingen in de gegevens. Bij de grafische analyse moet met name aandacht worden besteed aan afwijkingen of plotselinge, abrupte veranderingen in waargenomen tendensen. Deze fouten worden meestal niet ontdekt bij de eerste kwaliteitscontrole van de numerieke waarden omdat ze doorgaans niet veroorzaakt worden door eenvoudige rekenfouten of fouten bij het overnemen. Tijdens deze visuele controle zullen een aantal problemen en fouten worden geconstateerd. De visuele controle kan echter ook helpen bij het vroegtijdig opsporen van ongebruikelijke natuurlijke of sociaal-economische verschijnselen die een andere expertise (geschiedkundig, juridisch, sociaal) en literatuurstudie vereisen.

Overwegingen bij het gebruik van deze methode

- Ondanks de groeiende interesse vanuit de wetenschap en de bevolking om historische gegevens digitaal toegankelijk te maken, geeft dit niet alleen problemen bij de digitalisering. Bij tijdreeksen is vaak sprake van ontbrekende gegevens, beperkte dekking van tijd en ruimte en wijzigingen in meeteenheden, wat de analyse en interpretatie van de gegevens zeer problematisch maakt.
- Erkenning van deze problemen vraagt om nauwere samenwerking tussen de 'klassieke' visserijwetenschappers, geschiedkundigen, sociale wetenschappers en ecologen om tot een daadwerkelijke multidisciplinaire benadering te komen. Dit is nodig om een beter inzicht te krijgen in de gevolgen van en de drijfveren voor veranderingen in de visserij. De gegevens die hiervoor gebruikt worden, kunnen afkomstig zijn van belastinggegevens, statistieken van commerciële vangsten, commerciële CPUE (vangst per inspanningseenheid), informatie uit onderzoekenquêtes, lengte- en/of leeftijdsopbouw, biodiversiteit en andere uiteenlopende bronnen (zoals menukaarten van restaurants) die licht kunnen werpen op maritieme organismen en de dynamiek van de vloot(vloten) die ze al sinds het begin der tijden exploiteren.

Stap 3: Betrouwbaarheid van de gereconstrueerde tijdreeksen.

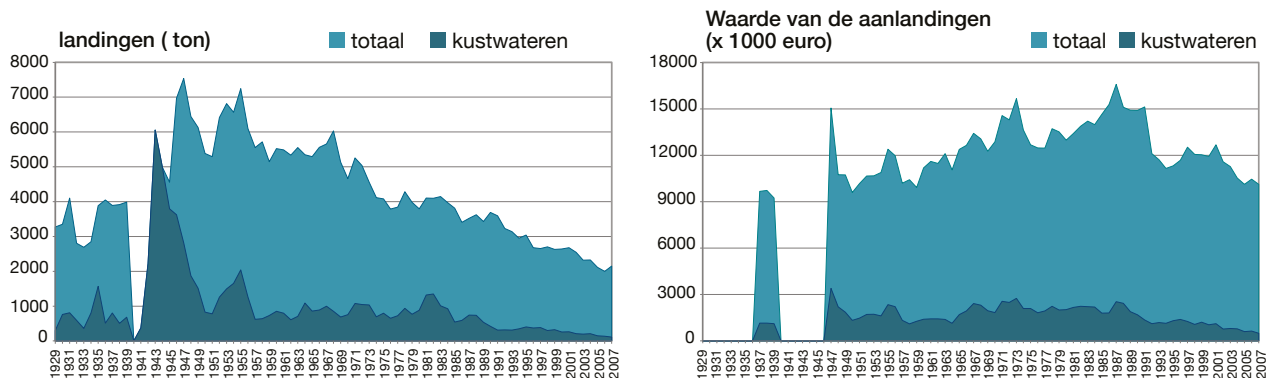
De betrouwbaarheid van visserijgegevens wordt een complexe zaak zodra de netten worden ingehaald. Zo is bijvoorbeeld bij gegevens over vangsten en aanlandingen een combinatie van factoren van invloed op het aandeel van de vissterfte dat uiteindelijk resulteert in 'vangst' en het aandeel van de 'vangst' dat daadwerkelijk wordt aangegeven als 'aangeland', zoals de selectiviteit van het vistuig, wettelijke voorschriften en sociaal-economische omstandigheden. Het resterende deel van de 'vangst' wordt vervolgens beschouwd als illegaal, niet-aangegeven en niet-gereguleerd (IUU) of als een combinatie hiervan en kan ofwel worden teruggegooid of als bijvangst worden gehouden. Voor een overzicht van de terminologie en de schattingen van deze factoren, zie Alverson et al. [4], Gray et al. [5], en Zeller et al. [6]. Vormen van zelfvoorzieningsvisserij kunnen ook tot de niet-aangegeven vangsten behoren, evenals commerciële vangsten die niet worden aangeland bij visafslagen. Tot de illegale, niet-aangegeven vangsten behoren vangsten die wel in havens worden aangeland, maar meteen worden doorgevoerd voor de verkoop en consumptie zonder de verplichte rapportageprocedures bij de visafslagen te volgen. Voor de economische waarde en werkgelegenheid gelden vergelijkbare concepten.

Het reconstrueren van tijdreeksen van de kustvisserij geeft deze sector de broodnodige zichtbaarheid en bevestigt dat zij een belangrijke rol speelt bij de kustgemeenschappen en ecosystemen van vandaag en morgen.

Stap 4: Verwachte resultaten. Methodische, consistente en volledige toepassing van deze benadering kan leiden tot:

- Een gedigitaliseerde inventaris en geannoteerde bibliografie van bronnen, waarbij alle aan de kustvisserij gerelateerde gegevens- en literatuurbronnen zijn gedigitaliseerd, aan de context zijn gekoppeld (kustvisserij) en beschikbaar zijn gesteld in het publieke domein. In een volgende stap kunnen deze bronnen worden doorzocht via een informatiesysteem. Dit kan tijdrovend dubbel werk voorkomen bij het zoeken naar en verzamelen van gegevens en informatie.
- Een geïntegreerde database, waarin enkelvoudige spreadsheets zijn opgenomen die correleren met enkelvoudige rapporten van gestandaardiseerde en op kwaliteit gecontroleerde gegevensbronnen. Deze database kan op een centrale locatie worden opgeslagen volgens professionele standaarden voor gegevensbeheer en beschikbaar worden gesteld voor verder onderzoek.
- Gebruik van de database om aan de hand van grafieken een beeld te krijgen van historische tendensen in de kustvisserij.

Het reconstrueren van de tijdreeksen (een reeks waarden die op opeenvolgende momenten wordt gemeten met vaste intervallen) van de kustvisserij en de waarde hiervan in heden en verleden geeft deze sector de broodnodige zichtbaarheid en bevestigt dat zij een belangrijke rol speelt bij de huidige kustgemeenschappen en ecosystemen.

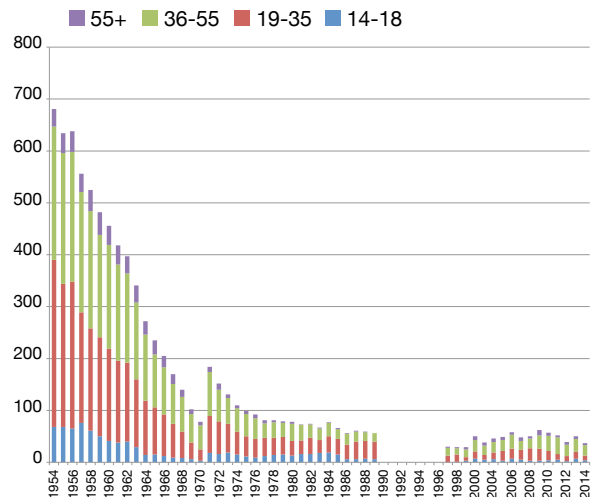
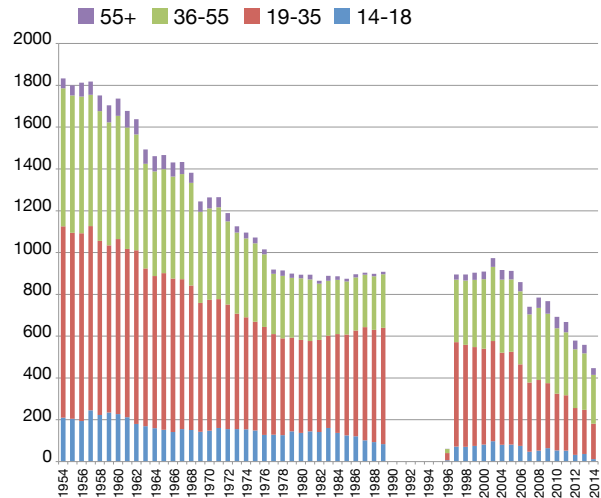

Figuur 48: De aanlandingen (a) en de waarde van de aanlandingen (b) van de kustvisserij in België ten opzichte van de zeevisserij van 1900 tot nu.

Waar helpt deze methode me mee?

De veranderingen te documenteren in het sociaal-economisch en milieubelang van de kustvisserij, door gegevens te verzamelen over werkgelegenheid, aanlandingen en de economische waarde van de kustvisserij in de loop der tijd. Door een vergelijking te maken met de zeevisserij kunnen de rol en het belang hiervan in heden en verleden worden gekwantificeerd en beoordeeld worden wat de mogelijkheden voor de toekomst zijn. Dergelijke gegevens kunnen worden meegewogen bij de beleids- en besluitvorming.

Door deze methode toe te passen op de Belgische kustvisserij kunnen de trends in het relatieve belang van de aanlandingen worden beoordeeld, evenals de waarde van de aanlandingen van kustvisserij over een periode van bijna een eeuw (figuur 48) en het belang van de kustvisserij voor de directe werkgelegenheid (figuur 49). Deze methode maakt het tevens mogelijk om het relatieve belang te onderstrepen van de Belgische kustvisserij ten opzichte van de visserij die buiten de Belgische kustwaaier plaatsvindt (figuren 48 en 49) en de trends in dit relatieve belang.

Figuur 49: Leeftijdsverdeling van de Belgische vissers voor alle vissers (a) en voor kustvissers (b) van 1954 tot nu.

- [1] Downie A, Curtis M, Diesing M, Stephens D. Beachy Head East rMcZ Post-survey Site Report. Coordination of the Defra MCZ data collection programme 2011/2012. Londen: Department for Environment, Food and Rural Affairs (DEFRA); 2012.
- [2] Engelhard GH. Catalogue of Defra historical catch and effort charts: six decades of detailed spatial statistics for British fisheries. Science Series Technical Report. Lowestoft: CEFAS; 2005. p. 42.
- [3] Lescauwae A-K, Debergh H, Vincx M, Mees J. Fishing in the past: Historical data on sea fisheries landings in Belgium. *Marine Policy*. 2010;34:1279-89.
- [4] Alverson DL, Freeberg MH, Murawski SA, Pope J. A global assessment of fisheries by catch and discards. *FAO Fisheries Technical Paper No 339*. Rome: FAO; 1994.
- [5] Gray K, Legg F, Andrews-Chouicha E. Fish piracy: combating illegal, unreported and unregulated fishing. Paris, France: Organisation for Economic Co-operation and Development; 2004. p. 406.
- [6] Zeller D, Booth S, Davis G, Pauly D. Re-estimation of small-scale fisheries catches for U.S. flag island areas in the Western Pacific: the last 50 years. *Fisheries Bulletin*. 2007;105:266-77.

Het GIFS-project: Samenvatting & Conclusies

7

Het project van de geografie van de kustvisserij en duurzaamheid, GIFS (Geography of Inshore Fishing and Sustainability), is een grensoverschrijdend samenwerkingsverband van zes partners: academische instituten, onderzoeksinstituten en lokale overheden in Engeland, Frankrijk, België en Nederland.

Het samenwerkingsverband is gevormd met het gemeenschappelijk doel om inzicht te krijgen in, en het bewustzijn te verhogen van de maatschappelijke, economische en culturele waarden van de kustvisserijgemeenschappen. Er wordt steeds meer ingezien dat de kustvisserij belangrijke sociale, culturele en economische voordelen biedt voor kustgemeenschappen, zoals bevestigd in het recent gewijzigde gemeenschappelijk visserijbeleid. Deze voordelen bestaan onder andere uit de bijdragen die de kustvisserij levert aan de identiteit van de gemeenschap en de plaats, het cultureel erfgoed en de sociale samenhang, en het feit dat het de toeristische aantrekkelijkheid vergroot. GIFS wilde een scala van benaderingen ontwikkelen om de waarde te bepalen van de diverse voordelen die kustvisserijloten bieden, zodat deze voordelen bij de beleidsvorming en maritieme planning volledig kunnen worden verantwoord en meegewogen en door de lokale gemeenschap op de juiste waarde kunnen worden geschat.

Het aantal activiteiten binnen GIFS benadrukt de positieve rol die de kustvisserij in sommige kustgemeenschappen speelt, of het nu komt door de grote rol die vrouwen hebben als de 'lijm' die een gemeenschap bindt of door een sterke identiteit die geworteld is in de visserij. Aan de hand van economische analyses en andere sociaal-wetenschappelijke benaderingen heeft GIFS aangetoond op welke wijze de kustvisserij bijdraagt aan de lokale economie inclusief zijn bijdrage aan het toerisme.

Foto: Vince Bevan

Het aantal activiteiten binnen GIFS benadrukt de positieve rol die de kustvisserij in sommige kustgemeenschappen speelt.

De samenwerkende partijen kregen gedurende het hele GIFS-project herhaaldelijk van besluitvormers te horen dat er een gebrek is aan sociale en culturele gegevens over de kustvisserij. Ook de gemeenschappen spraken een behoefte uit aan instrumenten om de waarde te kunnen bepalen van hun krimpende kustvisserijvloeden. En hoewel zij een onuitgesproken begrip hebben van het belang om de kustvisserij in stand te houden, vonden ze het moeilijk om dit duidelijk aan te tonen.

De resultaten van het GIFS-project bestaan uit een reeks methoden en benaderingen om de economische, sociale en culturele waarde van de kustvisserij te bepalen. Het was dan ook duidelijk dat deze bij elkaar gebracht moesten worden in een toolkit om zowel besluitvormers als vissersgemeenschappen te helpen. De methoden en de bijbehorende casestudies worden in de toolkit gepresenteerd om aan te geven hoeveel instrumenten beleidsmakers kunnen helpen om hun besluiten op harde feiten te baseren en gemeenschappen benaderingen aan te bieden waarmee ze inzicht kunnen krijgen in de grote waarde van hun kustvisserijvloot en economische mogelijkheden kunnen onderkennen voor een duurzame toekomst.

Een aantal van de belangrijkste bevindingen van het GIFS-project die de grote sociale, culture en economische waarde van de maritieme visserij aantonen, zijn:

- De bruto toegevoegde waarde van de visserijsector in het GIFS-studiegebied (zie kaart op pagina 7) bedraagt ongeveer € 350 miljoen (10% van de visserijsector in de EU)
- De bestedingen in het toerisme die gerelateerd zijn aan de visserij-identiteit, worden geschat op € 204.783 in Le Conquet (Frankrijk), € 214.818 in Port-en-Bessin (Frankrijk) en € 8,5 miljoen in Hastings (Engeland).
- De bereidheid om te betalen voor de aanwezigheid van vissersboten is in Frankrijk vastgesteld op €4.93, in België €3.81, in Nederland €7.55 en in Engeland op €4.99 (per reis naar een kustplaats).

- Ruim 70% van de ondervraagde kustbewoners gaf aan dat de visserij een belangrijk onderdeel was van het gevoel van plaats
- De rol die de visserij bij de culturele identiteit speelt, kan duidelijk gemaakt worden aan de hand van foto-elicitatietechnieken
- De lokale ecologische kennis van de vissers kan de betrouwbaarheid vergroten van ecologische wetenschappelijke gegevens

Het scala aan methoden dat in het GIFS-project is gebruikt (figuur 47) is ontwikkeld en toegepast in een grensoverschrijdend samenwerkingsverband tussen de GIFS-partners en belanghebbenden van de lokale gemeenschappen. Zie hoofdstukken 3-6 van de toolkit voor meer informatie over het toepassen van elke afzonderlijke methode. Het belang van participatie vanuit de gemeenschap voor de ondersteuning, het gezamenlijk ontwerpen en/of het uitvoeren van deze methoden is van het allergrootste belang voor het succes bij het aanpakken van de concrete problemen waar kustgemeenschappen mee kampen. De bevindingen helpen om tot een holistische benadering te komen van het visserijbeheer die beter rekening houdt met de maatschappelijke en culturele waarden en ervoor zorgt dat de kustvisserij beter geïntegreerd wordt in de planning van kust- en maritieme gebieden en in de bredere strategieën voor economische ontwikkeling. Het doel is om besluitvormers en belanghebbenden een solide reeks bevindingen te bieden die de totale waarde van de kustvisserij weergeeft en de manieren waarop deze visserij bijdraagt aan duurzame kustgemeenschappen.

Een van de casestudies in het GIFS-project in Hastings (Engeland), geeft aan hoe de methoden die in het project zijn ontwikkeld in deze plaats zijn toegepast en hoe dit bijdraagt aan de planning, het beleid en vernieuwing. In tekstvak 13 worden voorbeelden belicht van de voordelen die het toepassen van GIFS-methoden biedt en de hieruit volgende conclusies voor de vloot van Hastings en de stad zelf. Hierbij moet echter worden opgemerkt dat de gevolgen van de aangegeven conclusies geen betrekking hebben op de langetermijnwaarde van de betrokkenheid van GIFS met de vloot (zoals het nu opgezette samenwerkingsverband voor kennisuitwisseling met de gemeente Middelburg), maar een momentopname zijn van de voordelen tot nu toe en van de eerste toepassingen van de conclusies.

Figuur 50: De methoden die in het GIFS-project zijn toegepast om de verschillende manieren te identificeren waarop de kustvisserij bijdraagt aan de duurzaamheid van kustplaatsen en kustgemeenschappen (op sociaal, economisch, cultureel en milieugebied) en beter te begrijpen.

* LEK = Lokale ecologische kennis

Tekstvak 15: Een casestudie van Hastings geeft een goed inzicht in de wijze waarop de GIFS-methoden in de praktijk kunnen worden toegepast om de vele voordelen te bepalen die onze kustvisserijvloeden opleveren.

De samenwerking tussen GIFS-partners en de gemeenschap van Hastings heeft geholpen om duidelijkheid te krijgen over de waarde en de rol van de kennis in de lokale vissersgemeenschap bij het identificeren van onderzoeksbehoeften. Dit is een benadering waarvoor de vloot van Hastings altijd heeft gepleit in haar werk met universiteiten, visserijwetenschappers, milieuorganisaties en instanties voor visserijbeheer. Door lokale vissers bij het onderzoek te betrekken, ontstaat een meer allesomvattende benadering voor het verzamelen van gegevens en een gegevensverzameling die meer gebaseerd is op lokale informatie. Het leidt tevens tot een positieve kennisuitwisseling tussen de verschillende partijen voor een beter toezicht en betere planning van de maritieme en kustgebieden in de toekomst.

Het samenwerkingsverband met GIFS heeft in Hastings met name geholpen bij:

- Het opzetten van nieuwe grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden en netwerken voor kennisuitwisseling, zoals met de gemeente Middelburg en Horizon Educatief in Oostende voor visserij gerelateerd onderwijs. De grensoverschrijdende uitwisseling van ideeën, middelen en oplossingen voor problemen bij het bouwen aan duurzame gemeenschappen is van essentieel belang om beide gemeenschappen te helpen om hun duurzaamheidsdoelstellingen te halen.
- Het ontwikkelen van leermiddelen voor een professioneel lespakket in Hastings via het GIFS-educatiemodel kon strategisch gekoppeld worden aan een lokaal onderwijsprogramma en uitwisseling van leermiddelen met Middelburg.
- De resultaten van het onderzoek naar de totale economische waarde van het toerisme onder leiding van de universiteit van Brest resulteerde in het opstellen van een memorandum van overeenstemming tussen FLAG, de actiegroep voor de visserij in Hastings, de universiteit van Brighton en de universiteit van Brest voor het opzetten van een longitudinale studie naar het verband tussen de visserij en het bredere toeristisch aanbod van Hastings. Het werk dat als gevolg van dit samenwerkingsverband is uitgevoerd, is met name van belang omdat de stad de mogelijkheden onderzoekt om een bestemming voor verantwoord toerisme te worden.
- Hastings was de pilotlocatie voor de casestudiemethode voor het visserijbeheer. De hieruit resulterende richtlijnen voor goede praktijken voor gezamenlijk visserijbeheer/beheer van lokale gemeenschappen, hebben mede vormgegeven aan de strategische planning van FLAG.
- Het werk volgens de participatieve methoden bij workshops in vervolg op de nationale ecosysteembeoordeling in het Verenigd Koninkrijk (NEAFO - National Ecosystem Assessment Follow On) werd een groot aantal lokale belanghebbenden uitgelegd hoe een breed spectrum aan waarden van maatschappelijke en culturele ecosystemendiensten kan worden vastgelegd (binnen de context van de kustvisserij), die gebruikt kunnen worden om tot een beter geïnformeerde planning van de maritieme en kustgebieden te komen en tot consensus over beleidsdoelstellingen en begrotingen voor duurzame gemeenschappen. Het volledige workshoprapport en een film over het werk van de NEAFO zijn te vinden op: <http://www.lwec.org.uk/sharedvalues>.
- Inzicht in de wijze waarop de visserij bijdraagt aan het gevoel van plaats in Hastings door middel van het onderzoek Sensing Fishing Places (vissersplaatsen voelen).
- In samenwerking met de IFCA van Sussex, de instantie voor behoud van de kustvisserij (Inshore Fisheries and Conservation Authority), heeft de lokale vloot deel uitgemaakt van een project om de vissers te betrekken bij het vastleggen van nauwkeurigere zeebodemegegevens door onderwatercamera's te gebruiken die aan vissersboten werden gehangen. Door de vissers op deze manier in te zetten, kunnen de partners van elkaar leren en worden de vissers effectief betrokken bij de visserijwetenschap en de bescherming van het zeemilieu. Dit helpt om de waarde te bepalen van de lokale ecologische kennis in dit van oudsher door natuurwetenschappen gestuurde proces

Hoe waardevol het is om methoden te combineren zoals in Hastings, is te zien aan het gebruik van gegevens om meerdere lokale en buitenlandse beleidsterreinen te informeren. De gegevens van de educatiemethode dienen bijvoorbeeld voor het ontwikkelen van enquêtes voor het toerisme en vice versa. De casestudy van GIFS in Hastings toont aan dat verschillende methodologische benaderingen gecombineerd moeten worden gebruikt om een breder beeld te krijgen van de vele uiteenlopende directe en indirecte manieren waarop de kustvisserij bijdraagt aan de gemeenschap, milieubescherming en een duurzame kusteconomie.

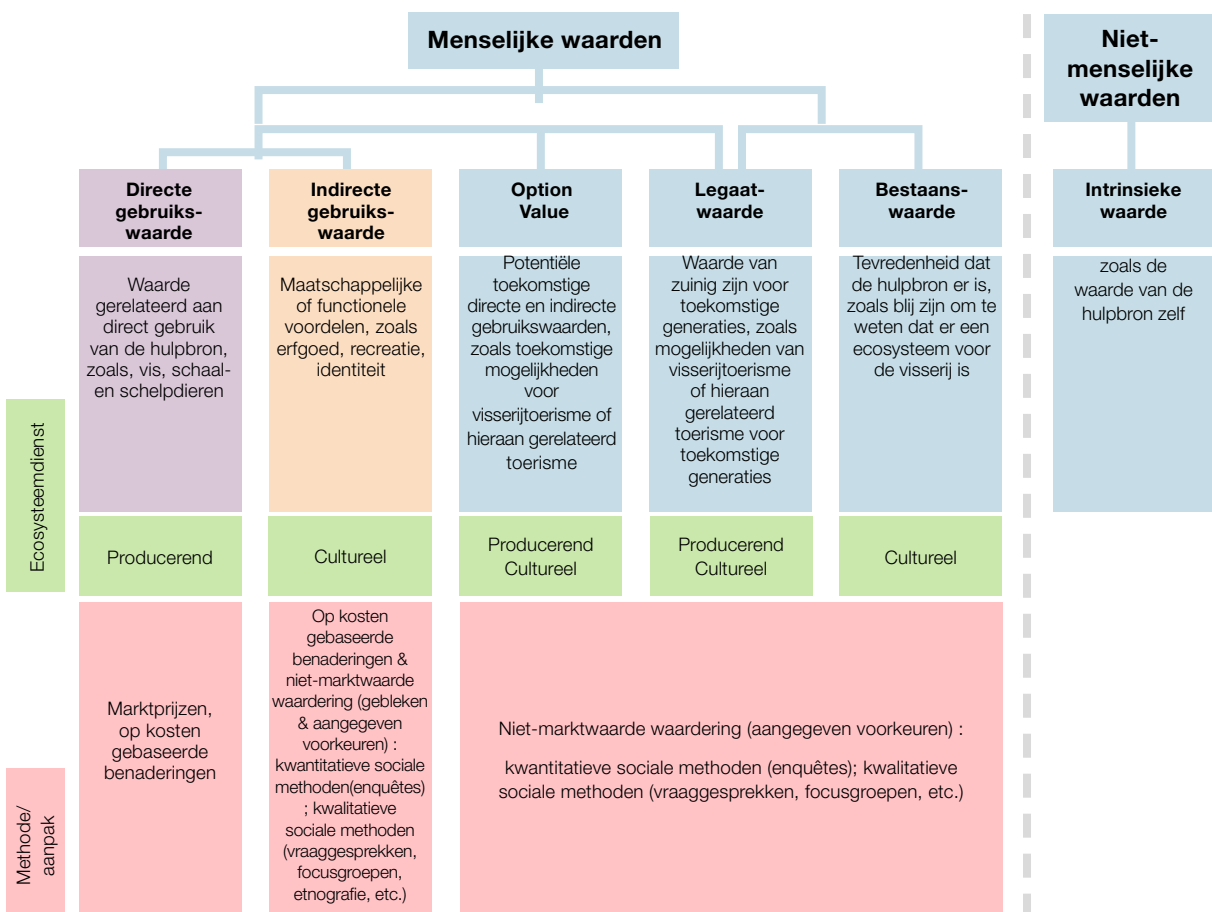
Slotopmerkingen

Tot slot is het te hopen dat deze toolkit een aantal bruikbare benaderingen biedt om de waarde te bepalen van en inzicht te krijgen in de sociale, economische en culturele gevolgen van de kustvisserij. Situaties waarbij deze methoden gebruikt kunnen worden, zijn onder andere:

- Voor besluitvormers
 - * Om inzicht te krijgen in het relatieve economisch belang van de kustvisserij in verschillende regio's/plaatsen.
 - * Om beter geïnformeerde besluiten te nemen die rekening houden met de sociale en culturele waarden.
 - * Om het belang aan te tonen van lokale ecologische kennis en betrokkenheid van de gemeenschap bij het proces van besluitvorming.
 - * Om de beste praktijken te identificeren voor het visserijbeheer op nationaal, regionaal en lokaal niveau.

* Voor lokale overheden om inzicht te krijgen in de wijze waarop verbeteringen van het stadsgezicht en openbare ruimten die rekening houden met de visserij het belang kunnen vergroten van het visserijerfgoed in een plaats.

- Voor belanghebbenden van de visserijgemeenschap
 - * Om lokale vissers te betrekken bij het ontwikkelen van programma's voor alternatieve educatie.
 - * Om een dialoog op te zetten tussen belanghebbenden van de visserij, lokale overheden en besluitvormers.
 - * Om beste praktijken te identificeren binnen het lokale visserijbeheer.
 - * Om de economische waarde te beoordelen van de visserij-identiteit voor het lokale toerisme.
 - * Om de bijdrage van de visserij aan de lokale economie te bepalen door na te gaan wat vissers besteden bij leveranciers en dienstverleners.

Figuur 51: De ecosysteemdiensten van de kustvisserij waarden met behulp van het TEV-raamwerk in GIFS.

- * Om de bijdrage te meten en te waarderen die de kustvisserij levert aan het gevoel van plaats in kustplaatsen.
- * Om de waarde te bepalen van de belangrijke rol die vrouwen hebben in visserijgemeenschappen.
- * Om visuele en creatieve media te gebruiken om mensen bewust te maken van de sociale en culturele waarden van de kustvisserij.

Deze toolkit en het GIFS-project zijn bedoeld om de sociale, culturele en economische waarden te belichten die de kustvisserij aan kustgemeenschappen toevoegt. Aan het begin van deze toolkit zijn twee ideeën gepresenteerd: culturele ecosysteemdiensten en totale economische waarde (TEV). Een ecosysteembenadering laat zien dat het belang van de kustvisserij voorbij het produceren van voedsel reikt (productiedienst) tot een scala aan culturele diensten. Om een kader aan te reiken om de benaderingen die in GIFS zijn gebruikt samen te kunnen vatten, is het verband tussen de TEV, ecosysteemdiensten en de kustvisserij weergegeven in figuur 51. Dit diagram geeft de diverse menselijke waarden weer die met de kustvisserij geassocieerd worden. De methoden die in het GIFS-project zijn gebruikt, zijn gecorreleerd aan de ecosysteemdiensten en het kader voor de totale economische waarde (figuur 51) en geven aan welke benaderingen kunnen worden gebruikt om verschillende ecosysteemdiensten te waarderen (zoals producerend, cultureel) die verband houden met de visserij. Door zowel kwantitatieve als kwalitatieve benaderingen toe te passen, kan inzicht worden verkregen in het belang van de kustvisserij voor alle menselijke waarden.

Aan de hand van diverse methoden en praktijkvoorbeelden heeft deze toolkit benaderingen, ideeën en inspiratie aangeleverd voor het waarderen van onze kustvisserijvloeden. De toolkit is slechts een opstap voor het nadenken over de waarde van de kustvisserij. Wanneer de methoden in verschillende situaties worden toegepast, zullen ze ongetwijfeld worden gewijzigd en aangepast. Dit strookt met de geest waarin deze toolkit is ontwikkeld, met erkenning van de verscheidenheid van de verschillende vissersplaatsen en gemeenschappen aan het Kanaal en de zuidelijke Noordzee.

Doordat gemeenschappen door de zee van elkaar gescheiden zijn, zijn er veel verschillende vormen van kustvisserij, maar er is ook een gevoel van gemeenschappelijk erfgoed en gemeenschappelijke problemen. Het toepassen van de instrumenten en methoden die via het GIFS-project zijn aangenomen, zijn praktische methoden gebleken om het belang van de kustvisserij in het hele GIFS-gebied te bepalen en hopelijk daarbuiten. Zo kan de essentiële rol die de kustvisserij speelt bij het realiseren van een duurzame toekomst voor veel kustgemeenschappen op de juiste waarde worden geschat.

[1] DCLG. The English Indices of Deprivation 2010. The Stationery Office (TSO), Londen: Department of Communities and Local Government; 2011.

2 Mers Seas Zeeën

INTERREG IV A
FRANCE - ENGLAND - VLAANDEREN - NEDERLAND

'Investeren in je toekomst'
Grensoverschrijdend samenwerkingsprogramma
2007-2013 Medegefinancierd door de Europese Unie
(Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling)

